

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Första Kammaren. N:o 35.

Onsdagen den 28 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Lindström* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående optionsrätt vid förestående utarrendering af kronoängen Stora Oxhagen n:o 2 i Göteborgs och Bohus län;

2:o) angående beredande vid afvittring af hemmanet Dajkanvik n:o 1 i Västerbottens län af skogsanslag åt nämnda hemman;

3:o) angående försäljning af vissa områden från Visborgs kungsladugård i Gottlands län; och

4:o) angående öfverlåtelse till Västmanlands läns landsting af besittningsrätten till kronolägenheten Slottsvreten och en del af kronolägenheten Stallhagen inom Västerås stads område.

Justerades protokollet för den 21 i denna månad.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran bevillningsutskottets nästlidne dag bordlagda betänkande n:o 25.

Vid ånyo skedd föredragning af statsutskottets den 24 och 27 innevarande månad bordlagda memorial och utlåtanden:

n:o 108, med förslag till sammanjämkning af kamrarnas skiljaktiga beslut angående fullföljande af den föregående år påbörjade omorganisationen af landtmäteristaten i orterna,

n:o 109, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ^{1/3584} mantal n:o 16 Orsjö i Malmöhus län,

Första Kammarens Prot. 1909. N:o 35.

n:o 110, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Bodarp n:o 1 i Kristianstads län,

n:o 111, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Bua n:o 1 och Hultaberg eller Hult n:o 2 i Älfsborgs län,

n:o 112, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Örminge n:o 2 Hofslagargård i Östergötlands län,

n:o 113, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Uttersåker n:o 1 i Göteborgs och Bohus län,

n:o 114, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett område från förra häradskrifvarbostället Viarp n:o 4 i Malmöhus län,

n:o 115, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa områden från det till kronopark inköpta hemmanet n:o 25 a i Hede kyrkby i Jämtlands län,

n:o 116, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Vädbyrntorp n:o 1 i Skaraborgs län,

n:o 117, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af hemmanet Grönetomt n:o 1 i Skaraborgs län,

n:o 118, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för styckjunkaren Samuel Hedborg m. fl. från ådömd ersättningskyldighet, samt

n:o 119, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af fordringsbelopp hos stärbhusdelägarna efter f. d. fanjunkaren J. W. Toll,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

*Angående
lönereglering
för tjänste-
män och vakt-
mästare vid
justitie-
ombudsmans-
expeditionen.*

Föredrogs ånyo statsutskottets den 24 och 27 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 120, angående lönereglering för tjänstemän och vaktmästare vid justitieombudsmansexpeditionen.

I sin till innevarande års Riksdag afgifna ämbetsberättelse hade justitieombudsmannen hemställt:

att Riksdagen måtte *dels* fastställa aflöningen för de vid justitieombudsmansexpeditionen anställda tjänstemän samt till expeditionens vaktmästare till följande årliga belopp, nämligen:

för sekreteraren till 6,000 kronor,

» en registrator och kanslist till 4,500 kronor, hvilka två löner dock kunna höjas efter fem år med 500 kronor och efter tio år med ytterligare 500 kronor, samt

» en vaktmästare till 1,400 kronor, hvilket belopp dock kan höjas efter fem år med 200 kronor och efter tio år med ytterligare 200 kronor;

äfvensom medgifva, att dessa aflöningar finge utgå från och med den 1 juli 1909, dels ock bevilja från och med år 1909 ett årligt anslag af 4,000 kronor att, emot behörig redogörelse, användas till befordrande af göromålens gång inom justitieombudsmansexpeditionen, vikariatsersättning, renskrifning m. m.; samt

att Riksdagen måtte besluta, att till bestridande af expenser vid justitieombudsmannens och tryckfrihetskommitténs expedition ett belopp af 1,200 kronor årligen från och med år 1909 borde, emot behörig redogörelse, förskottsvis af riksgäldskontoret till justitieombudsmannen utbetalas.

Angående
lönerreglering
för tjänste-
män och vakt-
mästare vid
justitie-
ombudsmans-
expeditionen.
(Forts.)

Utskottet hade på återropade grunder hemställt, att Riksdagen måtte

a) för tiden från och med år 1910 fastställa aflöningen för befattningshafvare vid justitieombudsmansexpeditionen till följande årliga belopp, nämligen:

- » sekreteraren 5,500 kronor,
- » registratorn och kanslisten 4,000 kronor, hvilka två aflöningar kunna höjas efter fem års tjänstgöring med 500 kronor och efter tio års tjänstgöring med ytterligare 500 kronor, samt
- » vaktmästaren 1,100 kronor, hvilken aflöning kan efter fem års tjänstgöring höjas med 100 kronor;

b) besluta, att de för justitiekanslersexpeditionen gällande bestämmelser och villkor i tillämpliga delar skulle, efter justitieombudsmannens bepröfvande, gälla äfven för justitieombudsmansexpeditionen, att sekreteraren hos justitieombudsmannen borde utan särskild ersättning jämväl bestrida de göromål, som tillhörde sekreterarebefattningen hos tryckfrihetskommittén, samt att, därest sekreteraren förut innehade tjänst på rikets stat, samma villkor och förbehåll skulle vid uppbärandet af ofvan berörda aflöning iakttagas, som vore stadgade i afseende på utbetalningen af justitieombudsmanslönen vid enahanda fall;

c) för tiden från och med år 1910 till utbetalning från riksgäldskontoret anvisa ett årligt anslag af 4,000 kronor att af justitieombudsmannen, emot behörig redogörelse, användas till befordrande af göromålens gång inom justitieombudsmansexpeditionen, vikariatsersättning, renskrifning m. m.; samt

d) likaledes för tiden från och med år 1910 till utbetalning från riksgäldskontoret anvisa ett årligt anslag af 1,200 kronor att af justitieombudsmannen, emot behörig redogörelse, användas till bestridande af expenser vid justitieombudsmannens och tryckfrihetskommitténs expedition.

Herr Berger: Hos justitieombudsmannen äro anställda tre befattningshafvare, nämligen sekreteraren, registratorn och vaktmästaren. Justitieombudsmannen har för dessa befattningar föreslagit följande aflöningar: för sekreteraren 6,000 kronor i lön samt två ålderstillägg, hvarterda å 500 kronor, för registratorn 4,500 kronor i lön samt likaledes två ålderstillägg, hvarterda å 500 kronor, samt för vaktmästaren

Angående
lönereglering
för tjänste-
män och vakt-
mästare vid
justitie-
ombudsmans-
expeditionen.

(Forts.)

1,400 kronor i lön och två ålderstillägg, hvartera å 200 kronor. Statsutskottet har föreslagit afprutning, å sekreterarens aflöning med 500 kronor, å registratorns aflöning med likaledes 500 kronor och å vaktmästarens aflöning med 300 kronor, således sammanlagdt en afprutning af 1,300 kronor, hvarjämte utskottet hemställt, att vaktmästaren endast skulle få ett ålderstillägg, detta å 100 kronor.

Utskottet har för sitt förslag anfört två skäl. Det ena är, att justitieombudsmannens expedition icke hålles för allmänheten tillgänglig mer än fyra timmar om dagen och att i följd häraf befattningshafvarnas dagliga tjänstgöring å tjänsterummet i regel torde vara begränsad till nämnda tid. Nu är det så, att något behof ej föreligger att hålla expeditionen öppen mer än fyra timmar om dagen. Men däraf följer icke, att tjänstemännen icke arbeta på tjänsterummet mer än fyra timmar om dagen; särskildt den tid, då justitieombudsmannens berättelse författas och tryckes, är det rätt vanligt, att tjänstemännen arbeta på tjänsterummet både för- och eftermiddag. Det blir emellertid icke angenämt för justitieombudsmannen att, om utskottets förslag antages, af befattningshafvarna utkräfvå längre tjänstetid än fyra timmar om dagen.

Utskottets andra skäl lyder sålunda: »med hänsyn till förhållandena i öfrigt». Utskottet säger icke, hvilka förhållanden som afses, och jag förstår det icke heller. Jag anhåller emellertid att få erinra om ett annat förhållande, hvilket talar emot utskottets förslag. I justitieombudsmannens instruktion föreskriives, att justitieombudsmannen äger att sig till biträde antaga så många skickliga och för redlighet kända personer, som han anses till ärendenas skyndsamma och noggranna behandlande behöfvå; »och som dessa personer, utgörande justitieombudsmannens expedition, icke för denna befattning innehafva någon beständig tjänst på stat, och kunna af honom efter behag ombytas, komma de att, i stället för lön, förses med ett, efter deras tjänstetid, lämpligt arvode eller traktamente».

Befattningshafvarna hos justitieombudsmannen kunna sålunda af honom när som helst afskedas, de hafva icke rätt till pension, och bli de sjuka, äro de icke säkra på att få vara kvar i tjänst. Dessa omständigheter synas mig tyda på, att justitieombudsmannens tjänstemän och vaktmästare icke böra hafva sämre aflöning än tjänstemännen och vaktmästaren hos justitiekanslern, med hvilka de äro närmast jämförliga. Men bifalles utskottets förslag, bli befattningarna hos justitieombudsmannen sämre aflönade än motsvarande befattningar hos justitiekanslern.

Jag ber att särskildt beträffande sekreteraren hos justitieombudsmannen få erinra om, att det ligger stor vikt på, att justitieombudsmannen har vid sin sida en person med gedigen juridisk bildning. Sekreteraren bör ha förmåga att verkställa historiska och vetenskapliga utredningar i förekommande rättssaker. Justitieombudsmannen har ju ofta att afgöra synnerligen svåra och framförallt synnerligen grannliga frågor. Det är då nyttigt för honom att hafva tillfälle att i tjänsten rådgöra med en person, som har verklig juridisk bildning och godt omdöme i juridiska frågor. Jag kan af egen erfarenhet från den tid, då jag var justitieombudsman, vitsorda, att

jag vid många tillfällen hade synnerlig hjälp af sekreteraren i nu nämnda hänseende.

Då jag tror, att det icke är klokt af Riksdagen att sätta befattningshafvarne hos justitieombudsmannen i en sämre ekonomisk ställning än befattningshafvarne hos justitiekanslern, tillåter jag mig yrka, att utskottets hemställan måtte af kammaren bifallas med den ändring, att aflöningarna och ålderstilläggen för befattningshafvarna hos justitieombudsmannen bestämmas till de i justitieombudsmannens förevarande framställning föreslagna belopp.

*Angående
löneroglering
för tjänste-
män och vakt-
mästare vid
justitie-
ombudsmans-
expeditionen.*
(Forts.)

Grefve Klingspor: Den föregående ärade talaren nämnde, att statsutskottet med rätt betydliga belopp prutat på de aflöningar, som justitieombudsmannen föreslagit för vederbörande tjänstemän och vaktmästare, men han talade icke om, att statsutskottet föreslagit väsentligt ökade löner i förhållande till dem, som de nu ha. Sekreterarens lön har enligt statsutskottets förslag ökat med 1,000 kronor, likaså registratorns. Vidare har utskottet i sitt förslag upptagit en ökning af vaktmästarens lön från nu utgående 950 kronor, däri inbegripen ersättning för städning af lokalen, hvilket arbete betalas med 150 kronor, till 1,100 kronor, således en rätt väsentlig ökning. Därjämte har utskottet föreslagit ålderstillägg. Regleringen af dessa tjänstemäns aflöningar är en bland de svåraste, därför att justitieombudsmannen har till sitt förfogande ett visst belopp att användas till tjänstemän på sätt han finner lämpligt, och man kan ju därför säga, att, när justitieombudsmannen begärt ett belopp, anser han detta tillfyllest och han kan icke reda sig med mindre. Men statsutskottet har trots, att det möjligen skulle kunna gå med den minskning, som statsutskottet föreslagit, och som är rätt obetydlig. Riksdagen kan icke föreskrifva, att dessa tjänstemän skola tjänstgöra visst antal timmar dagligen på tjänsterummet. Det är visserligen sant, att expeditionen hålles öppen blott fyra timmar om dagen, men det är å andra sidan också sant, att dessa tjänstemän hafva arbete väsentligt längre tid än de fyra timmarna. Emellertid får man i någon mån taga hänsyn till den tid, som de behöfva vara tillstädes på tjänsterummet, och icke sätta aflöningarna högre än för de tjänstemän, som ovillkorligen skola vara på tjänsterummet längre tid. Jag tänker närmast på justitiekanslersämbetet, där tjänstemännen måste vara sex timmar dagligen på tjänsterummet. Dessutom hafva de arbete utöfver de sex timmarna, liksom tjänstemännen hos justitieombudsmannen hafva sysselsättning utöfver de fyra timmarna.

Hvad särskildt vaktmästaren beträffar, hafva vi måst jämföra honom med vaktmästarna i andra ämbetsverk, hvilka vaktmästare äro aflönade med 1,200—1,300 kronor, utom förste vaktmästarna, som hafva något högre aflöning. Men dessa vaktmästare äro skyldiga att tjänstgöra sex timmar dagligen. Vaktmästaren hos justitieombudsmannen har däremot icke skyldighet att vara på expeditionen mera än fyra timmar, och justitieombudsmannen upptager icke hans tid längre. Det har då ansetts orättvist mot de andra, som ha sex timmars daglig tjänstgöring, om man bestämde dessa löneörmåner lika med dem för vaktmästarna med väsentligt ökad tjänstgöringsskyldig-

Angående het. Jag tror därför, att rättvisa och billighet fordra, att vakt-lönereglering för tjänstemän och vaktmästare vid justitieombudsmans-expeditionen. Jag yrkar bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Trygger: Vi syssla här ofta med löneregleringar och Riksdagen har därvid visat sig rätt generös. Det förefaller mig då egendomligt, om Riksdagen i afseende på sina egna verk skulle visa njugghet. För min del har jag den uppfattningen, att statsutskottet verkligen i detta fall varit för sparsamt, och jag hyllar samma åsikt som den förste ärade talaren. Emellertid förstår jag mycket väl, att statsutskottet har kunnat äga en viss anledning att nedsätta den af justitieombudsmannen föreslagna lönen för registratorn och vaktmästaren, därför att deras tjänstgöring på ämbetsrummet icke är längre än fyra timmar, då ju i allmänhet tjänstgöringstiden ansetts böra vara sex. För en dylik tjänstemans och vaktmästarens aflöning kan det nämligen ifrågasättas, om det icke är lämpligt att låta tiden på ämbetsrummet hafva afgörande betydelse. Och i fall tiden för dessa funktionärer utsträckes till sex timmar, är jag öfvertygad om, att Riksdagen skall komma att bevilja de lönebelopp, som justitieombudsmannen föreslagit.

Men hvad däremot sekreteraren hos justitieombudsmannen beträffar, synes det mig vara en alldeles felaktig ståndpunkt att bestämma hans aflöning med hänsyn till den tid, då han är skyldig att vara på ämbetsrummet, ty den minst viktiga delen af hans funktion är att sitta på ämbetsrummet. Man kan verkligen förvånas öfver, att det ens med den aflöning, som justitieombudsmannen föreslagit, är möjligt att till sekreterare åt honom i våra dagar få en fullt kvalificerad person. Men det har lyckats, och man bör, synes det mig, vara glad och tacksam däröfver samt försiktig, så att man icke förlorar denna man genom att visa obehörig sparsamhet vid bestämmande af hans aflöning. Det är af stor betydelse, som den förste talaren sade, att justitieombudsmannen har en juridiskt kunnig och begåfvad man, med hvilken han kan rådgöra, innan han bestämmer sig för de åtgärder, som på honom ankomma. För en så kvalificerad person är den föreslagna aflöningen den minsta möjliga. Jag skall icke göra något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, dock med den ändring att aflöningen för sekreteraren bestämmes till 6,000 kronor i enlighet med justitieombudsmannens förslag.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Jag ber att få protestera mot herr Tryggers yttrande, att statsutskottet visat stor frikostighet mot statens öfriga verk men njugghet i fråga om Riksdagens egna. Jag kan förstå, att skäl möjligen finnas, som vi icke hade reda på, men som tala för bifall till justitieombudsmannens förslag till aflöning för sekreteraren. Men däremot får jag säga, att jag skulle anse det vara en ofantligt stor olycka, om Första Kammaren bifölle det af herr Berger gjorda yrkandet på bifall till justitieombudsmannens förslag i dess helhet. Justitieombudsmannen har nämligen föreslagit, att

vaktmästaren, som endast har fyra timmars tjänstgöring om dagen, skulle få 1,400 kronor i lön och med ålderstilläggen komma upp till 1,800 kronor, då vaktmästarena i statskontoret — statskontorets stat har ju ansetts som normerande i detta hänseende — icke ha mera än 1,200 kronor och ett ålderstillägg på 100 kronor. Skulle Riksdagen fatta ett sådant beslut som justitieombudsmannen föreslagit, blir naturligtvis följden, att nästa år kommer hela svärmen af vaktmästare till Riksdagen och klagar öfver, att de blifvit illa behandlade, och begär, att de skola få samma lön som Riksdagen fastställt för vaktmästaren hos justitieombudsmannen. Jag ber därför herrarna att icke följa herr Berger i hans förslag, ty det vore en mycket stor olycka, och yrkar bifall till statsutskottets hemställan.

*Angående
löneereglering
för tjänste-
män och vakt-
mästare vid
justitie-
ombudsmans-
expeditionen.*

(Forts.)

Herr Afzelius: Jag vill icke anklaga statsutskottet för njugghet utan gärna gifva det ett erkännande för dess sparsamhet. Men jag ber för min del att få biträda herr Trygger i afseende på sekreteraren hos justitieombudsmannen. Sekreteraren hos justitieombudsmannen är icke en vanlig expeditionskarl utan måste vara en jurist af högre dignitet. Han representerar dessutom kontinuiteten i justitieombudsmansämbetets utöfning, ty innehafvare af justitieombudsmansbefattningen kunna ju växla och ha växlat rätt ofta. Jag tror, att det är viktigt, att man på denna plats får en verkligt duglig, framstående man sådan som den, som nu bekläder platsen, och att man får behålla honom. Jag hemställer till herrarna: är verkligen en aflöning af 6,000 kronor i vår tid för högt tilltagen för en jurist af denna kapacitet! Jag förenar mig med herr Trygger i det af honom gjorda yrkandet.

Herr Berger: Jag anhåller att få erinra, att justitieombudsmannen föreslagit samma aflöning för vaktmästaren som den, hvilken utgår till vaktmästare i riksgäldskontoret och vid Riksdagens bibliotek. Emellertid ber jag att få återtaga mitt förslag och instämma i herr Tryggers yrkande.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla hvad utskottet hemställt med den ändring, att aflöningen för sekreteraren bestämdes till 6,000 kronor i enlighet med justitieombudsmannens förslag; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 24 och 27 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 121, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående försäljning till Malmö stad af länsfängelset i Malmö med tillhörande område samt viss del af det till centralfängelset därstädes hörande område med därå befintliga byggnader äfvensom uppförande i Malmö af nytt centralfängelse jämte

länsfängelset, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets den 24 och 27 innevarande månad bordlagda memorial och betänkande:

n:o 23, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 20, i anledning af väckt motion om en extra inkomstskatt för år 1910 å inkomster af 25,000 kronor och därutöfver.

Den i detta memorial föreslagna voteringsproposition godkändes.

n:o 24, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående bestämmande af vissa afgifter i sammanhang med anordnande af inrikes inkasseringsrörelse genom postverket m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

Om inskränkning i tiden för handelsbods öppenhållande.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 24 och 27 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 45, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot handels idkande å söckendag utöfver viss tid.

Genom en den 26 februari 1909 dagtecknad proposition, n:o 95, hvilken af båda kamrarna hänvisats till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogadt förslag till lag om förbud mot handels idkande å söckendag utöfver viss tid.

Utskottet hade på anförda skäl hemställt, att Riksdagen, under förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition, n:o 95, icke kunnat i oförändradt skick af Riksdagen bifallas, måtte för sin del antaga följande

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Lag

om förbud mot handels idkande å söckendag utöfver viss tid.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Därest inom kommun yppas behof af förbud mot att handelsbod å söckendag hålles till salu öppen utöfver viss tid, må sådant förbud meddelas i enlighet med hvad nedan sägs.

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

2 §.

Förbud, hvarom i 1 § förmäles, skall angifva viss tid, då bod må öppnas, ej före klockan sju förmiddagen, och viss tid, då bod skall stängas, ej senare än klockan åtta eftermiddagen. Dock må för bod, där handel idkas allenast med lifsförnödenheter, tiden för öppnandet sättas till klockan sex förmiddagen samt för sådan bod eller bod, där hufvudsakligen tobak eller hvad däraf är förfärdigadt hålles till salu, stängningstiden sättas till klockan nio eftermiddagen. Jämväl må stängningstiden å aftonen före sön- eller helgdag och under två veckor närmast före julaftonen bestämmas till klockan nio eftermiddagen och i fråga om bodar, som i nästföregående punkt omförmälas, till klockan tio eftermiddagen.

2 §.

Förbud, hvarom i 1 § förmäles, skall angifva viss tid, då bod må öppnas, ej före klockan sju förmiddagen, och viss tid, då bod skall stängas, ej senare än klockan åtta eftermiddagen. Dock må för bod, där handel idkas allenast med lifsförnödenheter, tiden för öppnandet sättas till klockan sex förmiddagen samt för sådan bod eller bod, där hufvudsakligen tobak eller hvad däraf är förfärdigadt *eller tidningar hållas* till salu, stängningstiden sättas till klockan nio eftermiddagen. Jämväl må stängningstiden å aftonen före sön- eller helgdag och under två veckor närmast före julaftonen bestämmas till klockan nio eftermiddagen och i fråga om bodar, som i nästföregående punkt omförmälas, till klockan tio eftermiddagen.

Om inskränkning i tiden för handelsbods öppenhållande.
(Forts.)

3 §.

Förbud skall gälla alla bodar inom kommunen; och må tiderna för bods öppnande och stängning ej bestämmas olika för bodar af samma slag eller, utöfver hvad ofvan är sagdt, för skilda slag af bodar.

4 §.

Förbud må beslutas för stad af stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, af allmänna rådstugan samt för kommun å landet af kommunalstämman; *och varde sådant beslut, därest stadsfullmäktige eller allmän rådstuga fattat detsamma, utaf magistraten eller i stad, där magistrat ej finnes, utaf den för dylik stad särskildt tillsatta styrelse samt, därest kommunalstämma fattat beslutet, utaf kronofogden i orten med eget utlåtande Konungens befallningshafvande underställt.*

4 §.

Förbud må beslutas för stad af stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, af allmänna rådstugan samt för kommun å landet af kommunalstämman. *Beslutet skall underställas Konungens befallningshafvande och för sådant ändamål öfverlämnas, därest stadsfullmäktige eller allmän rådstuga fattat detsamma, till magistraten eller i stad, där magistrat ej finnes, till den för dylik stad särskildt tillsatta styrelse samt, därest kommunalstämma fattat beslutet, till kronofogden i*

Om in-
skränkning
i tiden för
handelsbods
öppen-
hållande.
(Forts.)

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Magistratellerstadsstyrelse, hvar-
om nyss är sagdt, eller krono-
fogde äge väcka förslag om fat-
tande af sådant beslut, som i för-
sta stycket omförmäles.

Innan dylikt beslut understäl-
les Konungens befallningshafvan-
de, gifve magistraten eller stads-
styrelsen eller kronofogden före-
ningar af handelsidkare eller han-
delsbiträden, om sådana föreningar
finnas inom kommunen eller an-
gränsandekommuner, så ock där bo-
satta personer, hvilkas rätt berö-
res af beslutet, tillfälle att yttra
sig öfver detsamma.

I Stockholm skall stadsfullmäk-
tiges beslut, utan magistratens
utlåtande, underställas öfverståt-
hållarämbetet, som öfver beslutet
hör föreningar och enskilda, på
sätt förut är sagdt.

orten, hvarefter beslutet af sågda
myndighet med eget utlåtande till
Konungens befallningshafvande in-
sändes.

Magistrat eller stadsstyrelse,
hvarom nyss är sagdt, eller kro-
nofogde äge väcka förslag om fat-
tande af sådant beslut, som i för-
sta stycket omförmäles.

Innan dylikt beslut insändes
till Konungens befallningshafvan-
de, gifve magistraten eller stads-
styrelsen eller kronofogden före-
ningar af handelsidkare eller han-
delsbiträden, om sådana förenin-
gar finnas inom kommunen eller
angränsande kommuner, så ock
där bosatta personer, hvilkas rätt
beröras af beslutet, tillfälle att
yttra sig öfver detsamma.

I Stockholm skall stadsfull-
mäktiges beslut, utan magistratens
utlåtande, underställas öfverståt-
hållarämbetet, som öfver beslutet
hör föreningar och enskilda, på
sätt förut är sagdt.

5 §.

Beslut, som i 4 § omförmäles, skall af Konungens befallnings-
hafvande oförändradt fastställas eller ock ogillas.

6 §.

Meddeladt förbud skall ofördröjligen af Konungens befallnings-
hafvande allmängöras genom dess införande i länskungörelserna och
uppläsande i kommunens kyrkor samt genom dess intagande i minst
en tidning inom orten.

7 §.

I afseende å ändring eller upphäfvande af förbud, som förut
är nämndt, gälle hvad om sådant förbuds meddelande är stadgadt.

8 §.

Under tid då bod af visst slag
ej må vara öppen, må ej heller
vara, hvarmed handel i dylik bod
idkas, utombus hållas till salu,

8 §.

Under tid, då bod af visst slag
ej må hållas öppen, må ej heller
vara, hvarmed handel i dylik bod
idkas, utombus hållas till salu,

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

med mindre Konungens befallningshafvande därtill lämnat tillstånd. Sådant tillstånd må gifvas allenast för visst tillfälle och då särskilda omständigheter därtill föranleda.

med mindre Konungens befallningshafvande därtill lämnat tillstånd. Sådant tillstånd må gifvas allenast för visst tillfälle och då särskilda omständigheter därtill föranleda.

*Om in-
skränkning
i tiden för
handelsbods
öppen-
hållande.
(Forts.)*

9 §.

Hvar, som öfverträder förbud, hvarom i 1 § förmäles, böte första gången från och med fem till och med tjugu kronor, andra gången från tjugu till och med femtio kronor samt därefter hvarje gång från femtio till och med etthundra kronor.

Den, som i strid mot hvad i 8 § är stadgadt håller vara till salu, straffes med böter från och med fem till och med tjugu kronor.

10 §.

Den, som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse som i 9 § omförmäles, fortsätter eller förnyar samma förseelse, skall, för hvarje gång stämning därför utfärdats och delgifvits, fällas till de böter, som för dylik förseelse äro bestämda.

11 §.

För förseelse, som, i 9 § sägs, vare, där den med husbondes vetenskap begås af hans hustru, husfolk eller i hans arbete antagen person, husbonden ansvarig, liksom vore förseelsen begången af honom själf.

12 §.

Förseelse, som i 9 § omförmäles, skall åtalas af allmän åklagare, i stad hos polisdomstol, därest särskild sådan är inrättad, men eljest hos poliskammare och, där sådan icke finnes, vid allmän domstol samt å landet vid allmän domstol; och gälle i fråga om klagan öfver domstols eller poliskammarens beslut i dessa mål hvad i allmänhet angående besvär i brottmål finnes förordnad.

13 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, skola tillfalla kronan.

Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

14 §.

I fråga om köping, som icke utgör egen kommun, samt municipalsamhälleskallhvadi denna lag om kommun sägs äga motsvaran-

14 §.

I fråga om köping, som icke utgör egen kommun, samt municipalsamhälle skall hvad i denna lag om kommun sägs äga mot-

Om in-
skränkning
i tiden för
handelsbods
öppen-
hållande.
(Forts.)

(Kungl. Maj:ts förslag.)

de tillämpning; och må förty
förbud, som beslutes af kommun,
till hvilken köping eller municipalsamhälle hör, icke gälla köpingen eller samhället.

(Utskottets förslag.)

svarande tillämpning. Medlem af sådan köping eller af municipalsamhälle vare förty ej berättigad att inom den kommun, till hvilken köpingen eller samhället hör, delta i där förekommande öfverläggningar och beslut angående ärenden, som i denna lag afses; ej heller må af kommunen enligt denna lag fattadt beslut gälla köpingen eller samhället.

15 §.

Hvad i denna lag är stadgadt gälle ej försäljning å apotek, eller af brännvin, vin eller öl, eller för resande afsedd försäljning vid järnvägs- eller ångbåtsstationer, i järnvägsvagnar eller å ångbåtar, ej heller utomhus bedrifven försäljning af tidningar eller i mindre omfattning af matvaror, läskedrycker eller dylikt, eller eljest försäljning utomhus, om den idkas i samband med värdshusrörelse.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1910.

Reservation hade afgifvits af, bland andra, herr *Fahlén*, med hvilken instämt herrar *Trygger*, *Ridderbjelke*, *Gustaf Andersson*, *von Baumgarten*, *Magnuson* och *Gezelius*, och som ansett, att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande lag måtte erhålla tillämpning endast å städer och köpingar, som utgöra egen kommun, samt att till följd häraf 14 § i förslaget måtte utgå samt 15 § erhålla ordningsnumret 14 äfvensom nedanstående paragrafer gifvas följande ändrade lydelse:

1 §.

Därest inom stad eller köping, som utgör egen kommun, yppas behof af förbud mot att handelsbod å söckendag hålles till salu öppen utöfver viss tid, må sådant förbud meddelas i enlighet med hvad nedan sägs.

3 §.

Förbud skall gälla alla bodar inom staden eller köpingen; och må tiderna för bods öppnande och stängning ej bestämmas olika för bodar af samma slag eller, utöfver hvad ofvan är sagdt, för skilda slag af bodar.

4 §.

Förbud må beslutas för stad af stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, af allmänna rådstugan samt för köping af kommunalstämman. Beslutet skall underställas Konungens befallningshafvande och för sådant ändamål öfverlämnas, därest stadsfullmäktige eller allmän råd-

stuga fattat detsamma, till magistraten eller i stad, där magistrat ej finnes, till den för dylik stad särskildt tillsatta styrelse samt, därest kommunalstämma fattat beslutet, till kronofogden i orten, hvarefter beslutet af sagda myndighet med eget utlåtande till Konungens befallningshafvande insändes.

Magistrat eller stadsstyrelse, hvarom nyss är sagdt, eller kronofogde äge väcka förslag om fattande af sådant beslut, som i första stycket omförmäles.

Innan dylikt beslut insändes till Konungens befallningshafvande, gifve magistraten eller stadsstyrelsen eller kronofogden föreningar af handelsidkare eller handelsbiträden, om sådana föreningar finnas inom staden eller köpingen eller angränsande kommuner, så ock där bosatta personer, hvilkas rätt beröres af beslutet, tillfälle att yttra sig öfver detsamma.

I Stockholm skall stadsfullmäktiges beslut, utan magistratens utlåtande, underställas öfverståthållarämbetet, som öfver beslutet hör föreningar och enskilda, på sätt förut är sagdt.

6 §.

Meddeladt förbud skall ofördröjligen af Konungens befallningshafvande allmängöras genom dess införande i länskungörelserna och uppläsande i stadens eller köpingens kyrkor samt genom dess intagande i minst en tidning inom orten.

Herr Fahlén: Då 1906 års Riksdag beslöt en skrifvelse i detta ämne till Kungl. Maj:t, så var det, som herrarna väl erinra sig, många och allvarliga betänkligheter, som uppreste sig mot det föreliggande förslaget. Dessa betänkligheter voro af hvad jag skulle vilja kalla två särskilda slag, *dels* principiella *dels* praktiska. Hvad de första angår, få de anses vara genom Riksdagens båda kamrars samstämmade beslut häfda, och för min del delade jag dem visst icke. Hvad däremot beträffar de öfriga synpunkter, som då framhöllos, har jag icke kunnat finna annat, än att de fortfarande böra, åtminstone i viss mån, tillerkännas betydelse.

Såvidt jag kunnat finna af hela den motivering, som ligger bakom det nu föreliggande förslaget, så afser denna motivering och utredning hufvudsakligen städer och stadliksnande samhällen, ja, man kunde väl säga, större städer. Departementschefen framhåller ock i den kungl. propositionen, att denna fråga sannolikt äger sitt hufvudsakligaste intresse för de större stadssamhällena, och detta uttalande upptages också af utskottet i dess motivering. Det enda verkliga skäl, som framhålles för utsträckande af lagens tillämpningsområde jämväl till landsbygden, skulle vara, hvad i sådant afseende anföres i propositionen, nämligen att »om undantag för landsbygden stadgades, missförhållanden skulle uppstå i de fall, där en tätt befolkad landsbygd gränsade omedelbart intill ett stadssamhälle». Det kan ju icke förnekas, att detta skäl äger en viss grad af giltighet. Men å andra sidan kan jag häremot sätta den erfarenhet, jag har från både köpingar och municipalsamhällen om, att där handlandena i vissa

Om inskränkning i tiden för handelsbods öppenhållande.
(Forts.)

*Om in-
skränkning
i tiden för
handelsbods
öppen-
hållande.*
(Forts.)

grupper kommit öfverens om viss stängningstid för sina butiker, utan att detta vunnit anslutning af handlandena i angränsande landsbygd, några olägenheter af detta förhållande icke försports.

Vidare kan det anföras, att om lagen skulle vinna tillämpning på landsbygden, missförhållanden kunna tänkas uppstå just på grund af de skäl, jag nyss åberopade. Man kan tänka sig, att samma konkurrens kan uppstå mellan två angränsande landskommuner, och att således ett beslut i den ena kommunen föranleder liknande beslut i angränsande kommun och detta åter i sin ordning i en tredje kommun o. s. v. Om man skall gifva full rättvisa åt det åberopade skälet, synes man mig alltså böra inslå på den lagstiftningsmetod, som tillämpas i t. ex. Tyskland, där man för butiks öppenhållande fastslagit viss, fix tid inom hela landet, dock med rätt till jämkning i dessa bestämmelser. Men så långt har Kungl. Maj:t, som sagdt, icke velat gå.

Nu tror jag visserligen icke, att man i ett sådant fall som detta kan åberopa främmande exempel. Ty förhållandena å vår landsbygd äro mycket egenartade. Afståndena äro mycket stora, och det lider icke något tveivel, att det skulle vålla stora betänkligheter och svårigheter särskildt för landtmannen, om han skulle bli bunden af ett beslut om butiks stängande vid en tidigare timme och till följd däraf nödgas åsidosätta en större eller mindre del af dagens arbete för att begifva sig till handelsboden i ändamål att där inköpa förnödenheter, hvilket isynnerhet skulle bli fallet, om han hade lång väg att färdas. Vi få betänka, att på landsbygden träffar man icke sin handelsbod i närmaste gatuhörn, utan denna kan ofta ligga ganska långt borta, ända till en mil och däröfver.

Nu har det sagts, och det anfördes särskildt inom utskottet, till stöd för den utsträckning lagen fått, att lagen sannolikt icke kommer att vinna tillämpning på landsbygden annat än i riktigt sällsynta undantagsfall. Det tror jag också, men å andra sidan är jag icke viss på, att icke en majoritet på en kommunalstämma, hvilken ju, som vi veta, kan ganska oväntadt uppstå, skulle kunna finna skäl att införa en sådan lag i kommunen, och då skulle ju olägenheterna uppenbarligen genast vara till funnandes. Det anføres häremot, att Konungens befallningshafvande har i sin makt att reglera dessa förhållanden. Men jag tror knappast, att man kan förvänta, att i praktiken Konungens befallningshafvande skall kunna sätta sig emot kommunernas beslut. Jag har tvärtom fattat saken så, att Konungens befallningshafvandes åtgärd härutinnan kommer att inskränka sig till, att söka reglera förhållandena så, att olika stängningstider icke må förekomma i angränsande kommuner, och hvad som därmed äger sammanhang. Som sagdt, att stryka streck öfver kommunernas beslut, det tror jag Konungens befallningshafvande i längden icke skola kunna göra.

Jag fäster mig särskildt vid, att den senaste tid för stängning af en butik, lagen tillåter, är klockan 8 på kvällen. På landet är om sommaren denna tid alltför oläglig. Man kan tänka sig hvilken ofantlig svårighet en sådan klockan 8 e. m. eller ännu tidigare företagen

stängning skulle medföra för landtmanen den tid på året, då brädskande göromål pågå.

Desutom skall jag fästa uppmärksamheten därpå, att lagen icke stadgar någon viss begränsning i fråga om kommuns rätt att inskränka tiden för butiks öppenhållande. Formellt sedt kan denna tid inskränkas så mycket som helst. Logiskt taget kan man tänka sig lagens tillämpning utdragen ända därtill, att beslut skulle kunna fattas om, att butik skall hållas öppen endast en timme på dagen. Mycket väl skulle man kunna tänka sig, att stängningstiden sattes till klockan 7 eller möjligen klockan 6 på aftonen.

Ett annat förhållande, som synes mig tala emot att göra denna lag tillämplig på landsbygden, är det, att förhållandena i fråga om skötsel af handelsbodarna där äro så väsentligt olika mot förhållandena i städerna. I allmänhet ombesörjes skötseln af en landthandel af bodens innehafvare och möjligen af hans familj och husfolk. I regel däremot har han icke biträden anställda.

Jag har med stöd af de skäl, som jag tillåtit mig anföra, velat hemställa, att Riksdagen måtte antaga denna lag endast för städer och sådana köpingar, som utgöra egen kommun. Man kan nu fråga, hvarför jag gjort denna begränsning. Det finnes väl, kan man säga, lika stort fog för, att under lagen inrymma andra köpingar och municipalsamhällen samt andra stadsliknande samhällen. Ja, men alla begränsningar bli mer eller mindre godtyckliga i detta fall. Praktiska skäl ha föranlett mig att stanna vid den nu föreslagna begränsningen, särskildt lättheten att omändra och omformulera lagen i öfverensstämmelse med min mening.

I utskottets utlåtande förekommer en redogörelse för frågans tidigare behandling i Riksdagen. Det nämnes, att år 1905, då en motion förelåg om lagens inskränkande till städer och samhällen, där ordningsstadgan för rikets städer vore gällande, detta förslag blef af Riksdagens båda kamrar afvisadt. Detta är visserligen sant, men får icke förstås så, att just den omständigheten, att förslaget begränsades till städer och stadsliknande samhällen, orsakade afslaget. Något sådant finner man visst icke af den debatt, som förekom i kamrarna. Det var allenast principiella betänkligheter mot hvarje lagstiftning på området, som föranledde Riksdagens beslut.

För öfrigt har jag ännu ett skäl för min åsikt. Och det är det, att det finnes, såvidt jag kan förstå, icke den ringaste våda eller risk i att begränsa lagen så, som jag nu föreslagit. Om erfarenheten skulle visa, att olägenheter, sådana som åberopats af departementschefen, skulle förekomma vid lagens tillämpning, möter det icke ringaste hinder att företaga en omreglering af saken, så att lagen vinner tillämpning jämväl på landsbygden. Det kan naturligtvis icke möta ringaste svårighet att göra detta. Däremot blefve det kanske svårare att återgå och inskränka lagens tillämpning, sedan man antagit dess tillämpning i större utsträckning.

Jag tillåter mig, herr talman, att på grund af hvad jag haft äran anföra yrka bifall till den förändrade lydelse af lagen, som innehålles i min reservation.

Om inskränkning i tiden för handelsbods öppenhållande.
(Forts.)

Om in-
skränkning
i tiden för
handelsbods
öppen-
hållande.
(Forts.)

Herr Boman: Det föreliggande lagförslaget har sin grund i den skrifvelse, som Riksdagen aflät år 1906 angående lagstiftning om stängningstid för handelsbutiker. Jag kan emellertid icke finna, att lagförslaget står i full överensstämmelse med hvad som uttalades af Riksdagen. Riksdagen förutsatte nämligen enligt skrifvelsens ordalydelse, att stadganden skulle gifvas om vissa gränser, inom hvilka kommuners beslutanderätt i detta afseende finge utöfvas, och om garantier mot missbruk. Det sista finnes ju, men det första kan jag icke finna. Läser man paragraf 2, finner man, att där står: »Förbud, hvarom i 1 § förmåles, skall angifva viss tid, då bod må öppnas, ej före klockan sju förmiddagen, och viss tid, då bod skall stängas, ej senare än klockan 8 eftermiddagen». Euligt denna ordalydelse finnes det intet hinder för ett samhälle att besluta, att butiker skola öppnas klockan 12 och stängas klockan 1. Det är ju klart, att ett sådant beslut icke kan tänkas. Men nog tror jag, att det kan tänkas, att man kan komma att fatta beslut, som gränsa till hvad rimlighet och billighet innebära. Och om det för närvarande finnes full frihet att hålla en handelsbod öppen huru länge som helst, så komme man genom denna lag till en annan ytterlighet. Kommunerna få besluta hvad de vilja, blott de taga hänsyn till minimum, d. v. s. öppningstid ej före klockan 7 förmiddagen och stängningstid ej efter 8 eftermiddagen. I öfrigt kan man drifva sina restriktioner huru långt som helst. Nu ligger det visserligen en viss garanti i Konungens befallningshafvandes pröfningsrätt, det kan icke bestridas. Men jag vill, innan jag lämnar detta, påpeka några praktiska olägenheter, som kunna inträffa till följd af den ordalydelse, paragrafen erhållit vid sin nuvarande formulering. Där står, att förbud skall angifva viss tid, då bod må öppnas, ej före klockan sju förmiddagen. Om man nu tänker sig ett samhälle, där fåget kommer in före klockan sju, eller ett fiskläge, som har sin ångbåtsförbindelse före klockan sju, vore det naturligtvis önskligt, att tiden för bodars öppnande där bestämdes till klockan half sju, men en sådan restriktion på tiden för öppnandet skulle icke få göras. På en sådan plats skulle man däremot mycket väl kunna utan olägenhet stänga klockan sju eller rent af klockan sex på aftonen, men äfven en sådan stängningstid vore man förhindrad att införa. Man kan icke använda lagen på en sådan plats, enär lagen innehåller fordran på *både* viss morgontid och viss aftontid. Detta leder, som jag nu visat, till vissa praktiska olägenheter. Nu säger statsrådet i sitt resonemang på sid. 16 i den kungl. propositionen, att »någon särskild begränsning af den kommunala beslutanderätten i syfte att förhindra alltför långt gående förbud mot att hålla handelsbodar öppna torde emellertid icke vara behöflig, då redan den ordning, hvari, på sätt jag strax skall närmare påvisa, beslut om dylika förbud, enligt hvad nu föreslås, skola kunna fattas och vinna fastställelse, synes innebära tillräcklig trygghet mot att de skulle sträckas längre än skäligt är». Ja, det är ju sant, att kommunalfullmäktige väl taga hänsyn till hvad rimligt är, och att Konungens befallningshafvande än mer komma att göra det. Men jag vet dock icke, om det skulle vara lyckligt att pålägga Konungens befallningshafvande skyldigheten att pröfva sådana gräns-

fall, där man icke kan säga att hvad som beslutits är absolut orimligt. Jag tviflar på, att Konungens befallningshafvande skulle motsätta sig ett kommunalt beslut i denna fråga. Och i alla händelser är det icke rätt att öfverflytta en sådan bestämmanderätt å en administrativ myndighet. Huru stort förtroende jag än hyser till de myndigheter, som skola pröfva dessa frågor, hyser jag dock större förtroende för en lag, som bjuder trygghet på detta område. Det förefaller mig, som om den utländska lagstiftning, som i detta ämne finnes, i de flesta fall, såsom rätt är, lagt hufvudvikten på stängningstiden om aftonen. Detta är, tror jag, vida riktigare än att förfara såsom gjorts i det föreliggande lagförslaget. Ty det förekommer nog ytterst sällan, att man öppnar tidigare, än hvad ortens behof kräfter. Den utländska lagstiftningen, äfven Englands, bestämmer i fråga om tiden för stängning endast ett visst klockslag, som är det tidigaste, som får bestämmas, i regel klockan 7 på aftonen.

Af hvad jag nu anfört framgår, att jag önskar, att till paragraf 2 måtte fogas ett tillägg, som begränsar beslutanderätten. Hvilka klockslag, man skall välja är icke lätt att afgöra; sådana bestämmelser bli alltid mer eller mindre godtyckliga. Men jag tror icke, att det skulle ligga någon fara i att bestämma, att förbudet icke får afse tiden mellan klockan 8 förmiddagen och 7 eftermiddagen. Jag skall därför, då jag icke tilltror mig att formulera ett förslag till ändring af paragrafen, yrka återremiss i syfte, att bestämmelse måtte införas om, att förbud mot handelsbods öppenhållande icke må afse tiden emellan klockan åtta förmiddagen och sju eftermiddagen.

Herr statsrådet Petersson: Herr talman, mina herrar! Då denna lag är utarbetad inom justitiedepartementet, ehuru den sedermera af formella skäl öfverlämnats till civildepartementets behandling, ber jag att få yttra några ord i anledning af de anmärkningar, som gjorts emot densamma.

Jag ber då först att få vända mig emot herr Fahléns reservation, som ju går därpå ut, att lagens tillämplighetsområde skall inskränkas så, att den icke kommer att gälla landsbygden. I en sådan rent praktisk fråga som denna kan man gifvetvis hafva olika meningar om hvad som må vara nyttigt och lämpligt. Jag ber därför att få angifva de skäl, som föranledt, att man i justitiedepartementet stannat vid att lagen borde vara generell. Det är först ärendets föregående behandling i Riksdagen. Jag erinrar, att 1904 års Riksdags lagutskott, då ärendet första gången var före, begärde en generell lag, så som det nu är fråga om. Ärendet föll i kamrarne, men antagligen på andra skäl. Vid 1905 års riksdag föreslog lagutskottet en lag med inskränkt giltighetsområde, d. v. s. gällande för städer, köpingar och municipalsambällen; men förslaget afvisades af båda kamrarne. Om skälet var missnöje med lagstiftningen i och för sig eller med det sätt, hvarpå den då ifrågasattes, lämnar jag därhän. Diskussionen åtminstone i Andra Kammaren visar, att det framkom ganska allvarsamma anmärkningar just emot den del af utskottets förslag, däri det ifrågasattes att begränsa tillämplighetsområdet. Jag kan hänvisa exempelvis till hvad som yttrades af herr Carl Persson

Om in-
skränkning
i tiden för
handelsbods
öppen-
hållande.
(Forts.)

i Stallerhult. Vid 1906 års riksdag, då förslaget kom igen för tredje gången, återgick lagutskottet till sin ståndpunkt ifrån år 1904 nämligen en för hela riket gällande lag, och detta blef ock Riksdagens beslut.

Det har icke kunnat af den ärade talaren motsägas, att det kan uppkomma svårigheter, då landtkommun gränisar till stadskommun eller till köping, ifall det icke finnes möjlighet att i landskommunen åstadkomma ett beslut, som gör stängningstiden i de båda angränsande kommunerna lika.

Det förefaller mig för öfrigt vara egendomligt, att man icke vill lämna landtkommunerna denna rätt, då det tvefvelsutan å landet finnes många industrisambällen och dylika platser, där lagstiftningen är fullt ut lika behöflig som inom städerna, om man öfverhufvud taget skall inlåta sig på den. Särskildt gäller detta municipalsambällen. Det kan naturligtvis icke anföras något *sakligt* skäl, hvarför municipalsambällen, som ofta hafva en folkmängd öfverstigande ett stort antal af våra småstäders, skulle sättas utanför en lag om butikstängning. Men jag förstår väl, att det kan finnas taktiska skäl — jag hörde ej, om den ärade talaren sade »taktiska» eller »praktiska» — som kunna motivera ett sådant beslut.

Det synes mig icke kunna rimligen befaras, att den möjlighet man här vill lämna öppen för landskommunerna skall missbrukas och användas i andra fall än där det verkligen behöfs. Ty svårligen lär det gå att inom en landtkommun införa en stängningstid, som skulle vara kommunens egna medlemmar till olägenhet.

Och så finnes, som den ärade talaren erkände, under alla omständigheter Kungl. Maj:ts befallningshafvandes pröfningsrätt. Man måste gå ut ifrån att Kungl. Maj:ts befallningshafvande begagnar sin befogenhet ungefär som nu sker, då det är fråga om ordningsstadganden. Jag har icke anledning tro, att Kungl. Maj:ts befallningshafvande underlåter att i dylika fall ingå i saklig pröfning af beslutet.

Af de myndigheter, som hörts, är det ganska många, som uttalat sig om just denna del af frågan, och alla hafva förordat lagens generella giltighet. Så Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköping och magistraten i Jönköping, vidare magistraten och Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborg, magistraterna i Alingsås, Mariestad och Falköping samt Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Örebro och Västernorrlands län.

Lagen, sådan den är föreslagen, anvisar icke någon under alla förhållanden öppen utväg att undanröja en möjlig olikhet i beslutad stängningstid emellan landsbygd och ett närgränsande stadssamhälle, utan en sådan olikhet kan nog, där viljorna äro stridiga, uppkomma, men det synes mig uppenbart vara bättre att tillfälle dock gifves att, när de angränsande kommunerna därom enas, kunna få stängningstiden lika, än om en sådan möjlighet är alldeles utesluten. Ty då är klart, att vid hvarje sådant gränsområde skulle det uppstå ojämheter.

I fråga om den siste talarens anförande vill jag anmärka, att om en sådan lag som den förevarande skall stiftas, är det nödvändigt att bestämma sådana tider, att lagen varder effektiv. Om man ser på

den utländska lagstiftningens bestämmelser om tider för öppenhållande och stängning, så äro de tilltagna så vida, att de äro af nästan intet värde. Här ligger framför mig t. ex. den danska lagen, och den stadgar, att butiker skola vara stängda mellan klockan 8 på aftonen och klockan 4 på morgonen, utom på lördagsaftnar, då de få hållas öppna ända till klockan 11. Sådana vida latituder, som där, skulle naturligtvis icke ästadkomma något af den effekt, som man vill ernå med ifrågavarande lagstiftning. Därför har man nu föreslagit, att tiderna för butikens öppnande och stängning må bestämmas genom beslut, dock ej längre expeditionstid än från klockan 7 på morgonen till klockan 8 på kvällen med vissa undantag betingade af förhållanden, för hvilka i den kungl. propositionen noggrant redogöres.

Den anmärkningen, att det saknas minimitid, som bod får hållas öppen, faller gifvetvis på den omständigheten, att Kungl. Maj:ts befallningshafvande uppenbarligen icke fastställer något beslut, som i denna del är orimligt. Det har därför ansetts onödigt att intaga en sådan bestämmelse, som talaren föreslog, om att bod ovillkorligen skulle få hållas öppen en viss tid.

Med hänsyn till dessa förhållanden och under hänvisning till den utförliga motivering, som är bifogad den kungl. propositionen, vågar jag hålla före, att de föregående talarnes anföranden icke äro af den beskaffenhet att böra föranleda någon ändring i Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Då Riksdagen år 1906 beslöt den skrifvelse, som föranledt detta förslag, yttrade jag mig emot en dylik skrifvelse. Jag vidhåller fortfarande den uppfattningen, att jag anser hela denna lagstiftning mindre lämplig. Emellertid, då Riksdagen har skrifvit och Kungl. Maj:t har svarat, ansåg jag mig inom utskottet icke vara berättigad att numera afstyrka förslaget. Men å andra sidan finner jag mig skyldig se till, att det begränsas så mycket som möjligt, och därför har jag instämt i den reservation, som af herr Fahlén afgifvits, och hvilken afser att denna lag skulle gälla endast städer och köpingar, som utgöra egna kommuner. Nu är det visserligen sant, att när man vill göra en begränsning kan det alltid anmärkas, att man icke dragit gränsen fullt exakt. Det är omöjligt att draga en dylik gräns fullt exakt, men i stort sedt torde den nu föreslagna gränsen vara berättigad.

Herr statsrådet har nyss sagt, att Kungl. Maj:t icke har kunnat vara med om den begränsningen, att landsbygden i stort sedt skulle uteslutas, bland annat på grund af de svårigheter, som kunde komma att uppstå, när i en stad ett förbud enligt denna lag komme till stånd, om landsbygden däromkring vore förhindrad att stadga ett liknande förbud med afseende å salubodarne inom dess område. Ja, det är visserligen sant, att detta är en olägenhet, men jag tror verkligen, att i allmänhet kommer den landsbygd, som ligger i närheten af städer, icke att stadga dylikt förbud. Jag tror, att denna landsbygd kommer att finna med sina intressen öfverensstämmande att, ifall staden går in på denna väg med förbud, i alla fall bibehålla den frihet man för närvarande har. Men därmed må vara huru

Om inskränkning i tiden för handelsbods öppen-hållande.
(Forts.)

*Om in-
skränkning
i tiden för
handelsbods
öppen-
hållande.
(Forts.)*

som helst, säkert är att för landsbygden i allmänhet skulle det vara ytterst olämpligt, ifall förbud i enlighet med denna lag komme till stånd. Häremot invände herr statsrådet att det icke gärna är tänkbart, att en kommun besluter någonting, som skulle vara skadligt för kommunens intresse. Ja, det beror naturligtvis på hvem som har beslutanderätten inom kommunen. Således, man kan mycket väl tänka sig, att de, som hafva makten inom kommunen, finna sina intressen tillgodosedda genom ett sådant förbud, men att förbudet i alla fall skadar öfriga medlemmars intressen. Men då, anmärkte herr statsrådet, hafva vi Kungl. Maj:ts befallningshafvande. Ja, det är ju bra att hafva Kungl. Maj:ts befallningshafvande att lita på, men det är med dem som med andra myndigheter, att det beror så ofantligt mycket på hvem som är Konungens befallningshafvande. Ifall jag hade garanti för att den, som utgör Konungens befallningshafvande, hade det förstånd och den själfständighet att sätta sig emot omogna kommunala beslut som han bör, och som jag är öfvertygad, att de närvarande Konungens befallningshafvande i rikt mått hafva, skulle jag kunna gifva Konungens befallningshafvande ett sådant förtroende. Men jag får säga, att jag vet icke, hvem som i en framtid blir Konungens befallningshafvande. Kanske personer, som äro underkastade samma inflytande och samma uppfattning som de hafva, hvilka inom kommunen hafva beslutanderätten, och då se vi, att de garantier, man icke kan finna hos kommunernas majoritet, finner man icke heller hos Konungens befallningshafvande.

Då denna lagstiftning i alla fall är en försökslagstiftning i viss mån — vi gifva oss ju in på ett nytt område — tycker jag, att det skulle vara öfverensstämmande med denna kammars allmänna ståndpunkt att vara försiktig, och jag vågar därför hemställa om bifall till reservationen i första punkten.

Herr Bergendahl: Det förefaller mig som om här föreläge en förbindelse, som Riksdagen har att honorera. Initiativet till den ifrågasatta lagstiftningen har utgått från detaljhandlandena, d. v. s. just från dem, hvilkas skinn det här gäller. När motionerna uti ifrågavarande syfte framkommo vid 1904 års riksdag, hade dessa motioner att stödja sig på uttalanden från sammanslutningar af handlande, såsom handelskammare, handelsklubbar m. m. samt enskilda handlande. När berörda motioner förnyades vid följande årens riksdagar, så kunde återopas ännu starkare uttalande ifrån dessa korporationer. År 1906 lät Riksdagen öfvertyga sig om lämpligheten af den begärda lagstiftningen och Riksdagen beslöt i enlighet därmed en skrivelse till Kungl. Maj:t. Jag kan icke finna annat än att det lagförslag, som nu framlagts, står i öfverensstämmelse med de önsningar, som inom Riksdagen under dessa år hafva uttalats.

En ärad talare på göteborgsbänken anmärkte visserligen att lagförslaget icke tillmötesgick en önskan, som han hade afläst i skrivelseförslaget och han ifrågasatte därför en begränsning i kommunernas beslutanderätt uti ifrågavarande afseende, och för att gifva stöd häråt framhöll han en del olägenheter, som skulle kunna uppstå. Det är alldeles klart, att man kan tänka sig vissa olägenheter af de

bestämmelser, som kommunen skulle kunna med stöd af ifrågavarande lagstiftning fastställa, men äro dessa olägenheter af afsevärd art, kommer helt visst ett sådant beslut icke till stånd. Han ansåg det vara lämpligt att frågan återremitterades till lagutskottet, och att den bestämmelsen infördes, att ett förbud mot handelsbodars öppenhållande icke skulle få omfatta tiden mellan klockan 8 f. m. och 7 e. m. Men är det verkligen klokt att i lagen i förväg göra en sådan begränsning? Kan det icke vara lämpligt att butikstängningstiden vissa dagar, t. ex. före högtidsdagar, inträder redan klockan 6 e. m. och under sommaren likaledes klockan 6 e. m.? Är det icke lämpligare att vederbörande kommunalrepresentationer och vederbörande myndigheter, som med dessa frågor hafva att taga befattning, få afgöra sådana saker i hvarje särskildt fall?

Man må nu icke låta förleda sig till den tron, att ifall detta lagförslag antages, därmed är gifvet, att de inskränkande bestämmelserna skola inträda, ty det sker ju först efter ett beslut fattadt af kommunalrepresentationen, och detta beslut är omgärdadt af så många garantier, att jag icke kan föreställa mig, att det samma skall kunna innebära någon våda. Magistraten skall yttra sig däröfver hvad städerna beträffar, och kronofogdarne hvad beträffar landet. Magistraten och kronofogden skola höra de sammanslutningar, som kunna finnas på platsen, mellan köpmän, hvilkas rätt det gäller, handelsföreningar, föreningar af butiksbiträden och äfven enskilda köpmän. Sedermera, när materialet föreligger, pröfvar Konungens befallningshafvande frågan och emot denna myndighets beslut kan talan föras. Detta synes mig utgöra full garanti för att, ifall af kommunen ett berättigadt intresse skulle vara åsidosatt, detta varder vid myndigheternas pröfning beaktadt.

I städerna hafva vi redan åtskilliga ordningsföreskrifter rörande den yttre handeln, torghandeln, med afseende å tiden när denna handel får börja och när den får sluta. Dessa föreskrifter hafva tillkommit af sanitära skäl, och ur ordningssynpunkt. Man har icke funnit någon olägenhet för handeln vara därmed förenad. Det kan ju vara möjligt, att lagen i ett eller annat afseende behöfver kompletteras, men behofvet däraf kommer att framträda, när inom kommunen öfverväges hurvida och i hvad mån bestämmelserna i denna lag skola inom kommunen tillämpas. Detta är en försökslag och som sådan måste den naturligtvis förutsätta en viss utveckling.

Nu hafva reservanterna, det är de flesta ledamöterna i utskottet från denna kammare, påyrkat, att lagens giltighetsområde skulle inskränkas till städer och köpingar, som bilda egen kommun. Det är alldeles riktigt, att behofvet af ifrågavarande lagstiftning gör sig mest gällande inom de större kommunerna, men det har här påpekats, att det kan uppstå olägenheter, om icke denna rättighet att lagstifta äfven skulle gälla landskommunerna. Reservanterna hafva själfva erkänt detta, och det är att märka, att Riksdagen i den frågan intagit en bestämd ståndpunkt. Lagutskottet vid riksdagen år 1904 eller 1905 — jag minns icke riktigt hvilketdera — var af den mening, att lagstiftningen skulle gälla endast städer och köpingar, men på grund af uttalanden inom Riksdagen frånträdde denna me-

Om inskränkning i tiden för handelsbods öppenhållande.
(Forts.)

Om inskränkning i tiden för handelsbods öppenhållande.
(Forts.)

ning. Det synes mig som om man har anledning att bibehålla den ståndpunkt, som Riksdagen intog år 1906. I den kommun, där jag har borgarrätt, skulle det vara mycket svårt att få inskränkande bestämmelser till stånd, om det icke finnes någon möjlighet att få motsvarande stadganden gällande för angränsande landsbygd, ty ommedelbart intill stadens planlagda område gränsar en tätt befolkad landsbygd, försedd med många butiker. En sådan där olikformighet är i allmänhet olämplig. Jag hade under mellanrikslagens tid erfarenhet af hvad det ville säga att hafva olika bestämmelser i tullafseende gällande i Sverige och Norge. Det förhöll sig nämligen så, att en svensk köpman hade slagit upp en handelsbod på hvardera sidan om Svinesund, d. v. s. en bod på svenskt område och en på norskt område. I den svenska handelsboden sålde han fotogén till norrmännen, ty i Sverige var fotogén icke belagd med tull, hvilket däremot var förhållandet i Norge; men i den på norska sidan belägna handelsboden sålde han spannmål till svenskarna, därför att spannmål infördes tullfritt i Norge. Och det rådde en synnerligen liflig trafik på det lilla Svinesund mellan dessa handelsbodar: af norrmän, som kommo öfver till Sverige och köpte fotogén, samt af svenskar, hvilka foro öfver till Norge för att köpa spannmål. Detta berodde som sagdt på en sådan där olikformighet i bestämmelserna för till hvarandra gränsande områden. Det kunde inträda ett något likartadt förhållande, ifall man antoge reservationen och således omöjliggjorde en lagstiftning i detta syfte på landsbygden.

Jag kan således, herr talman, icke finna någon olägenhet vara förenad med ett bifall till föreliggande förslag, och jag är öfvertygad om, att detta skulle hälsas med glädje inom många kommuner. På grund häraf, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förevarande hemställan.

Herr Jonsson: Vår grundlag föreskrifver, att för ändringar i densamma fordras det, att de skola vara högst nödiga eller nyttiga. Sådana anspråk kan man icke ställa på en reglementarisk lagstiftning såsom den ifrågavarande, men åtminstone borde ettdera af dessa två ligga till grund för behofvet af en lagstiftning här, men såvidt jag kan finna, föreligger intetdera af dessa skäl i förevarande fall, åtminstone för landskommuner, utan alltsammans beror väl närmast på att Riksdagen slutligen skrifvit till Kungl. Maj:t och begärt, att ett förslag till lagstiftning i denna riktning skulle föreläggas Riksdagen.

Här gäller det ett reglementerande af allmänhetens fria vilja att röra sig och verka inom sitt eget område, och det skäl, som förburits för det föreliggande lagförslaget, har egentligen varit, att i städer och större samhällen i allmänhet konkurrensen de olika handelsidkarna emellan förbjöde dem att ena sig om att hafva en stängningstid som tilläte deras personal att äfven tillgodose sitt behof af förströelse och andlig uttryckning. Det skälet har ju ett visst berättigande när det gäller städer och andra större tätt bebyggda samhällen; men jag vågar påstå, att det skälet icke äger giltighet i afseende å rena landtkommuner. Där finnes ingen sådan konkurrens

butikshafvarna emellan, och där finnas icke heller de tillfällen till förströelse, som ungdomen i städerna gärna vill deltaga i på aftonen. Det minsta jag här skulle vilja fordra vore, att åtminstone reservanternas förslag antoges, hvilket inskränker denna rättighet att få ett förbud inom städer och köpingar. Då har man emot ett bifall till detta förslag invändt: hvarför i all rimlighets namn bör det icke äfven gälla municipalsambällena, ty sådana kunna ju vara lika stora och lika tätt bebyggda som köpingar? Det är möjligt att så kan vara fallet, men jag föreställer mig, att, om Första Kammaren bifaller reservanternas förslag och Andra Kammaren tar Kungl. Maj:ts förslag, så har det varit reservanternas mening att just då hafva till sammanjämningsobjekt möjligheten att utsträcka förbudsrätten äfven till municipalsambällena och således undantaga endast rena landssambällen för öfrigt.

Det har sagts, att om lagen skulle gälla äfven landskommunerna, det icke bör vara någon fara för att onödiga och olämpliga förbud skulle komma till stånd på landsbygden, ty man får föreställa sig, att ingen är så oförståndig att väcka förslag om och söka genomdrifva beslut om förbud, utan att det är skäl för den saken. Det må så vara, men jag undrar om icke både i landskommuner och i stadskommuner det finns en del folk som har kommit in på den där idén, att man skall lagstifta för allting och att lagstiftningen, äfven om den icke kan anses precis nödvändig, i allt fall skall hafva den nyttan med sig att uniformera hela samhället efter vissa tempi, liksom våra militärer, och jag befarar, att just sådana lifaktiga personer bland en intresslös allmoge mycket lätt kunna få ett beslut rörande detta förbud genomdrifvet vid kommunalstämma, utan att det är egentligen af behofvet påkalladt. Det är icke heller godt att veta hur Konungens befallningshafvande kommer att ställa sig till sådana beslut, om de skola underställas deras sanktion. Således synas mig alla skäl tala för att vi åtminstone skola följa reservanternas och från tillämpning af lagen undantaga allt som icke är köping eller stad.

Om någon annan, som sätter sig öfver hvad Riksdagen har skrivit, skulle vilja gå ännu längre än jag här antydtt och yrka afslag på hela lagförslaget, skulle jag gärna taga till och med detta; men jag anser mig likväl förhindrad att framställa ett sådant yrkande, när Riksdagen verkligen skrivit till Kungl. Maj:t om saken. Det synes mig, att man då får underkasta sig följderna af en sådan skrifvelse, hvarför jag, herr talman, nu ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Boman: Gentemot den uppfattning jag uttalat, att i lagen borde intagas någon bestämmelse om ett maximum utöfver hvilket restriktionen, beslutet om stängning icke finge gå, har jag från statsrådsbanken liksom från den ärade ledamot af lagutskottet, som fört utskottets talan, fått till svar, att det egentligen är obehöfligt. Och den siste talaren sade, att det var alldeles uppenbart, att en kommunalrepresentation icke fattar ett beslut, som är för långt gående. Är det uppenbart, bör det väl icke heller vara någon våda

Om inskränkning i tiden för handelsbods öppenhållande.
(Forts.)

*Om in-
skränkning
i tiden för
handelsbods
öppen-
hållande.*
(Forts.)

att i lagen sätta in en sådan bestämmelse. För min del får jag likväl säga, att jag tror mera på lagen än på kommunalrepresentationerna, sådana de äro — och än mer sådana de komma att bli. Och jag vågar säga, att jag äfven tror mer på lagen än på Konungens befallningshafvande.

Herr talman, jag vidhåller min förut uttalade uppfattning, att det vore lämpligt om en sådan bestämmelse komme in i lagen.

Herr Almström: Jag har vid ett föregående tillfälle yrkat afslag på ett lagförslag, som gick i samma riktning som det nu föreliggande. Under den tid, som förflutit sedan dess, har jag icke haft anledning att ändra mening, utan jag anser, att hvad som här är af Kungl. Maj:t föreslaget endast utgör en länk i en kedja, som binder handlingsfriheten och själfbestämmanderätten hos medborgarna i landet. Jag tror, att det är viktigt att i tid se till, att denna kedja icke får bindas allt för många hvarf om samhällsmedlemmarna, utan att man bör följa ordstävvet och hellre söka stämma i bäcken än i ån.

Herr talman, jag yrkar afslag på såväl Kungl. Maj:ts som lagskottets förslag.

Herr statsrådet Petersson: Herr Olof Jonsson hade ett uttalande, som jag anser mig icke böra lämna alldeles utan svar. Hans anförande gick egentligen ut på att det föreliggande förslaget borde fullständigt afslås och han yttrade därvid — jag minns icke rätt orden — men meningen var dock, att förslagets tillkomst väsentligen berodde därpå att Riksdagen begärt en dylik lag och sedan hade Kungl. Maj:t utan vidare så att säga effektuerat den beställning, som Riksdagen gjort. Så lättvindigt har icke saken tagits i regeringen. Sedan Riksdagens skrifvelse kom, har frågan på det allra noggrannaste undersökts i justitiedepartementet, och en mängd yttranden inforrats, hvarefter och på grund af det material, som sålunda förelagat, regeringen bildat sig en själfständig mening om att detta lagförslag var behöfligt och borde läggas fram för Riksdagen.

Hvad som för åtminstone min personliga del härutinnan varit bestämmande är de siffror, som framgått ur den år 1907 här i Stockholm verkställda undersökningen i frågan. De äro återgifna i motiveringen till Kungl. Maj:ts förslag; jag får således antaga, att herrarna känna dem. Jag tillåter mig dock nämna hurusom af dem framgår, att icke mindre än 61 procent af affärerna i Stockholm hafva mer än 12 timmars daglig arbetstid, somliga ända till 15 timmars arbetstid om dygnet. Denna stora grupp butiker (61 procent) sysselsätter kvinnliga biträden, uppgående till omkring 43 procent af samtliga kvinnliga biträden, och de butiker, som hållas öppna längre tid än 14 timmar om dygnet, äro nästan undantagslöst besatta af kvinnliga biträden. När man ser sådana siffror och känner förhållandena i öfrigt med afseende å dessa handelsbiträdens arbetsvillkor, kommer man till den uppfattningen, att det verkligen vore af nytta för samhället, om någonting åtgjordes.

Herr Lindblad: Jag vill endast gifva tillkänna, att jag icke varit med om beslutet att aflåta någon skrifvelse till Kungl. Maj:t i ärendet. Jag anser mig således oförhindrad att uttala mig för afslag. Här uppträda nästan samtliga representanter för Första Kammarrens utskottsafdelning och förklara, att de blott vilja hafva med sådana städer och köpingar, som utgöra egen kommun, hvaremot de icke vilja utsträcka förbudet till samtliga municipalsambällen. Det finns ju municipalsambällen af ganska liten omfattning. Egentliga orsaken till att dessa underkastat sig de bestämmelser, som skilja dem från den öfriga bygden, är hufvudsakligen den, att de vilja tillämpa byggnadsordningen för rikets städer m. m.; detta är nog hufvudsyftet hvarför de velat underkasta sig municipalstadgarne. Men att de skulle följa med här, därför att det finns vissa städer, som utsträcka öppenställande af butiker onödigt och onaturligt långt, kan jag icke finna vara rimligt. Då det nu ställts i utsikt en sammanjämkning, hvarvid samtliga dessa municipalsambällen ändå skulle komma med, kan jag för min del icke finna, att man skall inlåta sig på den sammanjämkningen.

Om någonsin, torde man väl här kunna säga, att det icke föreligger någon *fara i dröjsmål*. Här har uttalats den meningen, att man icke vet huru våra blifvande kommunalbeslutande ute i bygderna komma att se ut. Vi äro nog alldeles öfvertygade om, att i närvarande stund ingen vet eller kan öfverskåda, hvar makten kommer att ligga eller hur den kommer att tillämpas. Jag vill i detta sammanhang endast fästa uppmärksamheten på, att sedan Riksdagen aflät sin skrifvelse i stängningsfrågan, maktförhållandena i kommunerna hafva undergått en högst väsentlig förändring. Det är ur den synpunkten jag, herr talman, ber att få instämma i det afslagsyrkande, som herr Almström nyss framfört.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande utlåtande vore framställda följande yrkanden: 1:o) att hvad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) af herr *Fahlén*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som angifvits i den af honom vid utlåtandet fogade reservation; 3:o) att utlåtandet skulle visas åter till utskottet; och 4:o) att kammaren skulle afslå såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till herr *Fahléns* yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf herr talmannen upptog hvart och ett af de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående hufvudvoteringen; och förklarade herr talmannen sig finna de härä afgifna svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga afslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Om in-
skränkning
i tiden för
handelsböds
öppen-
ställande.
(Forts.)

Om in-
skränkning
i tiden för
handelsbods
öppen-
hållande.

Jämväl om kontrapositionens innehåll äskades emellertid votering, i anledning hvaraf och sedan till kontraposition i denna votering antagits bifall till utskottets hemställan, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

(Forts.)

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående lagutskottets utlåtande n:o 45 antager afslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till utskottets hemställan.

Omröstning företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 57;
Nej — 61.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs för hufvudvoteringen en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 45 med den af herr Fahlén föreslagna ändring, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 71;
Nej — 47.

Herr statsrådet *Petersson* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående sättet för bestridande och redovisande af fångvårdens utgifter för landbruksrörelsen vid Svartsjö kungsladugård.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 24 och 27 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 46, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot viss försäljning af tobak, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 24 och 27 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 47, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående naturminnesmärkens fredande, lag angående nationalparker och lag innefattande tillägg till förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

Genom en den 17 mars 1909 dagtecknad proposition, n:o 102, hvilken af båda kamrarna hänvisats till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag angående naturminnesmärkens fredande,
- 2) lag angående nationalparker, och
- 3) lag innefattande tillägg till förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

Utskottet hade på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen, under förklarande att det i Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition n:o 102 innefattade förslag till lag angående nationalparker icke kunnat i oförändradt skick af Riksdagen bifallas, måtte för sin del antaga lagar i ofvanberörda ämnen, så lydande, som utskottets utlåtande utvisade.

På framställning af herr talmannen beslöts, att förevarande utlåtande skulle företagas till afgörande sålunda, att hvart lagförslag föredroges för sig med utskottets hemställan sist, att vid behandlingen af det första förslaget öfverläggningen finge omfatta samtliga förslagen samt att föreslagen lagtext icke behöfde uppläsas i andra fall, än då uppläsning begärdes.

Lagförslaget angående naturminnesmärkens fredande.

Herr Lindgren: Om den framställning, som gjorts i lagutskottets betänkande n:o 47, vinner Riksdagens bifall, såsom jag förmodar, har man utan tvifvel tagit ett ganska viktigt steg för fredande af våra s. k. naturminnesmärken. Och detta i all synnerhet om vederbörande myndigheter och tjänstemän, vetenskapliga föreningar och äfven enskilda personer i den mån, som det är för dem möjligt, intressera sig för dessa sakers bringande till fulländning. Emellertid vill jag framhålla, att jag håller före, att de nu föreslagna åtgärderna ändock icke i alla afseenden äro tillfyllestgörande för att vinna det mål, som man därmed åsyftat. Jag håller före, att de

*Lagförslag
angående
naturminnes-
märkens
fredande.*

Lagförslag
angående
naturminnes-
märkens
fredande.

(Forts.)

stora nationalparkerna, som äro föreslagna, särskildt där uppe i höga norden, och som komma att omfatta kvadratkilometer, för att icke säga kvadratmil, kunna reda sig något så när under de förhållanden, som här äro tänkta. Däremot är jag icke öfvertygad, att åtskilliga säregna former af djur och växter, som endast uppträda på några få spridda ställen, där de finna villkoren för sin lifsbetingelse uppfyllda, kunna bestå i striden för tillvaron icke blott med människor, utan äfven med samsläktingar inom växt- och djurvärlden, då biologerna allt för väl känna, att hvarje lefvande varelse har att utkämpa en strid för sitt lifsbestånd med närbesläktade i omgifningen. Hvarför dessa former af djur och växter, som nu särskildt äro på tal om att vårdas, äro sällsynta, beror därpå, att den strid, som de hafva att utstå med kamrater, är för dem så betydelsefull, att de äro på väg att duka under. Jag håller före, att sådana där smärre områden, där dessa förhållanden äga rum och där man vill skydda vissa djur eller växter för undergång, särskildt i de trakter, där kulturen är långt framskriden såsom i södra Sverige, äro icke blott i behof af ett negativt skydd, så att man icke vandaliserar trakten, utan också i behof af en viss bestämd omvårdnad. Och denna omvårdnad kommer naturligtvis att kosta penningar. Om penningar för det ändamålet finnas tillgängliga hos vetenskapsakademien eller annorstädes, känner jag icke, men ändamålet med denna skyddslagstiftning för naturen nås icke till fullo enligt mitt förmenande, såvida man icke tänker äfven på denna omständighet. Jag har velat hafva gjort detta uttalande vid detta tillfälle.

Jag skall vidare tillåta mig att beröra ett förhållande, som fäst min uppmärksamhet. Det är, att man förlägger öfverinseendet eller den centrala vården om dessa saker till vetenskapsakademien, och § 5 i det föreliggande lagförslaget innehåller, att öfver ansökning, hvori i § 2 sägs, skall, där ej ansökningen framställts af vetenskapsakademien eller dess yttrande bifogats, utlåtande infordras från nämnda akademi. Jag kan icke förstå, hvarför man begränsat denna funktion uteslutande till vetenskapsakademien, då i vårt land det finnes äfven andra myndigheter, som med lika goda skäl skulle kunna fungera i detta afseende. Jag tänker särskildt på de naturvetenskapliga sektionerna vid universiteten. Det är tydligt, att vetenskapsmännen vid universitetet i Lund hafva bättre reda på Skåne och dess företeelser än ledamöterna i vetenskapsakademien. Jag vet icke, hvarför man här uteslutande lägger detta förtroendeuppdrag på ett enda håll. Det synes mig riktigare och vara ett uttryck för mera omsorg, om man alternativt föreslagit dessa af mig påpekade myndigheter. Emellertid, det skulle icke tjäna något till att framställa ett förslag till ändring i detta afseende, men jag anser, att det varit en riktig syn på tingen, jag nu uttalat och framställt. Jag har naturligtvis icke något yrkande.

Herr Ewerlöf: Jag skall endast be att få ansluta mig till professor Lindgrens yttrande i hvad det beträffar, att man borde hafva låtit äfven vetenskapsmännen vid universitetet få något inflytande på frågan om fridlysande af vissa områden och djurslag.

Efter härmed slutad öfverläggning godkändes det föreliggande förslaget.

*Lagförslag
angående
naturminnes-
märkens
fredande.
(Forts.)*

De öfriga förslagen.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut vid föredragning af lagförslagen.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 24 och 27 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 48, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer, lag om ändrad lydelse af 1 § i kungl. förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 och lag om ändrad lydelse af 2 och 28 §§ i lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn den 13 juni 1902, dels ock inom Riksdagen i ämnet väckta motioner.

Uti en den 26 februari 1909 dagtecknad proposition, n:o 103, hvilken af båda kamrarna blifvit till lagutskottet hänvisad, hade Kungl. Maj:t, under återopande af propositionen bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver ekklesiastikärenden, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1:o lag angående folkskoleväsendet i vissa städer;
- 2:o lag om ändrad lydelse af 1 § i kungl. förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862; och
- 3:o lag om ändrad lydelse af 2 och 28 §§ i lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn den 13 juni 1902.

I sammanhang med ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehått tre i anledning af densamma afgifna, till utskottet hänvisade motioner, nämligen motionen n:o 66 inom Första Kammarerna af herr *Sam. Clason* samt motionerna inom Andra Kammarerna n:o 218 af herr *Värner Rydén* och n:o 226 af herr *J. Byström*, i hvars yrkande instämt herrar *Adolf Janson*, *Smeds Lars Olsson* och *Karl Otto*.

Herr *Clason* hade i sin motion hemställt, att Riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition n:o 103 icke kunnat af Riksdagen bifallas, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående sådan ändring i kyrkostämmoförordningen af den 21 mars 1862, att kyrkostämmas beslutanderätt måtte, om sådant af henne beslötes, kunna öfverlåtas åt

särskilda fullmäktige, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvar till denna utredning kunde föranleda.

I motionen n:o 226 hade herr *Byström* föreslagit, att Riksdagen måtte besluta, att andra stycket i § 6 i lagförslaget angående folkskoleväsendet i vissa städer, hvilket framlagts i Kungl. Maj:ts proposition n:o 103, och som lydde: »I öfverläggning och beslut om ärende, som rör kristendomsundervisningen, må icke deltaga ledamot, som är af främmande trosbekännelse eller anmält sig till utträde ur svenska kyrkan», måtte utgå.

Utskottet hade på åberopade skäl hemställt, att Riksdagen, under förklarande att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition n:o 103 icke kunnat i oförändradt skick af Riksdagen bifallas, måtte, med afslag å herrar Clasons och Rydéns omförmälda motioner, i anledning af propositionen och herr *Byströms* förevarande motion för sin del antaga lagar i ofvanberörda ämnen, så lydande, som utskottets utlåtande utvisade.

Reservationer hade afgifvits af, bland andra,
dels herr *af Ekenstam*, som ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till herr Clasons ofvan omförmälda motion;
dels och herrar *Trygger*, *Ridderbjelke*, *Bergendahl*, *Nyström*, *von Baumgarten*, *Magnuson* och *Gezelius*, hvilka ansett, att utskottet bort afstyrka herr *Byströms* ifrågavarande motion.

På framställning af herr talmannen beslöts, att föreliggande utlåtande skulle företagas till afgörande sålunda, att hvart lagförslag föredroges för sig med utskottets hemställan sist samt att föreslagen lagtext icke behöfde uppläses i vidare mån än sådant begärdes.

Lagförslag
 angående
 folkskole-
 väsendet i
 vissa städer.

Utskottets förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer.

§ 1.

Denna paragraf hade följande lydelse:

(enligt Kungl. Maj:ts förslag).

I stad, där stadsfullmäktige finnas och Konungen på framställning af stadsfullmäktige eller kyrkostämman därom förordnat, skola folkskoleväsendet samt frågor om uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn utgöra en för hela staden gemensam angelägenhet, hvilken staden såsom kommun har att vårda.

I sådan stad skola kostnaderna för ofvannämnda ändamål beslu-

(enligt utskottets förslag).

I stad, där stadsfullmäktige finnas och Konungen på framställning af kyrkostämman därom förordnat, skola folkskoleväsendet samt frågor om uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn utgöra en för hela staden gemensam angelägenhet, hvilken staden såsom kommun har att vårda.

I sådan stad skola kostnaderna för ofvannämnda ändamål beslu-

tas och utgöras på sätt om kommunalutskylder är stadgadt; dock att vederbörande skoldistrikt bibehållas vid den dem enligt gällande folkskolestadga tillkommande rätt att, såsom bidrag till kostnaderna för skolväsendet, af hvar och en, som erlägger mantalspenningar, upptaga en särskild afgift.

tas och utgöras på sätt om kommunalutskylder är stadgadt; dock att vederbörande skoldistrikt bibehållas vid den dem enligt gällande folkskolestadga tillkommande rätt att, såsom bidrag till kostnaderna för skolväsendet, af hvar och en, som erlägger mantalspenningar, upptaga en särskild afgift.

*Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.*

(Forts.)

Herr af Ekenstam: Lagutskottet har i år intagit en helt annan ståndpunkt, än hvad det gjorde i fjol. I fjol kom det till det resultatet, att det framlagda förslaget borde afstyrkas, och under sådana förhållanden var det icke för mig så svårt att instämma. Emellertid, den motivering, som utskottet hade i fjol, gaf i allt fall regeringen på hand, att om lagen skulle komma tillbaka, vore det nog icke för utskottet alldeles omöjligt att kunna tillstyrka det hufvudsakliga i lagförslaget. Visserligen framställde utskottet som ett önskningsmål, att i vissa fall lagförslaget skulle modifieras, och det talades särskildt om, att församlings- och lokalintresset skulle få mer att betyda, än hvad det framlagda lagförslaget kunde medgifva. Nu har lagförslaget alldeles utan någon förändring änyo blifvit framlagt, och utskottet har tagit det. Det har således funnit sig böra afstå ifrån de i fjol framlagda betänkligheterna, då utskottet säger, att det bör icke för sådana betänkligheter äfventyra frågans lösning. Det synes sålunda gifvet, att frågan skall lösas, alldeles oafsedt, huru den skall lösas. Då jag i fjol var reservant, kunde jag icke göra annat yrkande än afslag på den motivering, som utskottet hade framlagt. Nu återigen, då jag kan direkt polimisera mot utskottet, kan jag göra ett annat yrkande eller åtminstone framställa de grunder, som för mig förefinnas för ett annat yrkande. Jag anförde i fjol, att skulle man gå på den väg, som regeringen i lagförslaget anvisat, blefve dock det mål, som man afsett att nå, icke en slutgiltig lösning. Hvarför har man tänkt sig, att en sådan anordning som den föreslagna, bör genomföras? Det skäl, som i allmänhet anföres såsom det verkande, är det, att genom en sådan anordning som den föreslagna, skulle man få en enhetlig ledning i afseende på de ekonomiska förhållandena inom ett stadssamhälle. Och man skulle då också kunna hos stadsfullmäktige samla den öfverskådande blick, som behöfves för att afgöra i enskilda fall, huruvida en utgift är nyttig eller högst nödvändig, innan den beslutes. Det är ju detta skäl, som andrages i allmänhet, och det är detta skäl, som folk i allmänhet vill, att man skall följa och tala om. Jag tillät mig redan i fjol framhålla, att genom den föreslagna åtgärden kommer en sådan enhetlighet i den ekonomiska ledningen af städernas finansiella intressen icke att genomföras, ty en mycket viktig del af ekonomien nämligen den kyrkliga kommer att ligga kvar hos kyrkostämman. Jag torde icke misstaga mig, om jag säger, att det är vida dyrbarare att bygga kyrka än skolhus, och jag torde ej heller misstaga mig, att då fråga är om prästlönerna, som snart få ett ytterligt aktuellt intresse, gäller

Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.
(Forts.)

det i allmänhet större summor, än hvad det kan vara fråga om, när man talar om folkskollärarnes aflöningsförmåner. Och slutligen vill jag påpeka det, som årligen mer eller mindre kommer i fråga, nämligen byggnads- och underhållsskyldighet åt prästboställe. Allt detta är då frågor af den genomgripande ekonomiska art, att man icke får säga, att därför att skolväsendet går till stadsfullmäktiges behandling, man får en enbetydlig ledning af stadens ekonomiska intressen. Hvad jag vill påstå är, att skall man göra en sådan öfverflyttning af skolfrågor till stadsfullmäktige och ändock för de andra rent kyrkliga ekonomiska frågorna bibehålla kyrkostämman, minskar man alldeles afgjordt kyrkostämmans prestige och intresset för kyrkostämman. Och då kommer man helt visst att ännu mera få se de olägenheter af åtskilliga frågors behandling på kyrkostämman, som man förut varit i tillfälle att iakttaga. Jag vill påstå det, att om detta är det skäl, som folk i allmänhet andrager för att en sådan ändring, som den åsyftade må ske, så är dock i allt fall detta icke det, som är det innerst drifvande hos en del personer för att få fram denna fråga. För min del kan jag icke värja mig för den tanken, att den innerst drifvande afsikten hos åtskilliga är något, som ligger ganska fjärran från oss här i denna kammare. Man afser främst att ställa skolan under världslig myndighet. Det finnes ett tal, som gått ut öfver vårt folk och som utan tvifvel är ganska hotande. Man åsyftar skolans sekularisering. För alla dem, som icke finna den vägen särskildt inbjudande, hör det vara anledning att med mycken försiktighet skrida fram på den väg, som här anvisas. Ty jag behöfver icke vara stor späman för att säga, att kommer skolan under världslig myndighet, blir det utan tvifvel mycket lättare att få den frigjord, icke från hvad vi kalla prästväldet, utan från kristendoms- och religionsundervisning. Jag kan icke tänka mig annat, än att de, som hafva den saken klar för sig, komma att mer än en gång betänka sig, innan de gifva sin röst till bifall för ett sådant lagförslag, som här framlagts, ty vi må betänka, att utan tvifvel stundar det nog bistra tider. Och det gäller nog att, såvidt möjligt är, bibehålla kyrkan, där den behöfs, och efter min uppfattning äro skolan och kyrkan, om de äro förenade, starkare, än om man skiljer dem åt. För den skull har jag icke kunnat finna annat, än att den tanke, som ligger i herr Clasons motion, ovillkorligen är riktig. Jag har icke vunnit gehör för den tanken i utskottet, och det kanske icke är möjligt att på den grund få ett positivt beslut här till stånd. Under sådana förhållanden återstår det för mig intet annat än att söka få fram ett rent afslag.

Herr talman! Jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr Säve: Föreliggande viktiga fråga behandlades äfven af senaste kyrkomöte, och då jag hade äran att vara ledamot af detta kyrkomöte och deltog i denna frågas behandling, anser jag mig böra säga några ord.

Det ser verkligen ut som om kyrkostämman skulle hafva kommit i misskredit här i landet. I visst fall kan det ju hafva skäl för sig, ty onekligen har den sina brister. Den är antingen alldeles för tal-

rikt eller också för fätaligt besökt. I hvilket fall som helst visar den sig mycket oberäknelig. Men man kan dock ej förneka, att kyrkostämman äfven har inlagt ganska stora förtjänster icke minst om folkskolan. Jag vill icke tala om, hvad den kyrkliga kommunen utträttat under länge sedan förgångna tider. Jag vill endast erinra om, att den är urgammal, ja den är lika gammal i vårt land, kan man säga, som kyrkan själf. Man får nämligen leta sig till dess upprinnelse i de längst framfarna tider. Den var länge ett stöd för vårt folks själfstyrelse, och man kan säga, att under de tider, då centralisationen hotade att förkväfva all själfstyrelse hos oss, hade denna själfstyrelse i denna kyrkliga kommun sitt sista stöd. Tiderna förändrade sig. Det blef nödvändigt att skapa andra former för de kommunala ärendenas behandling, och så kommo 1862 års kommunallagar till stånd. Men när man utarbetade dessa kommunallagar, gaf man kommunen två former, dels en kyrklig och dels en borgerlig, och man var synnerligen angelägen om att noga uppdraga gränserna mellan dem båda. Och det framhölls också af den kommitté, som utarbetade förslaget till nu gällande kommunallagar, att med afseende å kommunens båda stämmor, kyrkostämman och kommunalstämman, hvarje af dessa stämmor, båda utgående från alldeles olika grunder, kunde utbildas i öfverensstämmelse med sin särskilda princip. Utbildningen af den borgerliga stämman, kommunalstämman, markerades på så sätt, att det medgafs åt henne att uppdraga sin beslutanderätt åt kommunalfullmäktige på landet och åt stadsfullmäktige i städerna. Men åt den kyrkliga kommunen gafs icke samma utvecklingsmöjlighet så till vida, som det icke stadgades i kommunallagarne någon rätt för kyrkostämman att öfverlämna sin myndighet, åt en institution liknande städernas stadsfullmäktige. Men att den tanken emellertid föresväfvade 1862 års kommunallagstiftare, att en sådan utvecklingsmöjlighet äfven skulle beredas kyrkostämman framgår tydligt utaf ett uttalande, som gjordes i Första Kammaren 1881 af herr Lagerstråle, hvilken i egenskap af civilminister kontrasignerat 1862 års kommunallagar och hvars auktoritet på det området torde vara lika obestridd som Louis De Geers på grundlagsstiftningens område. Herr Lagerstråle uttalade som sin mening i kammaren 1881, att regeringen borde bereda ett tillägg till kyrkostämmoförordningen för åstadkommande af den utvecklingsmöjlighet för kyrkostämman, som den kommunala myndigheten redan förut hade fått, nämligen för åstadkommande af kyrkofullmäktige. Jag vill alltså påstå, att tanken på kyrkofullmäktige låg redan in nuce hos 1862 års lagstiftning, och att man i själfva verket aldrig sedan släppt den tanken. Nu har man emellertid på grund af de anmärkningar, som med skäl kunna göras mot kyrkostämman, tänkt afhjälpa de brister, som i vissa fall visat sig genom att i städerna öfverflytta en del af hennes maktbefogenhet till stadsfullmäktige. Men mina herrar, är icke detta ett betydande frångående af de principer, som ligga till grund för vår kommunallagstiftning? Och är det skäl att acceptera detta? Kan man icke låta kyrkostämmorna få utveckla sig efter sitt behof, likaväl som man öfverlämnat åt kommunalstämmorna att utveckla sig efter sitt?

Här har herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet

Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.
(Forts.)

uti sitt anförande till statsrådsprotokollet — det återfinnes i Kungl. Maj:ts proposition på sidan 32 — såsom skäl för öfverflyttning i städerna af skolärendena från kyrkostämman till stadsfullmäktige anförde tre hufvudpunkter. Den första är den, att genom att låta stadsfullmäktige öfvertaga hufvudparten af de bestyr med folkskolan, som nu älliga kyrkostämman, skulle på ett håll samlas beslutanderätten angående samtliga de ärenden — rent kyrkliga ärenden fränräknade — som äro staden såsom sådan uppdragna. Men detta skäl förefaller mig icke böra vara tilltalande. Konsekvensen fördrade, att man här sopade rent hus och äfven öfverflyttade de kyrkliga ärendena till stadsfullmäktige, ty då först finge man den tauken riktigt fullföljd, att beslutanderätten angående kommunens angelägenheter samlades på ett enda håll. Men kan detta vara i öfverensstämmelse med den moderna utvecklingen? Den sträfvar ju åt decentralisation. Detta är ju gången af vår förvaltningsutveckling — decentralisation! Men här vill man inom kommunen åstadkomma något rent motsatt, nämligen centralisation. Ej heller synes mig detta stå i öfverensstämmelse med de viktiga beslut, som vi fattat på sista tiden med afseende på den politiska rösträttens utvidgning. Meningen med denna har ju varit att kalla så många medborgare som möjligt att deltaga i vården om de allmänna angelägenheterna, men här inom stads-kommunen, där tillfälle skulle kunna erbjudas massan af stadsinvånarne att deltaga i allmänna angelägenheters behandling, här vill man göra en begränsning och öfverlämna all kommunal myndighet åt en enda myndighet, nämligen stadsfullmäktige. För visso är detta i strid mot den uppfattning, som varit rådande såväl i grundlagsstiftningen som i den kommunala lagstiftningen under senaste ären.

Statsrådet har vidare såsom skäl för sin framställning framhållit det, att härigenom de finansiella spörsmålen skulle vinna en väsentligen förenklad och förbättrad handläggning samt en bättre öfverblick erhållas öfver stadens budget i allmänhet och de kraf, som behöfde ställas på stadens skattskyldiga invånare. Häre ligger en sanning, ty det skulle naturligtvis väsentligen bidraga till budgetens enhetliga behandling, om Kungl. Maj:ts förslag nu blefve antaget. Men då är faran den, att här man slagit in på den vägen, så manar konsekvensen till att öfverflytta hela budgetsbehandlingen på stadsfullmäktige, sålunda äfven den kyrkliga budgeten. Men gör man det, då är hela den kyrkliga kommunen söndertrasad. För resten, ej skola vi här inom Riksdagen lägga alltför mycken vikt vid denna budgetens enhetliga behandling inom kammaren, vi, som för så kort tid sedan funnit oss på grund af praktiska skäl föranledda att sönderbryta den enhetliga behandlingen af Riksdagens egen budget! Statsutskottet hade ju haft denna budgets enhetliga behandling om hand, men hur gick det? Man ansåg det icke vara lämpligt med afseende på arbetsfördelningen inom Riksdagen att bibehålla den gamla ordningen, då man skapade ett nytt utskott, jordbruksutskottet. Detta skall ju få öfvertaga en viktig del af statsutskottets budgetbehandling, och det har Riksdagen funnit vara i sin ordning. Har man nu inom Riksdagen icke ansett det vara nödvändigt att hålla på riksdagsbudgetens enhetliga behandling, så bör man väl icke heller hålla så mycket på kommunens.

Så kommer det sista skälet. Herr statsrådet säger, att »det synes ock, som om allt talade för att äfven de rena undervisningsfrågorna skulle genom skolväsendets öfverflyttning på stadsfullmäktige jämte en skolstyrelse med i åtskilliga hänseenden större befogenhet än det nuvarande skolrådet erhålla ett mera jämnt och från tillfälliga inflytelser fritt bedömande». Ja, visserligen blefve detta »jämna och från tillfälliga inflytelser fria bedömande» bättre tillgodosedt, om stadsfullmäktige finge öfvertaga behandlingen af skolärendena, än om kyrkostämman skall handhafva dem. Men samma »jämna och från tillfälliga inflytelser fria bedömande» kan också åstadkommas, om man öfverlämnade åt en delegation, såsom kyrkofullmäktige i öfverensstämmelse med herr Clasons motion, att öfvertaga värdan af dessa skolans angelägenheter, förutsatt, att man försåge dessa kyrkofullmäktige med samma befogenhet och myndighet, som Kungl. Maj:t tänkt, att stadsfullmäktige och den under stadsfullmäktige stående skolstyrelsen skulle äga.

Jag behöfver här icke inför kammaren påpeka, att den mest grava anmärkning, som man kan göra mot Kungl. Maj:ts förslag, är den, att förslaget visserligen icke med afsikt men dock genom sina konsekvenser måste komma att medverka till skilsmässa mellan skola och kyrka. Jag har för min del, då frågor varit före rörande organisationen af de allmänna läroverken, varit mycket angelägen om att söka så godt jag förstått och kunnat motarbeta allt, som afsett att i väsentligare grad sekularisera dessa läroverk. Samma ståndpunkt intager jag äfven här. Jag vet, att den omorganisation, som här är ifrågasatt, kommer att medföra en väsentlig sekularisering af folkskolan, och icke minst af det skälet är det, som jag här måste rösta emot Kungl. Maj:ts proposition.

Jag nämnde, att kyrkomötet haft detta ärende under sin behandling. En ärad ledamot hade såsom sin upptaget den motion, som herr Clason vid förliden riksdag framlade, och som han nu återigen för oss framlagt. Jag kan säga, att inom kyrkomötet voro sympatierna afgjort för den kyrkofullmäktigeinstitution, som i motionen föreslagits. Men då äfven något motstånd visade sig, framställdes ett medlingsförslag af samma innehåll som herr Clasons alternativ i den motion, han nu afgifvit, och vid slutvoteringen segerade detta alternativ med 2 rösters öfvervikt öfver den i den ursprungliga motionen gjorda hemställen. För min del var jag icke för det föreslagna alternativet af det skäl, att om man i öfverensstämmelse med detta alternativ skulle anhänga hos Kungl. Maj:t om en utredning, rörande hvilka ärenden som skulle öfverlämnas åt kyrkofullmäktige eller kyrkostämman eller stadsfullmäktige, skulle det sannolikt inträffa, att man finge såsom slutresultat af denna utredning ett förslag, hvilket just ginge ut på att åt stadsfullmäktige öfverlämna precis samma ärenden som Kungl. Maj:t här föreslagit och att åt kyrkofullmäktige endast skulle öfverlämnas en del af de kyrkliga ärendena. Mig syntes yrkandet i motionen vara klarare, enklare och redigare, och därför gaf jag min röst åt detta. Nu synes saken stå på den fot, att man, då man har farhågor för det resultat, till hvilket en utredning skulle kunna leda, ej kan annat än yrka afslag

*Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.*
(Forts.)

Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.

(Forts.)

på allt. Sant är äfven, att det inom kommunerna ej visat sig någon större lifaktighet för att få en sådan organisation som den motionen angifver, detta förmodligen beroende därpå, att man på de orter, där de nuvarande missförhållandena varit mest kännbara ej tänkt sig annan lösning af frågan än den hvilken i den kungl. propositionen föreslås. Emellertid synes det mig, som om man bör taga hela detta ärende under förnyad ompröfning och äfven på den grund tillåter jag mig att instämma i den förste talarens afslagsyrkande.

Herr Sjöholm: Det är hufvudsakligen två skäl, som föranledt framläggandet af dessa lagar. Det första är det, att kyrkostämman med dess hundratals, ja tusentals röstberättigade icke längre kan anses fylla de uppgifter, som man i våra dagar ställer på en beslutande församling, och det andra skälet är det, att ledningen af folkskoleväsendets allt mera omfattande ekonomi bör läggas i händerna på den myndighet, som eljest handhar städernas ekonomiska frågor, hvarigenom en större eftersträfvansvärd enhetlighet och planmässighet skulle vinnas vid dylika frågors behandling.

Det är nog det första skälet, som är det allra viktigaste. Säkerligen är det få af herrarna här i denna kammare, som icke varit med på en mera talrikt besökt kyrkostämma i en större stadsförsamling. Då veta herrarne huru där går till. Det är många gånger nästan omöjligt att kunna anställa mer än en enda votering, ehuru många skiljaktiga meningar föreligga och det följaktligen borde anställas flera voteringar. Detta kan man emellertid icke, ty det är för många närvarande. Jag hade förliden höst i mitt pastorat två kyrkostämmor, som hvardera räckte i öfver tio timmar och där endast en omröstning förekom vid hvardera stämman. Då inser man att det är olämpligt, att en sådan församling skall besluta angående viktiga frågor, som förekomma på en kyrkostämma. Där man åter har att anställa ett val hvilket kan ske genom en enda omröstning, där må man finna sig i, att det drager ut så långt på tiden, men när det är flera viktiga ärenden som föreligga, är det alldeles omöjligt att begära, att frågorna skola kunna blifva på ett tillfredsställande sätt behandlade.

Då frågar man, hur skall man kunna öfvervinna denna svårighet? Jo, efter mitt förmenande vore det enda fullt riktiga, att man inrättade kyrkofullmäktige, som skulle behandla de frågor, hvilka tillhöra både kyrkan och skolan. Detta förslag har emellertid, såvidt jag känner, icke sympatierna för sig i de stora kommunerna. Man vill där icke gå med på det, hufvudsakligen af det andra skälet, att ekonomien då kommer att hvila på två beslutande myndigheter, å ena sidan stadsfullmäktige och å andra sidan dessa kyrkofullmäktige. Man vinner sålunda icke det ändamål, som man vill vinna, och som man anser vara det hufvudsakliga skälet, hvarför behandlingen af folkskoleväsendet bör öfverflyttas på stadsfullmäktige. Svårigen kan frågan lösas på detta sätt. Äfven om man skulle kunna vinna pluralitet för förslaget här inom denna kammare, tror jag icke att förslaget skulle gå igenom i Andra Kammaren, och hvad värre är, jag tror icke att de vilja ha det så ute i de stora städerna.

Man får alltså tänka på en annan lösning. Då har Kungl. Maj:t föreslagit, att det skulle bero på kyrkostämman eller stadsfullmäktige att gå in till Kungl. Maj:t med anhållan om, att beslutanderätten i folkskolefrågor skall öfverflyttas på stadsfullmäktige. I fråga om denna bestämmelse har utskottet gjort en förändring och föreslagit, att det endast må tillkomma kyrkostämman att göra en dylik hemställan. Jag anser, att utskottets hemställan i detta fall är en försämring af Kungl. Maj:ts förslag. Kungl. Maj:t säger uttryckligen i den kungl. propositionen, att för den händelse stadsfullmäktige skulle besluta en sådan anhållan hos Kungl. Maj:t, skall kyrkostämman höras, innan frågan blir afgjord af Kungl. Maj:t. Är det åter kyrkostämman, som kommer till Kungl. Maj:t med en sådan anhållan, skola stadsfullmäktige tillfrågas om sin åsikt härutinnan. Det blir sålunda Kungl. Maj:t, som i hvarje fall pröfvar, och det vore det lyckligaste, ty det kan hända att just i det samhälle, där denna öfverflyttning bäst kunde behöfvas, där kan man icke få den, därför att kyrkostämman icke går med på en sådan öfverflyttning. Det allra bästa i detta afseende vore tydligen, om bestämmelsen blefve obligatorisk, så att i städer med en viss folkmängd, t. ex. minst tio å femton tusen invånare, där skulle det icke bero på, om någon sådan anhållan gjordes, utan det skulle vara föreskrifvet, att folkskolens väsendets angelägenheter där skulle behandlas af stadsfullmäktige på samma sätt som det är föreskrifvet, att när det finns ett visst antal personer i en stad, skola stadsfullmäktige där finnas, men att däremot i städer med mindre folkmängd inrättandet af stadsfullmäktige skall bero på, om städerna själfva vilja detta. En dylik bestämmelse vore enligt mitt förmenande den bästa. Men jag tror icke på, att vi kunna drifva igenom en sådan bestämmelse utan det är nog så, att om vi vilja ha en lösning af denna fråga, är det allra klokast om man nu antager utskottets förslag, ty någonting bör i denna riktning genast vidtagas.

Man har sagt, att om förslaget afslås, få vi igen framställningen affattad i ett bättre skick t. ex. med bestämmelser om kyrkofullmäktige. Jag tror icke härpå. Jag anser icke, att något sådant är möjligt att få. Kungl. Maj:t lägger nog icke fram ett sådant förslag, och jag befarar, att, om det kommer fram såsom en enskild motion, det icke har den ringaste utsikt att vinna framgång, detta ehuru jag fullkomligt är af den öfvertygelsen, att ett dylikt förslag vore det riktiga. Med en dylik bestämmelse finge man, när man väljer kyrkofullmäktige, fullt kompetenta personer, hvilka valdes med hänsyn till att behandla kyrkliga frågor och skolfrågor. Andra synpunkter göra sig gällande vid val af stadsfullmäktige, såsom tillbörligt är. Man skulle sålunda på ett bättre sätt kunna vinna ändamålet, om man finge kyrkofullmäktige. Men det synes, såsom jag redan sagt, omöjligt att vinna. Därför må man åstadkomma den förändring som kan ske och hvars nödvändighet ingen gärna kan förneka. Det kan nämligen hända, att man vid en kyrkostämman ena gången får telefonera efter folk för att kunna fatta beslut. Det har händt flera gånger, till och med när det gällt att fastställa lönestater, som gått upp till öfver två hundra tusen kronor, att ingen kommit till stämman, utan

*Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.*

(Forts.)

Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.

(Forts.)

man har måst telefonera efter personer för att få stämman beslut-
mässig. En annan gång åter, då det gällt mindre viktiga frågor,
har det kanske kommit tusentals människor, därför att det utgått ett
påbud att infinna sig på stämman och rösta så och så. All diskus-
sion är då öfverflödig, inga upplysningar eller utredningar beaktas.
De flesta, som iufunnit sig, äro kommenderade att rösta på ett visst
sätt och i enlighet därmed aflämna de också sina röstsedlar och
känna icke det ansvar, som hvilar på dem. Man kan alltså säga,
att kyrkostämman vid sådana tillfällen är både ovederhäftig och
oberäknelig.

En förändring bör alltså vidtagas och för att något nu genast
skall vinnas, får jag, ehuru jag har åtskilliga anmärkningar att fram-
ställa, men icke med dessa vill bringa frågan på fall, yrka bifall till
utskottets hemställan.

Herr Clason: De talare, som förut haft ordet och som stått på
ungefär samma ståndpunkt som jag i denna fråga, ha granskat och
underkänt skälen för det kungl. förslaget. Jag skall be att nu ytter-
ligare få säga något om skälen *emot* detta och därmed också mot
utskottets förslag.

Jag skulle vilja sammanfatta dessa skäl i tre olika synpunkter.
Den första är den att förslaget innebär ett afsteg från en enligt min
tanke sund arbetsfördelningsprincip på det kommunala området, en
princip, som ligger till grund för hela vår nuvarande kommunal-
lagstiftning, sådan den infördes år 1862. Denna skiljer de mera
borgerliga ärendena å ena sidan från de kyrkligt kulturella å den
andra. Ingen kan förneka, att de kyrkligt-kulturella ärendena under
hågen af denna lagstiftning gått synnerligen framåt, och man kan icke
med fog i stort sedt anmärka något egentligt mot det sätt, hvarpå
de blifvit skötta. Däremot skulle jag vilja säga, att de anmärk-
ningar, som i fråga om kommunalförvaltningen riktats mot våra kom-
muner, nog snarare i många fall ha gällt stadsfullmäktige; den kom-
munala skuldsättningen exempelvis kommer i regel icke från kyrko-
stämman.

Men det är enligt min mening äfven ur en annan synpunkt
olämpligt att bryta mot denna arbetsfördelning, nämligen af det
skälet, att man icke bör hopa alla ärenden på samma personer.
Det är mycket bättre att dela upp dem på olika personer och att
vänja folk vid kommunal själfstyrelse genom att låta dem arbeta på
områden, som de äro kompetenta att sköta. Och ett sådant område
är just skolärendena, som af en stor del af kommunernas medlemmar
omfattas med ett verkligt intresse.

Nu sade den siste ärade talaren, att detta kan nog vara godt
och väl, men kyrkostämman är, sade han, så svår att handtera; den
sköter sig icke bra. Jag frågar då ännu en gång efter frukterna,
och jag tror, att om man ser på dem, kan man icke underkänna
kyrkostämmorna så mycket, som han gjorde. Men äro verkligen
kyrkostämmorna så ohandterliga, så vore detta just ett skäl att taga
ett steg i den riktning, jag yrkat, nämligen en utredning om kyrko-
fullmäktige, ty skall man råda bot på detta fel, så bör man natur-

ligtvis söka ersätta kyrkostämman med något annat och icke, såsom den siste ärade talaren förordade, blott taga ifrån henne vissa ärenden men låta henne behålla en hel del andra, hvilka hon, enligt hans uppfattning, då måste vara lika olämplig att behandla.

Den ärade talaren sade, att det finnes inga sympatier för inrättande af kyrkofullmäktige. Detta tror jag är ett misstag af honom. Om sympatierna icke ännu äro så stora, beror detta på, att det icke har kunnat uppammas något intresse för saken, så länge man icke har fått den utredning därom, som denna kammare för länge sedan begärt att få sig förelagd. Men jag kan från en kommun, som jag väl känner, nämna, att där finnes mycket intresse för den saken; där finnes till och med ett förslag utarbetadt af vederbörande myndigheter till en hemställan i denna riktning, ehuru detta förslag ännu icke blifvit framlagdt. Och när den kommunen för några år sedan gick in till Kungl. Maj:t med en framställning om ett öfverflyttande af folkskoleärendena till stadsfullmäktige, gjorde flera af de ifrigaste förkämparne för denna framställning detta just på den grund, att det icke fanns något förslag om kyrkofullmäktige utarbetadt, annars hade de gärna gått den vägen. Men när Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag sedermera kom på remiss till nämnda kommun, så afstyrktes det, därför att man fann att detta sätt att lösa frågan icke var lämpligt.

Den ärade talaren berörde vidare ett par detaljbestämmelser. Han granskade sålunda § 1 och sade om den, att Kungl. Maj:ts förslag var bättre än utskottets. Utskottets förslag innehåller som bekant den bestämmelsen, att kyrkostämman skall taga initiativ och alltså nödvändigt höras uti dessa frågor, under det att Kungl. Maj:ts förslag är skrifvet på det sätt, att man utan att höra den kyrkliga kommunen skulle kunna ta ifrån den dess beslutanderätt i sådana frågor, som enligt kommunallagarna tillhöra densamma. Den ärade talaren ville nu försvara Kungl. Maj:ts förslag i denna del med att säga, att i förslagets motivering står, att naturligtvis kyrkostämman alltid skulle höras. För mig är dock detta ett klenkt försvar, om man tänker på hur Kungl. Maj:t flere gånger under senare år plägat höra myndigheter i ecklesiastiska frågor. Jag erinrar om, att vi på dagens föredragningslista ha ett ärende, där Kungl. Maj:t underlåtit höra vederbörande myndigheter i en dylik fråga, där likväl alla skäl talade för deras hörande. Jag erinrar ock om, att våra eforalstyrelsers inflytande på kristendomsundervisningen i våra skolor för några år sedan togs ifrån dem genom en instruktion för läroverksöfverstyrelsen utan att därom vare sig eforalstyrelserna själfva eller ens Riksdagen hörts. Jag erinrar jämväl om, att den bekanta bestämmelse om läroböcker i kristendom, som för några år sedan väckte så mycket uppseende och mot hvilken i denna kammare höjdes en så skarp kritik, också kom till stånd utan att vederbörande hörts. Den där tanken om, att kyrkostämman i allt fall skulle komma att blifva hörd, kan därför åtminstone jag icke fästa så stort afseende vid.

Mitt andra skäl mot förslaget är det, att en åtgärd sådan som denna skulle splittra den kyrkliga kommunens verksamhet och trassla bort dess möjlighet att fylla sin uppgift. Gällande lag lägger som

*Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.*
(Forts.)

Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.
(Forts.)

bekant under densamma att svara för ungdomens vård, ungdomens sedliga och religiösa uppfostran. Det är ock en uppgift som man på inga villkor kan taga ifrån ett kyrkosamfund. Överflyttar man nu skolärendena till stadsfullmäktige, så måste den kyrkliga kommunen i alla fall behålla rätten att på ett eller annat sätt omhändertaga sådana ärenden; det kan man icke beröfva henne, men då får man en dualism på detta område, i det att vissa af dessa ärenden skulle ligga under stadsfullmäktiges behandling, men andra sådana afgöras af kyrkostämman. Det blefve en ny dualism; den nuvarande dualism, som man talar om på det ekonomiska området och som man velat upphäfva, får man däremot icke bort, ty man vill ju bibehålla kyrkostämmans beslutanderätt i rent kyrkliga frågor, och endast överflytta skolfrågorna på stadsfullmäktige. Äfven ur denna synpunkt vore det alltså bättre att gå den af mig föreslagna vägen, nämligen att söka få en utredning om kyrkofullmäktigeinstitutionen.

Mitt tredje skäl, och det, vid hvilket jag själf icke fäster minst afseende är det, att den här föreslagna överflyttningen innebär ett steg mot skolans sekularisering, ett steg till att skilja ungdomens fostran från det kristliga inflytande, som representeras af kyrkan. Mot denna uppfattning har man nu invändt i den kungl. propositionen i år liksom i fjol: det betyder ingenting, ty det är ungefär samma valmanskår, som väljer stadsfullmäktige och som bildar kyrkostämman! Jag svarar på detta med att påpeka, att äfven om detta skäl i någon mån gällt förut, så gäller det icke från det ögonblick, då Riksdagen, såsom i år skett, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit om utredning, under hvilka villkor det må tillåtas medlem af svenska kyrkan att utträda ur densamma äfven utan uppgifven afsikt att övergå till annat trossamfund. Man får därför tänka sig utvecklingen så att framdeles ett större antal personer kommer att finnas utanför kyrkan, hvilka icke tillhöra något religionssamfund och hvilka kanske äro fientliga mot kristendomen, och i denna valmanskärs händer skulle man då lägga skolärendena!

Nu säger utskottet, att det icke fäster något afseende vid denna synpunkt, ty samtidigt har, säges det, Riksdagen »begärt utredning i syfte att främmande trosbekännare och de, som anmält sig till utträde ur statskyrkan, ej på grund därpå skola uteslutas från rätt att deltaga i afgörandet af kommunala frågor, som icke pröfvas vara af beskaffenhet att böra endast af kyrkans medlemmar handläggas», och utskottet säger, att med det sistnämnda menar man just skolfrågor. Jag erinrar då därom, att när kammaren antog denna skrivelse, var det efter mycket stor tvekan, och man uttalade bestämdt, att, om man också begärde en utredning, man därmed icke ville anses vara bunden. Man ville säga ifrån, att man icke därmed ville ha uttalat att skolan skulle skiljas från kyrkan. Men det är just det, som skulle blifva förhållandet, om nu utan vidare denna förändring antoges; man skulle därigenom taga skolärendena från en korporation, där kyrkan är representerad, och lägga den under en korporation, där kyrkan icke alls är på samma sätt representerad.

Men icke nog därmed, utan utskottets förslag har gått ännu ett steg längre. Jag ber herrarne se på § 6 i utskottets förslag. Där

har nämligen utskottet uttryckligen sagt ifrån, att dessa främmande trosbekännare icke blott skulle få deltaga i vanliga skolärendens behandling, utan äfven deltaga i öfverläggning och beslut rörande kristendomsundervisningen. Kungl. Maj:t har föreslagit, att »i öfverläggning och beslut om ärenden, som röra kristendomsundervisningen, må icke deltaga ledamot, som är af främmande trosbekännelse eller anmält sig till utträde ur svenska statskyrkan», men denna bestämmelse har utskottet strukit. Där tror jag man kan se, hvart den utveckling, på hvilken Kungl. Maj:ts förslag vill föra in, just pekar. Den pekar därhän, att främmande trosbekännare — icke blott sådana, som tillhöra andra protestantiska bekännelser, utan äfven katoliker och personer, som icke hafva någon religion alls — skola vara med om att bestämma i ärenden rörande kristendomsundervisningen. Jag kan icke neka till, att det förvånade mig, att under sådana förhållanden den siste ärade talaren ansåg sig kunna yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag utan att göra någon reservation ens för denna punkt. Och jag skulle vilja fråga, huru denna punkt kan ställas tillsammans med den princip, som är uttalad i regeringsformens 28 § där det heter: »dock må icke någon, som icke tillhör den rena evangeliska läran, såsom domare eller innehafvare af annan tjänst deltaga i handläggning eller afgörande af frågor, som angå religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom svenska kyrkan.» Säsom innehafvare af ämbeten och tjänster få sådana personer således icke deltaga i dylika ärendens handläggning, men enligt utskottet skulle de såsom medlemmar af en kommuns folkskolestyrelse få rätt att göra det. Jag vågar säga, att äfven om man möjligtvis skulle kunna pressa uttrycket »innehafvare af tjänst» därhän, att utskottets formulering icke direkt strider mot grundlagens bokstaf, så strider den absolut mot regeringsformens anda i denna punkt. Den strider också mot Riksdagens nyss nämnda beslut om en utredning, ty den föregriper alldeles denna utrednings resultat, då den går ut på och säger ifrån, att dessa främmande trosbekännare icke blott må vara med vid andra ärendens handläggning utan äfven vid ärenden, som röra kristendomsundervisningen. Jag ber att få tillägga, att jag med detta naturligtvis icke afsatt att säga något som helst förklenligt om dessa dissenter, dessa främmande trosbekännare eller om deras öfvertygelse. Men därifrån måste väl ändå i alla fall steget vara ganska långt till att gifva dem rätt att vara med vid bestämmande om religionsundervisningen inom svenska kyrkan. Vårt lands kulturella utvecklingshistoria har bragt det därhän, att svenska staten sagt, att luterska kyrkan skall innehafva en hedersplats, att barnens uppfostran skall ske i innerlig samverkan med denna kyrka. Nu skulle man icke blott kasta bort principen om denna innerliga samverkan, utan direkt utsäga, att svenska kyrkans medlemmar skola få sina barns kristliga uppfostran vårdad af personer, som icke tillhöra denna kyrka. Det är enligt min uppfattning nästan den upp- och nedvända världen på detta område. Jag är också öfvertygad, att, om än inom Riksdagen skulle finnas önskuingar att gå denna väg, denna kammare icke vill vara med om, att detta samband skall kastas bort. Och äfven om man ville, att det skall kastas bort, så

Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.

(Forts.)

Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.
(Forts.)

menar jag, att det då skall ske efter föregående noggrann utredning, så att man klart vet, på hvad väg man slår in, och gör det med öppna ögon samt med den försiktighet, som under sådana förhållanden är nödvändig att iakttaga. Men af en sådan försiktighet finnes ingenting i detta utskottets utlåtande.

Jag skulle naturligtvis helst vara benägen att yrka bifall till motionen, men då så icke skett af någon föregående talare, och då de däri uttalade önskemålen redan från andra håll framburits till Kungl. Maj:t, hvadan Kungl. Maj:t således i alla fall har anledning att taga dem under ompröfning, förenar jag mig med dem, som yrka afslag på utskottets förslag.

Herr Ljungberg: Jag skall uppehålla mig uteslutande vid affattningen af första paragrafen i föreliggande förslag, och beträffande denna affattning önskar jag framgång åt Kungl. Maj:ts förslag i likhet med herr Sjöholm, hvilken dock icke vågade fortsätta på denna väg. Kungl. Maj:t har velat gifva initiativrätt icke blott åt kyrkostämman utan äfven åt stadsfullmäktige för att åstadkomma en lösning i den riktning, propositionen angifver. Utskottet har ansett, att rätten till initiativ skulle tillkomma endast kyrkostämman. Jag vågar förmena, att om man verkligen vill saken, så är denna redaktionsförändring, såsom herr Sjöholm uttryckte sig, en verklig försämring af Kungl. Maj:ts förslag. Det är rätt egendomligt, att utskottet kommit till dylikt resultat, om man fäster sig vid innehållet i de första raderna af utskottets motivering, där utskottet säger: »den meningen har i senare tid gjort sig allt starkare hörd, att den behandling, som i allmänhet kommer folkskoleärendena i våra städer till del, icke är tillfredsställande. Man framhåller, att dessa ärenden numera nått en sådan omfattning och betydelse, att de icke längre lämpa sig för behandling å kyrkostämman. Denna tungt arbetande institution med dess hundra- och tusental af röstberättigade har nämligen hvad städerna angår icke längre ansetts fylla de uppgifter man i våra dagar ställer på en beslutande församling. Men oafsedt detta förhållande gör sig med styrka gällande ett behof, att ledningen af folkskoleväsendets alltmer omfattande ekonomi lägges i händerna på den myndighet, som eljest handhar städernas ekonomiska frågor. Härigenom skulle vinnas en i allmänhet eftersträfvansvärd större enhet och planmässighet i behandlingen af dylika frågor.» Utskottet framhåller således den mindre tillfredsställande behandlingen af skolärendena, såväl i allmänhet som särskildt i afseende på de ekonomiska frågorna och kyrkomötet, som äfven gjort framställning till Kungl. Maj:t i saken, framhåller icke blott samma synpunkter, utan påpekar också den olägenhet, som är förenad med val å kyrkostämman. Med den motivering, utskottet till en början framlägger, bibringas man den uppfattningen, att utskottet haft en verklig öfvertygelse om nyttan och nödvändigheten af att få en förändring till stånd, att utskottet således skulle vilja främja skolärendenas öfverflyttning till en ansvarig representation. Det väcker då verklig öfverraskning, när man kommer till slutet af utskottets motivering och där inhämtar anledningen, hvarför utskottet vill inskränka den i första paragrafen omförmälda initiativrätten. Utskottet säger, att »utskottet icke kan finna det annat

än *mindre egentligt*, att en kyrklig kommun sålunda skall kunna alldeles mot sin vilja beröfvas en del af sin kommunala själfbestämningssrätt. Det synes utskottet, som om initiativet till en den kyrkliga kommunen så starkt berörande ändring i förhållandena som den här afsedda *riktigast borde* utgå från den myndighet, som för närvarande författningseuligt har att i första hand besluta angående ifrågavarande ärenden, d. v. s. från kyrkostämman.

För min del kan jag icke finna annat, än att denna motivering är mycket svag; det är rent af konventionella hänsyn, som föranledt utskottet att i så väsentlig mån förminska möjligheten af ifrågavarande ärendens öfverflyttning till en ansvarig representation, här närmast stadsfullmäktige.

Motståndarne till förslaget, hvilka yttrat sig här i dag, hafva öfver hufvud taget intagit en helt annan ståndpunkt. De hafva önskat, att dessa ärenden liksom de kyrkliga ärendena måtte öfverflyttas till en gemensam institution under benämning kyrkofullmäktige. Jag förstår det motstånd, som kommer från detta håll, men måste beklaga, att dessa förslagets motståndare, ehuru utsikt till framgång för deras önskemål icke lär förefinnas, hafva slutat sina anföranden med att helt enkelt yrka afslag på det föreliggande förslaget. Därför att de således icke uppnå hvad de anse vara bäst, att få en kyrkofullmäktigeinstitution till stånd, blifva de fiender till det goda. Från herr Clasons sida har också uttalats en fruktan för, att genom en öfverflyttning af ifrågavarande ärenden till stadsfullmäktige skulle befordras skolans sekularisering. Jag vill icke gifva mig in på att framhålla flera eller färre skäl emot honom, men vill uttala såsom min bestämda uppfattning, att faran i berörda hänseende icke är större, om ärendena öfverflyttas till stadsfullmäktige, än om de bibehållas hos kyrkostämman.

Nu är det ju rätt egendomligt, att den begränsning af initiativrätten, hvarom förslag framställts, utgår från ledamöter i denna kammare. Man skulle eljest trott, att enhvar, som klart insåge nödvändigheten och nyttan af skolärendenas öfverflyttning från kyrkostämman, icke skulle sätta sig däremot. Snarare skulle man befarat, att motstånd rests från ledamöter inom Andra Kammaren, från representanter för de breda lagren, bland hvilka många, såsom vi veta, högst ogärna vilja skilja sig från deltagande i den omedelbara behandlingen af skolärendena. Att motstånd där verkligen finnes, bestrykes äfven af ett yttrande i herr Rydéns motion, då han säger: »närmast till hands och öfverensstämmande med en vidt utbredd mening bland folkskolebarnens föräldrar i de städer, från hvilka framställningarna kommit, vore sålunda att yrka afslag på hela denna proposition.» Det har han emellertid icke gjort, och samtliga utskotts ledamöter från Andra Kammaren hafva ställt sig fullständigt på Kungl. Maj:ts ståndpunkt. Det vore då högst egendomligt, om icke Kungl. Maj:ts förslag skulle i denna kammare blifva bifallet, när man med visshet kan antaga, att Andra Kammaren är beredd att taga det.

Om förslaget bifallits af sistlidet års Riksdag, skulle en begränsning, sådan den af utskottet föreslagits, kanske icke varit af så vådlig beskaffenhet, ty i de större eller medelstora landsortsstäderna skulle man under innevarande år hunnit med att under nu gällande röst-

*Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.*
(Forts.)

Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.

(Forts.)

rättsförhållanden på kyrkostämma besluta om en öfverflyttning. Men om nu utskottets förslag antages, blir det först ett kommande års kyrkostämmor, som skulle taga initiativet, och hvilka kyrkostämmor, mina herrar? I utskottsbetänkandet yttras, att man för närvarande kan riskera att få hundra- eller tusental af röstberättigade med på vissa kyrkostämmor; nästa år får man kanske två, tre à fyra tusen röstberättigade, och huru få dem att medverka till denna praktiskt sedt så kloka förändring? Det kanske kan blifva beroende på särskilda förhållanden, ja kanske rent af på önskan af att göra obstruktion, att man därvidlag kommer att säga nej, och det går knappast an att med dessa tungt arbetande institutioner längre fortfara, om man kan slippa dem.

Jag vill från min egen erfarenhet framdraga ett exempel. Jag har länge tillhört skolrådet i en medelstor landsortsstad, och, såsom herrarne veta, väljas folkskolläraryne på kyrkostämma. För tillsättande af en ny plats har skolrådet att noga undersöka de sökandes meriter, åhöra prof af de sökande o. s. v. Efter noggrann pröfning upprättades i afsedda fall ett förslag, där naturligtvis den mest förtjänte uppsattes i första rummet och de öfriga i vederbörlig ordning efter hvarandra. Hvad hände på kyrkostämman? Den af skolrådet i första rummet uppsatte får endast skolrådets ledamöters röster, den i andra rummet på förslaget uppsatte — en tillförordnad lärare på platsen — får hela lärarekårens röster plus deras vänners, men den å sista rummet uppförde, som blef vald, fick röster af hundratals personer, som voro för ändamålet hoptrummade. Hvilka synpunkter voro då afgörande för den valdes anhängare? Jo, att han — dels tillhörde nykterhetsorganisationen och dels var frireligiös. Det är i sanning betänkligt att fortfara med detta oefterrättighetstillstånd, och då det nu bör vara en synnerligt viktig sak för enhver här, som verkligen önskar en öfverflyttning, att taga Kungl. Maj:ts förslag, får jag för min del på det varmaste anbefalla detsamma.

Jag vågar till sist göra det uttalandet, att åtminstone flertalet af här i kammaren befintliga representanter, som hafva sitt hemvist i våra landsortsstäder, med herr Sjöholm skola instämma däri, att utskottets redaktionsförändring i § 1 är en gifven försämring, och på grund däraf ber jag, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändradt.

Herr Bergendahl: För såvidt jag har riktigt kunnat afäsa den allmänna meningen rörande ifrågavarande angelägenhet, så skulle jag kunna göra det påståendet, att man numera är ganska allmänt ense om att en ändring rörande bestämmelserna för folkskoleärendenas behandling bör vidtagas. Man är ense om att dessa kyrkostämmor äro ett mycket svårhandterligt och olämpligt instrument. Herr Clason vill en ändring, fastän hans ändringsförslag går ut på inrättandet af kyrkofullmäktige. Kyrkomötet har för sin del ifrågasatt folkskoleärendenas öfverlåtande åt särskilde fullmäktige eller åt stads- och kommunalfullmäktige. Jag medger, att det finnes skäl, som tala för en särskild kyrkofullmäktigeinstitution, speciellt inom de större samhällena, men i de medelstora och mindre städerna tror jag icke,

att det skulle vara så lämpligt. För visso finnes där ingen allmän benägenhet för en anordning i det syftet och det skulle vara ganska svårt att för kyrkfullmäktige finna kvalificerad folk, såvidt man icke toge dem ur stadsfullmäktiges egna leder. Man är nu så rädd för att göra intrång på den kyrkliga kommunens befogenhetsområde, men jag undrar, om man icke här skattar åt en ren fiktion, då man talar så mycket om den kyrkliga kommunen. Detta uttryck har bestämt öfvat en något suggererande verkan, men uttrycket får icke fattas så, som om den kyrkliga andan skulle vara starkare hos kyrkostämman än i stadsfullmäktige. Man har icke rätt att antaga, att det kyrkliga intresset skulle blifva sämre tillgodosedt inom stadsfullmäktige, där personer sitta, som utgöra kommunens förtroendemän, än vid kyrkostämman, där den ena gången uppträder Per med sina vänner och den andra dagen Pål med sina.

Den ärade talaren på gottlandsbänken trodde sig skönja, att bakom dessa förslag skulle ligga en åtrå att sekularisera folkskolan. Jag vet icke, om en sådan önskan förefinnes hos en och annan; det är möjligt. Men då initiativet här har utgått från stadskommuners representanter, så tror jag icke, att man i de uttalanden som där förekomma skulle kunna läsa fram en sådan åstundan. Det är af rent praktiska skäl, som man har från dessa städer framställt sin begäran, och då icke en kyrkostämman mera representerar de kyrkliga intressena, än stadsfullmäktige göra, kan jag icke finna, att genom en sådan omflyttning af dessa mera till budgeten hörande frågor en sekularisering skulle komma till stånd. Det samband, som finnes mellan det kyrkligas och folkskoleväsendets företrädare, det finnes ju på annat sätt, det finnes bland annat genom den folkskolestyrelse, som skulle inrättas och hvartill halfva antalet skulle väljas å kyrkostämman. Nu har det visat sig huru olämpliga dessa kyrkostämmor särskildt vid bestämmandet af löner i allmänhet äro. Där äro de alldeles oberäknliga. Jag tror, att hvar och en, som deltagit i kyrkostämmor i de medelstora och mindre städerna, har funnit detta. Det har därjämte visat sig, när kyrkostämmorna blifva mera talrikt besökta, huru svårt det är att få ärendena bragta till slut.

Den erfarenhet, som den ärade talaren på södermanlandsbänken här redogjorde för, den erfarenheten tror jag man har gjort i äfven andra städer. För min del kan jag ur min erfarenhet bekräfta, hvad han framhållit.

Det nämndes, att den ekonomiska ledningen inom kommunen icke skulle blifva så enhetlig i alla fall, äfven om denna öfverflyttning skedde, ty det kvarstode för kyrkostämmans behandling ändock de kyrkliga budgetfrågorna. Ja, det är sant, men dessa äro icke i allmänhet af någon så stor omfattning. De tynga icke så mycket på kommunens budget som de budgetfrågor, som röra folkskoleväsendet. Det kan, såsom den första ärade talaren nämnde, visserligen blifva fråga om stora utgifter, såsom att bygga ny kyrka, men detta är ett undantagsfall. Den enhetliga ledningen måste ovillkorligen vinna på genomförande af det framställda förslaget; och i städerna känner man nu mer än någonsin behovet af en sådan enhetlig ledning. Stadskommunerna äro till det yttersta ekonomiskt ansträngda, och vid

*Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.
(Forts.)*

*Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.*
(Forts.)

budgetens uppgörande är det därför af största vikt att noga pröfva behofven och väga dem mot hvarandra samt göra jämkningar, där jämkningar kunna ske. Därför är det gifvetvis mycket angeläget, att man har inne på en gång alla förekommande anslagskraft af betydelse.

Den ärade talaren på kristianstadsbänken klandrade utskottet, som i första paragrafen frångått Kungl. Maj:ts förslag, och han hade funnit, att utskottets motivering för denna ändring var synnerligen svag. Ja, det kan ju hända, men jag tror icke, att den försvagades genom den ärade talarens argumentation. Det synes mig vara billigt, att i de samhällen, där kyrkostämman på grund af särskilda förhållanden verkligen anser sig kunna fullgöra sin uppgift såsom folkskolans vårdarinna, icke fräntages henne denna uppgift genom beslut, som grundar sig på framställning från ett annat håll. Det kan ju vara möjligt, att inom stadsfullmäktige uppstått en mera tillfällig stämning för att kyrkostämman må skiljas från sin befattning med skolärendena. Att då stadsfullmäktige skulle kunna göra framställning under trycket af denna stämning och eventuellt få en sådan framställning bifallen mot kyrkostämmans vilja, det kan jag icke anse vara riktigt. Det finnes helt visst de samhällen, där utan skada dessa skolärenden skulle kunna kvarstå hos kyrkostämman; och är detta förhållandet, bör man icke mot kyrkostämmans bestämda vilja få en annan ordning till stånd. För min del anser jag således skäligen att vidtaga den förändring, som utskottet här har föreslagit.

Jag vill till sist nämna, att stadsfullmäktige, såvidt jag vet, i allmänhet visat intresse för undervisningsfrågor. Gäller det ordnande af undervisningsväsendet för t. ex. elementarläroverk för flickor, då är det stadsfullmäktige som få träda in. Är det fråga om upprättande af yrkesskolor, söndagsskolor, så är det stadsfullmäktige, som få gifva anslag och ordna detta undervisningsväsende. Redan nu ligga således åtskilliga undervisningsfrågor just inom stadsfullmäktiges beslutande område.

Ja, herr talman, då jag anser, att det skulle lända stadskommunerna till synnerligen stor fördel att, där de så önska, få en anordning, sådan som den nu är föreslagen, till stånd, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag i den första punkten.

Herr Petersson, Lorentz: Då jag på grund af arbete i särskildt utskott icke fått deltaga i detta ärendes behandling inom lagutskottet, ber jag att nu få tillkännagifva, att om jag varit med, skulle jag i likhet med herr af Ekenstam reserverat mig till förmån för herr Clasons motion. Nu är det icke lämpligt att komma fram med ytterligare motivering, utan sedan jag gjort denna förklaring, ber jag blott att få instämma i herr af Ekenstams yrkande om afslag.

Herr Trygger: Jag vill endast fästa uppmärksamheten därpå, att denna kammare i föl principielt godkände den ståndpunkt, hvarpå nu ifrågavarande förslag hvilat, och att vid votering herr Clasons mening icke lyckades göra sig gällande.

Hvad därefter beträffar lydelsen af § 1, så har här af några talare förklarats, att Kungl. Maj:ts förslag vore bättre än utskottets. Med afseende härpå vill jag endast nämna, att de, som stå på den ståndpunkt, herr Olason intagit, naturligtvis böra i utskottets förslag finna ett tillmötesgående för deras uppfattning, och jag är öfvertygad om, att den, som önskar att detta förslag vinner Riksdagens bifall, bör rösta för bifall till den första paragrafen enligt utskottets förslag.

*Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.*
(Forts.)

Herr Blomberg: Jag skall tillåta mig i största korthet yrka bifall till utskottets förslag, och jag gör det därför, att det synes mig vara en betänkelig oegentlighet, som man tillåte sig, om man skulle tillägga en myndighet rätt att väcka förslag om ärenden, med hvilka denna ännu icke haft att på något sätt befatta sig. Detta skulle förhållandet blifva med stadsfullmäktige, om man skulle tillerkänna dem att taga initiativet till öfvertagande af en så vidt gående myndighet med afseende å folkskolärendena, som med detta förslag äsyftas. Det gäller om stadskommunernas verksamhet i allmänhet, att den skall förberedas genom sådana organ, som genom sin insikt och erfarenhet äro ägnade att utlåta sig om de ärenden, i hvilka stadsfullmäktiges eller kyrkostämmans beslut skall göra sig gällande. Men då det nu är så ställt, att i städerna ingen annan myndighet finnes, som har erfarenhet med afseende å dessa skolärenden, än skolrådet, och denna myndighet endast är kyrkostämmans förberedande organ, samt såsom myndighet icke har något att göra med stadsfullmäktige, så förmenar jag, att endast kyrkostämman, som hittills haft befattning med dessa ärenden och med skolrådets biträde sitter inne med närmaste kännedom om den och om de behof, som på detta område särskildt göra sig gällande, kan anses äga den insikt och erfarenhet om ifrågavarande förhållanden, att dess utlåtande om en eventuell öfverflyttning må tillerkännas något verkligt värde. Kyrkostämmans upplysande utlåtande skulle väl kunna komma efter stadsfullmäktiges hemställan, men föreskrift om, att sådant efterföljande utlåtande af kyrkostämman erfordras, saknas i lagförslaget. Stadsfullmäktige äga ännu ej någon erfarenhet rörande folkskoleangelägenhetens handläggande och hafva icke något förberedande organ, hvars utlåtande kan vägleda dem. Förslag från dem om skolärendenas öfverflyttning från kyrkostämman kan sålunda icke hafva synnerligen kraftigt vitsord. Däremot blifva nog stadsfullmäktige väl lämpade att sköta de flyttade skolärendena, *då* de erhållit skolstyrelsen såsom beredande organ.

Denna min uppfattning och den erfarenhet, jag själf äger just om mellanstora städers förhållanden och om deras stadsfullmäktiges ännu bristande kännedom om skolärendenas förvaltande, föranleda, att jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Östberg, Johan: Då den meningen tyckes vara ganska allmän bland de talare, som här uppträd, att en öfverflyttning i vissa städer bör vara medgifven af folkskoleärendena från kyrkostämmans till stadsfullmäktiges behandling, skulle jag icke i detta ärende hafva begärt ordet, såvidt jag icke hade funnit mig böra tillkännagifva en

Lagförslag från de båda sista talarnes uppfattning afvikande mening angående rätten att taga initiativ till en sådan förändring.

angående I det förslag, som först uppgjordes inom ecklesiastikdepartementet och i hvilket förslags utarbetande jag bade tillfälle att taga del, var folkskole- väsendet i vissa städer. (Forts.) ingenting nämnt om hvem som skulle taga initiativet till den ifrågasatta ändringen, men affattningen var sådan, att man nog tänkte sig, att initiativet skulle kunna utgå såväl från stadsfullmäktige som från kyrkostämman. Då detta i alla fall var otydligt, har Kungl. Maj:t ansett, att i förslaget borde uttryckligen framhållas, att sådant initiativ skulle kunna tagas från båda hällen.

Nu säger man, att det är oegentligt, att någon annan skall taga initiativ till att afhända kyrkostämman en befogenhet, som den för närvarande har, än kyrkostämman själf. Detta skulle kunna sägas, om icke såväl kyrkostämman som stadsfullmäktige vore organer för i stort sedt samma kommun, hvars beskattningsfrågor båda hade att bevaka. Om således stadsfullmäktige finna, att kyrkostämman med hänsyn till kommunens ekonomi tillåtit sig sådana atgifter på folkskoleväsendets område, vare sig med afseende på byggnads- eller aflöningsförhållanden, att dess handhavande af folkskoleväsendet nr den synpunkten icke är tillrädligt, vore det väl önskligt, att stadsfullmäktige finge taga initiativ till en annan sakernas ordning, i synnerhet som det initiativet naturligtvis måste följas af en utredning och vid en sådan utredning kyrkostämman gifvetvis blir i tillfälle att göra de erinringar mot förändringen, som från kyrkostämmans synpunkt kunna vara befogade. Det är också underligt, om från denna sida i Riksdagen skall resas invändning mot stadsfullmäktiges initiativ i hithörande ärenden, då ibland det just är från rent *demokratiskt* håll man vill bevara kyrkostämmans uteslutande rätt öfver hithörande ärenden.

Jag för min del anser, att initiativet till en sådan ändring, som här är ifrågasatt, bör kunna utgå såväl från stadsfullmäktige som från kyrkostämman, och jag tillåter mig därför yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i § 1 af föreliggande lag.

Herr Ekman: Då jag i fjol undertecknade herr Clasons motion och sålunda äfven i år instämmer med honom, ber jag att få säga några ord till försvar för vår ståndpunkt i frågan.

Som bekant, har frisinnaade landstöreningen bland hufvudpunkterna på sitt politiska program upptagit fordran på att folkundervisningen ställes under *sakkunnig lekmanaledning*, d. v. s. skiljes från direkt kyrkligt inflytande. På samma sätt det socialdemokratiska partiet. I partistyrelsens senaste valmanifest uppmanas valmännen till kamp mot »klerikalt mörkvalde och förmyndarskap» och till »bekämpande af allt slags klerikalt inflytande öfver skolor af alla slag».

Det som sålunda åsyftas är hvad man kallar *folkskolans sekularisering*. En sådan sekularisering har förut försökts, så att säga, *nedifrån*, med utgångspunkt från de lokala förvaltningsorganen; och första angreppet har därvid riktats mot kyrkoherden såsom själfskrifven ordförande i skolrådet. En inom Andra Kammaren väckt motion i sådant syfte förelåg vid 1907 års riksdag men *afslogs*, i

Andra Kammaren dock endast med 88 röster mot 71. Nu har man slagit in på en annan väg; nu försökes reformen *uppifrån*. Och krafvet framföres med stor styrka. I Andra Kammaren har nämligen i år väcktes en motion, undertecknad af samtliga 18 medlemmar i liberala samlingspartiets förtroenderåd, däribland herr Staaf, Fridtjuv Berg, Schotte, Starbäck m. fl., angående utredning om den lämpligaste anordningen af folkundervisningsväsendets ledning. I motionen redogöres utförligt för huru motionärerna tänkt sig denna ledning anordnad på de högre stadierna. De säga, att för vinnande af erforderlig målmedvetenhet i reformarbetet på folkundervisningens område skulle det vara förmånligt, om en *folkskoleöfverstyrelse*, organiserad i ungefärlig öfverensstämmelse med läroverksöfverstyrelsen och liksom denna ställd omedelbart under ecklesiastikdepartementet, med snaraste blefve upprättad. De yttra vidare, att folkundervisningsanstalternas öfverväldigande stora antal gör, att för dem måste jämte lokalmyndigheterna finnas vissa *mellaninstanser*. Sådana mellaninstanser mellan den lokala och den centrala ledningen äro nu folkskoleinspektörerna samt stiftsstyrelserna och, beträffande vissa ekonomiska frågor, länsstyrelserna. Motionärerna anse emellertid, att »den enhet i folkskoleärendenas behandling, som äfven på mellanstadiet är af nöden», icke kan ernås genom stiftsstyrelserna, äfven om dessa ombildas såsom domkapitelskommittén föreslagit. Däremot är den — säga de — utan tvifvel möjlig att vinna genom ifråvarande ärendens fortgående *öfverflyttning på länsstyrelserna*.

*Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.*
(Forts.)

Enligt Andra kammar-motionärernas förslag skall alltså ledningen af folkskoleväsendet uppdragas i första rummet åt en fristående *folkskoleöfverstyrelse*, därefter, på mellanstadiet, åt *länsstyrelserna*. Hur däremot den lokala ledningen inom de särskilda kommunerna skall anordnas, därom nämnes i motionen *icke ett ord*. Sannolikt har det icke ansetts opportunt att nu bringa denna fråga på tal, eller också har man ansett det obehöfligt — då Kungl. Maj:ts förslag i den nu föreliggande propositionen just *fyller denna lucka*. Ty, mina herrar, det är mot bakgrunden af denna liberala samlingspartiets motion, som det kungl. förslaget nu måste ses. Jag vill icke förneka, att den kungl. propositionen kunde hafva vissa skäl för sig, om det icke vore så, att den *numera* måste ses i detta sammanhang. Då andra kammarmotionärerna afgjort ställt sig på den ståndpunkten, att folkskolans centrala ledning, såväl som dess ledning på mellanstadiet, skulle öfverlätas åt myndigheter af uteslutande *borgerlig karaktär*, så är det en själfklar sak, att deras afsikt är — fast det ej uttryckligen säges i motionen — att äfven den lokala ledningen så småningom skall förlänas en öfvervägande *borgerlig karaktär*, eller med andra ord, att skolan skall ställas under »sakkunnig *lekmannaledning*». Helt naturligt måste då början göras i städerna, där för ändamålet passande lekmannakrafter äro lättast tillgängliga. Och detta är just hvad Kungl. Maj:tt nu föreslår.

Det kungl. förslaget pekar sålunda direkt mot folkskolans sekularisering, om det också för tillfället har stannat på halfva vägen. Stadsfullmäktige, d. v. s. *den borgerliga myndigheten*, skulle enligt detta förslag blifva den beslutande i alla anslogsfrågor och

Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.

(Forts.)

organisationsfrågor af vikt. Den blifvande lokala *folkskolestyrelsen* däremot, hvilken träder i stället för de nuvarande skolråden, skulle utses till hälften af stadsfullmäktige och till hälften af kyrkostämman, hvarjämte kyrkoherden, eller om flera sådana finnas, en af dessa jämväl skulle vara ledamot af styrelsen. Men såväl de sakkunniga, hvilka i första hand uppgjort förslaget, som departementschefen hafva ansett det kunna ifrågasättas, om icke *konsekvensen bort fordra*, att *samliga* ledamöter, utom kyrkoherden, skolat utses af *stadsfullmäktige*. Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet yttrar härom: »Visserligen vill jag icke förneka, att öfverflyttningen af vårdnaden om folkskoleväsendet på stadsfullmäktige rent teoretiskt skulle kunna anses *medföra* såsom *konsekvens*, att fullmäktige också utse ledamöterna *i den nämnd*, folkskolestyrelsen, som skall hafva ledningen af folkskolorna. Men jag måste å andra sidan vidhålla, att äfven föräldraintresset har rätt att göra sig gällande —, och att detta lämpligast sker genom val å kyrkostämman».

Jag undrar om icke den *konsekvensen*, hvarom herr statsrådet talar, förr eller senare kommer att *tränga sig fram* med oemotståndlig makt, om man nu tager det föreslagna halfva steget i den riktningen. Har man sagt *A*, så får man helt visst äfven säga *B*. Herr Rydén föreslår också redan nu i sin motion, att *samliga* ledamöter skola väljas af den borgerliga kommunen, nämligen hälften af stadsfullmäktige och hälften af allmänna rådstugan; och han har härutinnan fått instämmande af icke mindre än sex af lagutskottets ledamöter.

Närmaste anledningen till att Kungl. Maj:t, trots frågans ömtåliga beskaffenhet, fört fram densamma, torde vara att söka däri, att åtskilliga städer — de voro dock ej flera än 7 eller 8 — under åren 1906 och 1907 ingingo till Kungl. Maj:t med ansökningar i sådant syfte. Såsom skäl för öfverflyttningen anfördes dels kyrkostämmans olämplighet för handhavandet af folkskolans angelägenheter, och dels önskvärheten af att erhålla en mera enhetlig och öfversiktlig behandling af de kommunala budgetsfrågorna. Det första skedet är obestridligt; men det föranleder icke ovillkorligen, att ärendena skola öfverflyttas till stadsfullmäktige. Detta är däremot händelse med det andra skälet. Men jag tviflar på, att detta skäl var så allvarligt menadt. Det verkliga skälet sammanhänger nog med hvad som antydes af herr Rydén i hans motion, då han säger: »Den mängd invändningar mot kyrkostämmornas lämplighet som budgetbestämmande korporationer, hvilka plötsligt framkommo, så snart några nya anleten bröto af mot den gamla kända kyrkostämmoidyllen —, äro i mycket uppkonstruerade.» Och han yttrade vidare, att det innersta motivet nog var en viss rädsla för dessa nya röstintresserade.

Om jag också icke vill underskrifva allt hvad herr Rydén härom säger, så är det dock min öfvertygelse, att talet om den enhetliga budgetsbehandlingen var i viss mån ett svepskäl. Och detta svepskäl vill lagutskottet nu upphöja till ett hufvudskäl.

Halten af detta skäl framgår uppenbart, om man vill göra sig

besvär att se detsamma i belysningen af den officiella statistiken rörande kommunernas finanser. Af senast tillgängliga statistiska uppgifter, nämligen för år 1906, finner man, att af samtliga utgifter i städerna för kommunala och kyrkliga behof hade stadsfullmäktige beslutat 86,1 procent och kyrkostämmorna 13,9 procent. Af dessa 13,9 procent, som kyrkostämmorna beslutat, belöpte för folkskolan 9,6 procent och för kyrkliga och andra likartade ändamål 4,3 procent. Folkskolebudgeten är sålunda en ganska ringa del af städernas hela budget. Den utgör såsom nämnts allenast 9,6 procent. Men icke nog därmed. Städernas utgifter för folkskoleväsendet år 1906 uppgingo i rundt tal till 10 $\frac{1}{2}$ millioner kronor. Mer än hälften däraf eller 5,700,000 kronor, utgjordes af aflöningar. Men utgifterna för lärarekårens aflöning bestämmas icke i någon nämnvärd grad med hänsyn till budgeten i öfrigt, utan de skäl, som därvid äro afgörande, äro frågorna om lärarekårens tillfredsställande rekrytering och dess anständiga bergning. Dessa utgifter äro äfven mindre än andra beroende på budgetens växlingar, enär de beslutas på en gång för långa tider framåt och sedan utgå år för år med enahanda belopp. Äfven den öfriga delen af folkskolebudgeten är föga beroende af det ekonomiska läget, ty största delen däraf belöper på skolhusbyggnaderna och dessa måste byggas och underhållas, vare sig tiderna äro bättre eller sämre. Här är dock något mera utrymme för ett afpassande efter budgeten i öfrigt, men i det stora hela måste sägas, att bra litet är att vinna genom folkskolebudgetens öfverflytande till stadsfullmäktige. Och i alla händelser är det pris, som nu föreslås härför, nämligen folkskolans begynnande sekularisering, alldeles för dyrt.

För öfrigt är det min öfvertygelse, att tanken på införande af kyrkofullmäktige eller församlingsfullmäktige skall mer och mer tränga igenom. Och därmed löser sig det föreliggande spørsmålet af sig själf. Hvarken de sakkunniga för förslagets upprättande eller chefen för ecklesiastikdepartementet äro främmande för denna tanke. De sakkunniga yttra: »Icke heller har frågan om en kyrkofullmäktigeinstitution i kyrkostämmas ställe ännu så fortskridit, att därpå kan byggas något förslag i förevarande afseende». Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet uttalar, att »ännu icke i synnerligen hög grad framträdt något behof af en annan myndighet för behandling af de rent kyrkliga ärendena än kyrkostämman». Behofvet har, säger man sålunda, ännu icke framträdt, men man synes ana, att det skall komma. Enligt min uppfattning måste detta behof redan sägas ha framträdt med betydlig styrka, ty alla äro ense om att kyrkostämman, särskildt i städerna, är en olämplig och alltför tung institution. Och detta omdöme kan icke gälla blott folkskoleärendena. Ty är apparaten för tung för de omfattande och riktiga folkskoleärendena, så är den väl ännu mycket mera för tung för de i regel mindre omfattande kyrkliga ärendena. Om det är olämpligt, att såsom i Malmö omkring 19,000 eller i Norrköping omkring 11,000 personer skola hafva rätt att personligen deltaga i afgörandet af folkskoleärendena, så är det väl ännu mera olämpligt, att en så stor apparat skall sättas i rörelse för de mindre omfattande kyrkliga

*Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.*
(Forts.)

Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.
(Forts.)

ärendena. Men behovet har på ett ännu tydligare sätt ådagalagts. Redan vid 1896 års riksdag väcktes motion om införande för såväl kyrko- som folkskoleärenden af kyrkofullmäktige, och Första Kam-maren beslöt för sin del enhälligt en skrivelse till Kungl. Maj:t i sådant syfte. Behovet är sålunda redan för länge sedan af denna kammare konstateradt. Nu senast har kyrkomötet, som väl inrymmer den yppersta sakkunskap på detta område, förliden höst beslutat ingå till Kungl. Maj:t med begäran, att utredning måtte ske, om och i hvad mån kyrkostämmas beslutanderätt kunde öfverlätas åt eller fördelas mellan särskilda af kyrkostämna valda fullmäktige och i vissa fall — alltså undantagsvis — åt stads- eller kommunal-fullmäktige. Minoriteten — det var 29 röster mot 27 — röstade för ett förslag, som allenast afsåg inrättande af kyrko- eller församlingsfullmäktige. Kyrkomötets ledamöter, såväl majoriteten som minoriteten, voro sålunda fullt eniga om behovet af en kyrkofullmäktige-institution. Därtill kommer, att om vår kyrkoförfattning skall om-läggas på synodalsystemets grund, såsom kyrkomötet äfven begärt, så följer jämväl däraf, att kyrkostämmans befogenhet måste uppdragas åt valda kyrko- eller församlingsfullmäktige.

Då införandet af denna institution sålunda allt bestämdare på-yrkas och då härigenom frågan om folkskolans lokala ledning vin-ner en naturlig och fullt tillfredsställande lösning på det bestämdes grund, så kan jag icke förstå, hvarför man nu skulle ha så brådtom att på ett så svagt skäl som denna budgetsfråga, som här åberopas, låsa fast reformen i en riktning, som med konsekvensens makt förr eller senare måste leda till folkskolans skiljande från kyrkan.

Herr talman! I frågans närvarande läge yrkar jag *afslag* å utskottets hemställan.

Herr Sjöcrona: Om man skall yttra sig i denna fråga, är det sannerligen icke möjligt att komma med något nytt. Den har stått på dagordningen nu i bortåt 15 års tid, och i den hafva ytterligare både kommittéer och myndigheter anført skäl både för och emot. Då jag emellertid instämt i den motion, som afgafs sistlidet år, och då jag i kyrkomötet deltagit i beslutet om aflåtande af en skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t, känner jag mig uppmanad att i största korthet angifva de synpunkter, som för mig äro bestämmande i denna — jag erkänner det — på grund af de praktiska skäl, som här hafva blifvit så mycket framhållna, för mig ganska trifvelaktiga sak.

För mig synes det åtminstone, som om rent principiella betänk-ligheter skulle möta mot detta Kungl. Maj:ts förslag och utskottets hemställan, ty det innebär icke blott ett försök utan ett mycket stort steg fram mot målet att skilja folkskolan från kyrkan.

Man må ju hafva hvilka moderna åsikter som helst angående folkskoleväsendets ordnande, få vi väl ändå, åtminstone i denna kam-mare, medgifva att kristendomsundervisningen är folkskolans förnämsta och viktigaste uppgift, ty det är genom den församlingen i högst väsentlig mån kan söka att fylla den dyrbara förpliktelsen, som för-samlingen åtagit sig genom barnens dop, nämligen att göra allt folk till Kristi lärjungar. Jag vill visserligen icke bestrida att det i

*Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.*
(Forts.)

många fall kan inträffa, att stadsfullmäktige i en stad kunna lika väl uppfylla hvad som fordras i detta afseende som kyrkostämman numera, men det är en sak, i afseende å hvilken man icke kan göra några beräkningar, och då synes det mig icke vara skäl att afvika från den bestående ordningen och skilja folkskolan från de kyrkligt kommunala myndigheterna.

En annan principiell betänklighet är den, att man ju här skulle tillerkänna konungen en viss befogenhet att på administrativ väg å detta område införa en helt annan sakernas ordning. Det synes mig särskildt vara af vikt att beakta detta i våra dagar, då man med kraft vill göra gällande den uppfattningen, att det är ej längre konungen, som väljer sina rådgifvare i enlighet med föreskriften i gällande grundlag, utan att de skola utses efter helt andra grunder. Jag erinrar om att vi helt nyligen på ett enda år haft icke mindre än tre regeringar, och att man måhända har att emotse täta ombyten af regeringar äfven framdeles. Jag har redan antydtt, att det visserligen kan finnas många olägenheter med att kyrkostämman i de folkrikare församlingarna skall behandla dessa ärenden. Det medgifver jag visst, men hvarför då icke afhjälpa dessa förhållanden på sätt man gjort i afseende å de borgerliga myndigheterna d. v. s. genom inrättande af fullmäktige, som i röstberättigades ställe besluta. Detta har ju varit föreslaget af 1895 års kommitté, för detta har uttalat sig flertalet af domkapitlena samt många kyrkostämmor och slutligen har det senaste kyrkomötet aflåtit en skrivelse i precis detta syfte, och man får väl ändå medgifva att svenska kyrkomötets mening i denna fråga bör tillerkännas någon betydelse och vikt.

För öfrigt vill jag säga, att den här föreslagna sammansättningen af folkskolestyrelsen synes mig icke vara något lämpligt sätt att åstadkomma en bättring af förhållandena. Det ligger någonting kuriöst uti att hälften af ledamöterna skola utses af stadsfullmäktige och den andra hälften af kyrkostämman, där alla beslutsmässiga komma med. Detta är ju någonting alldeles enastående inom vår förvaltning. För öfrigt vill jag fästa uppmärksamheten på att ofantligt olika meningar gjort sig gällande vid denna frågas behandling, och inom lagutskottet har majoriteten afgifvit ett förslag, hvarvid förekomma icke mindre än 6 reservationer med olika meningar fram och tillbaka. Det synes ju också tyda på, att frågan icke hunnit den rätta mognaden för att man nu skulle besluta i en så viktig sak.

På grund af hvad jag nu tagit mig friheten yttra, tillåter jag mig instämma med dem, som yrkat afslag.

Herr statsrådet Hammarskjöld: Jag har tyvärr icke haft tillfälle att afhöra diskussionen i början, så att jag vet därför icke så mycket hvad som blifvit sagt, men jag skall ändock, innan 1 § lämnas, be att få säga några ord.

Till en början kan jag icke underlåta att uttala min tacksamhet till lagutskottet, som i år tillstyrkt propositionen uti allt väsentligt. Jag fäster nämligen mycket afseende vid detta förslag, och det är min öfvertygelse, att dess genomförande kommer att hafva ett synnerligen viktigt inflytande på ställningen i mångt och mycket i våra städer.

Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.
(Forts.)

Hvad nu beträffar den ändring, som utskottet föreslår i 1 §, hvarest utskottet har utslutit rättighet för stadsfullmäktige att få inkomma med begäran om införande af denna lag, anser jag detta vara en alldeles afgjord försämring. Man räknar nu därpå, att, om man låter kyrkostämman ensam besluta i ett sådant ärende, skall man vara tryggad för att icke det skall komma några okyrkliga element och vilja ställa till bråk, utan den kyrkliga synpunkten skall alltid förblifva den gällande, men det är just detta som jag så högeligen betviflar. Jag tror tvärtom, att det ganska ofta kan komma att inträffa, att det just blifver en kyrkostämma, som kommer att motsätta sig införandet i städerna af denna lag just därför att då kunna de kyrkofientliga elementen lättare få behålla den öfvermakt, som de redan nu hafva i kyrkostämmorna på många håll. Därför menar jag att detta ändringsförslag är, som jag redan förut sagt, en ren försämring i Kungl. Maj:ts förslag. Inom stadsfullmäktige kunna ju finnas många kyrkofientliga element, det kan ingen förneka, men det är dock att betänka, att ledamöterna här innehafva sina platser under en ganska stark känsla af ansvar, men hvad känsla af ansvar har väl en löst sammanrafsad hop, som kommer för ett tillfälle på en kyrkostämma och där voterar? Den har ingen ansvarskänsla alls, skulle jag vilja säga.

Nu hyser jag icke någon förhoppning att denna kammare skulle emot utskottets förslag vilja bifalla den kungl. propositionen oförändrad, men jag har icke kunnat underlåta att uttala mina betänkligheter mot en förändring, som jag anser vara en försämring.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder beträffande föreliggande paragraf förekommit följande yrkanden:

1:o) att densamma skulle godkännas i enlighet med utskottets förslag; 2:o) att kammaren måtte godkänna motsvarande paragraf af Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och 3:o) att paragrafen skulle afslås.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf herr talmannen upptog hvart och ett af de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående hufvudvoteringen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå afgifna svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del.

Jämväl om kontrapositionens innehåll äskades emellertid votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående § 1 i lagutskottets i utlåtandet n:o 48 framställda förslag till lag angående

folkskoleväsendet i vissa städer antager bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna del, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits afslag å ifrågavarande paragraf.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—90;
Nej—32.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs för hufvudvoteringen en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som godkänner § 1 i lagutskottets i utlåtandet n:o 48 framställda förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motsvarande del af Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—80;
Nej—42.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till det nu pågående sammanträdet fortsättande kl. 7 på aftonen.

§§ 2—5.

Godkändes.

§ 6. Denna paragraf lydde sålunda:

(enligt Kungl. Maj:ts förslag)

Folkskolestyrelsen utser inom sig för hvarje kalenderår ordförande och vice ordförande. Styrelsen sammanträder på ordförandens kallelse så ofta han finner nödigt eller då

(enligt utskottets förslag)

Folkskolestyrelsen utser inom sig för hvarje kalenderår ordförande och vice ordförande. Styrelsen sammanträder på ordförandens kallelse så ofta han finner nödigt eller då

Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.
(Forts.)

Lagförslag angående folkskoleväsendet i vissa städer. (Forts.)

minst halfva antalet af ledamöterna gör framställning därom.
I öfverläggning och beslut om ärende, som rör kristendomsundervisningen, må icke deltaga ledamot, som är af främmande trosbekännelse eller anmält sig till utträde ur svenska kyrkan.

Ärende må icke hos folkskolestyrelsen företagas till afgörande, därest icke mer än hälften af ledamöternas hela antal är tillstädes. Dock äger styrelsen att åt särskilda inom densamma för handläggning af nedan angifna ärenden utsedda nämnder, envar bestående af minst fyra personer, öfverlämna att enligt de närmare föreskrifter, som af styrelsen meddelas, med styrelsens rätt och befogenhet besluta om beviljande af tjänstledighet åt och förordnande af vikarier för lärare, om tillämpning på enskilda fall af bestämmelser, antagna af styrelsen, om åtgärder enligt gällande folkskolestadga mot vanartade skolbarn eller tredskande föräldrar och målsmän samt för öfrigt i mindre ärenden af ekonomisk natur; skolande dock för giltigheten af dylik nämnds beslut erfordras, att minst tre af dess ledamöter deltagit i beslutet och att samtliga tillstädesvarande ledamöter varit om detsamma ense.

Om folkskolestyrelsens rätt att åt nämnd uppdraga handläggningen af ärenden rörande uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn gäller hvad särskildt är stadgadt.

Af ofvanberörda nämnder vidtagna åtgärder skola vid folkskolestyrelsens nästföljande sammanträde för styrelsen anmälas.

minst halfva antalet af ledamöterna gör framställning därom.

Ärende må icke hos folkskolestyrelsen företagas till afgörande, därest icke mer än hälften af ledamöternas hela antal är tillstädes. Dock äger styrelsen att åt särskilda inom densamma för handläggning af nedan angifna ärenden utsedda nämnder, envar bestående af minst fyra personer, öfverlämna att enligt de närmare föreskrifter, som af styrelsen meddelas, med styrelsens rätt och befogenhet besluta om beviljande af tjänstledighet åt och förordnande af vikarier för lärare, om tillämpning på enskilda fall af bestämmelser, antagna af styrelsen, om åtgärder enligt gällande folkskolestadga mot vanartade skolbarn eller tredskande föräldrar och målsmän samt för öfrigt i mindre ärenden af ekonomisk natur; skolande dock för giltigheten af dylik nämnds beslut erfordras, att minst tre af dess ledamöter deltagit i beslutet och att samtliga tillstädesvarande ledamöter varit om detsamma ense.

Om folkskolestyrelsens rätt att åt nämnd uppdraga handläggningen af ärenden rörande uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn gäller hvad särskildt är stadgadt.

Af ofvanberörda nämnder vidtagna åtgärder skola vid folkskolestyrelsens nästföljande sammanträde för styrelsen anmälas.

Herr vice talmannen: I denna paragraf föreslås af Kungl. Maj:t: »I öfverläggning och beslut om ärenden, som röra kristendomsundervisningen, må icke deltaga ledamot, som är af främmande trosbekännelse eller anmält sig till utträde ur svenska kyrkan.»

Denna bestämmelse har utskottet föreslagit skola utgå och skulle enligt utskottets förslag i öfverläggningar och beslut angående kristendomsundervisningen deltaga icke blott dissenters, d. v. s. de som äro af främmande trosbekännelse, utan äfven alla de som anmält sig till utträde ur svenska kyrkan och icke äro anhängare af någon trosbekännelse. Mot detta beslut hafva reserverat sig lagutskottets ordförande jämte sex ledamöter från denna kammare, och det förvånar mig, att här är någon vare sig från denna kammare eller från medkammaren, som uti förevarande paragraf vill motsätta sig den kungl. propositionen.

Motiveringen för ändringsförslaget är så märkvärdig, att jag tror att man får söka länge uti Riksdagens annaler, innan man finner ett motstycke därtill. Det ena motivet är att Riksdagen i år hemställt om undersökning angående beredande af tillfälle för personer att utgå ur den svenska statskyrkan utan att öfvergå eller ens angifva sig öfvergå till något annat kristet religionssamfund. Motiveringen till den motion, som föranledt nyssnämnda beslut, gick hufvudsakligen ut på att på detta sätt bereda icke blott främmande trosbekännare oinskränkt religionsfrihet utan också framför allt att bereda af svenska kyrkan förmånen att låta sina egna anhängare själfva få besluta och icke vara bundna af sådana, som voro fiender till henne. Nu går detta utskottets förslag rakt stick i staf mot hvad Riksdagen sålunda förut har uttalat, och ändå anföres detta såsom stöd för utskottets förslag.

Såsom ett annat motiv för förslaget anför utskottet, att det finnes sådana, som äro ledamöter af den svenska kyrkan men icke hafva något kriterium på intresse för hennes angelägenheter, och dessa hafva rätt att deltaga i sådana beslut, som här äro i fråga. Ja, det är naturligtvis sant, men man har aldrig yrkat på från något håll, att man skulle *scrutari corda* eller anställa något slags inkvisition för att se efter, om människorna uti tvifvelaktiga fall hafva intresse för kyrkliga saker. Man får hålla sig till yttre kriterier. Och det andra skälet som anförts är, att bland dissenters finnas personer som hafva högre intresse för dessa ifrågavarande angelägenheter än många svenska kyrkans egna medlemmar. Men äfven om detta medgifves, kan omöjligen förnekas, att dessa dissenters i fråga om kristendomsundervisningen hafva i åtskilligt ett annat intresse än den svenska kyrkans medlemmar. Och om det nu endast vore fråga om dissenters, skulle jag icke undra så mycket på att utskottet resonerar som det gör, men då här är fråga om ej blott dessa utan äfven om stora skaror, hvilka utgått ur kyrkan utan att hafva någon annan ställning till kristendomen än en fientlig, och det yrkas, att dessa skola få sitta i skolstyrelsen och hafva rätt att deltaga i frågor rörande kristendomsundervisningen, förekommer mig detta vara så orimligt, att jag icke kan förklara, huru utskottet kunnat därmed motivera sitt förslag. Och här är icke blott, på sätt man framkastat, fråga om ett uppkonstrueradt fall, utan här gäller det faror angående hvilka i många fall redan finnas klara bevis. Om nu utskottets förslag skulle godkännas, skulle därigenom etableras, att religiös frihet skall tillkomma ej blott alla dissenters utan alla kristendomens fien-

Lagförslag
angående
folkskole-
väsendet i
vissa städer.
(Forts.)

Lagförslag angående folkskoleväsendet i vissa städer. der, hvaremot sådan frihet skall förmenas svenska kyrkan. Jag kan ej tro att Första Kammaren vill vara med om något sådant, och därför yrkar jag afslag å utskottets hemställan och bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

(Forts.)

Herr Trygger: Jag skall endast be att få göra ett litet tillägg till hvad herr vice talmannen yttrade. Vice talmannen trodde att endast sju ledamöter, d. v. s. icke alla ledamöterna från denna kammare, reserverat sig till förmån för den kungl. propositionen, men det är ett misstag, i det att samtliga ledamöterna från denna kammare reserverat sig till förmån för Kungl. Maj:ts förslag, men en ledamot har icke reserverat sig särskildt i denna punkt, därför att han afstyrkt förslaget i dess helhet och yrkat bifall till herr Clasons motion.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande paragraf endast yrkats, att Kungl. Maj:ts förslag i ämnet skulle godkännas.

Sedermera gjordes propositioner, först på antagande af utskottets förslag samt vidare på godkännande af berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Öfriga delar af förslaget

Godkändes.

De två öfriga lagförslagen

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Bifölls i hvad den ej besvarats genom kammarens föregående beslut.

Om upprättande af en lånefond för odling m. m.

Föredrogs ånyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 17 och 20 i denna månad bordlagda utlåtande, n:o 9, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om upprättande af en lånefond för odling, utdikning och annan jordförbättring.

Första Kammaren hade till utskottets behandling hänvisat en inom denna kammare af friherre *Gyllenstierna* väckt motion, n:o 54, hvori motionären hemställt, att Riksdagen ville besluta att i underdånig skrifvelse anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter vederbörlig utredning framlägga förslag till bestämelse om upprättande af en lånefond för hela riket, i lättare åtkomlig form för odling, utdikning och annan jordförbättring, samt om afsättande af nödiga medel till en dylik fond.

Utskottet hade på anfordra skal hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon åtgärd föranleda.

Om upprättande af en lånefond för odling m. m.
(Forts.)

Friherre Gyllenstierna: Jag skall först be att få tacka utskottet för den omsorgsfulla granskning, som det ägnat min motion och den i hufvudsak välvilliga motiveringen, men då jag naturligtvis icke kan finna mig tillfredsställd med det slut, hvartill utskottet kommit, skall jag anhålla att oaktadt den långt framskridna tiden få i korthet göra några reflexioner angående denna utskottets motivering.

Alla önska helt visst att landets produktion skall ökas; det är endast om sättet, som meningarna kunna vara delade. Enligt utskottet går det bra som det går, och därför motsätter utskottet sig alla vidare åtgärder. Utskottet söker först visa, att det är tillräckligt åtgjordt från statens sida, därför att det är först under det sista året, som medlen i den s. k. nya odlingslånefonden till fullo disponerats, och detta skulle bero på att det är tvenne större odlingsföretag från Gottland, som äro inberäknade. Vidare säger utskottet, att det icke är någon anledning att befara, »att någon låneansökan skulle behöfva afslås på grund af bristande medel i denna fond». Ja, det beror på huru man tar det. Jag tror för min del, att detta just bevisar hvad jag framhållit, att statens hjälpkällor äro omgärdade med allt för många villkor, någonting som utskottet icke försökt jäfva och ej heller kan jäfva, ty det kan hvem som helst öfvertyga sig om, som granskat författningarna rörande dessa saker. En landtbruksingenjör har sagt mig, att för sådana odlingsföretag, som icke beräknas till en kostnad af minst 5,000 kronor, kan det ej löna sig att söka lån. För öfrigt kan ju hvar och en öfvertyga sig om den mängd omständigheter och formaliteter, som föreskrivas i dessa författningar, angående kostnadsförslag, undersökningar kontrakter och allt möjligt.

Utskottet öfvergår därefter till de 50,000 kronor, som de senare årens Riksdagar brukat bevilja till liknande företag. Men detta lilla belopp är ju ett anslag, och det är icke något sådant jag begärt, utan jag har yrkat på en lånefond, alltså ingen utgift för statsverket utan snarare en vinst därigenom att större inkomst aftvingas jorden, som sedan kan betala både ränta och amortering och litet till, får man hoppas.

Nu kommer utskottet till en punkt, som på det kraftigaste talar just för hvad jag afsett, nämligen då utskottet säger: »Ötvifvelaktigt är dock, att odlingsföretag till art och omfattning liggende emellan dem, för hvilka nya odlingslånefonden är att tillgå, och dem, för hvilka småbrukarelånen stå till buds, kunna förekomma, och utskottet vill icke bestrida, att en fond för mellersta och södra Sverige, motsvarande den nu endast för Norrland och Dalarna gällande fonden, skulle bidraga till uppodlande af stora arealer nu obruten mark». Ja, om utskottet fortsatt på detta sätt skulle man nu kunnat vänta att utskottet slutat med en tillstyrkan af skrivelser, men i stället tager utskottet tillbaka hvad det förut sagt och säger: »att under nu rådande brist på arbetskrafter å landet ge-

Om upprättande af en lånefond för odling m. m.
(Forts.)

nom ytterligare lånemöjligheter egga hägen till nyodlingar i större omfattning, synes utskottet emellertid icke vara lämpligt». Men den där bristen på arbetskrafter är just beroende på bristen på penningar i vanliga fall, och komma blott penningar att på rimliga villkor blifva tillgängliga, kommer nog arbetskraft, där den ej redan förefinnes.

Jag ber också få påpeka den stora sociala betydelse det har att den mindre jordbrukaren kan betala sina barns arbete, så att de stanna hemma och ej tvingas in till industrisamhällena eller städerna.

Utskottet håller på att man i främsta hand bör ägna den redan brutna jorden en intensivare skötsel, och i det fallet vill jag gärna gifva utskottet rätt, då förhållandena äro så beskaffade, att man bör göra detta; men det finnes många platser, hvarest den redan odlade jorden är i den kultur att det är väl befogadt att utvidga densamma. Men så slutar utskottet med orden: »Någon annan art af hvad motionären afser med 'annan jordförbättring', anser utskottet i hvarje fall icke lämpligen, utom hvad småbruk beträffar, böra utgöra föremål för statslåneunderstöd». I detta afseende skall jag blott be att få påpeka, att det redan beviljats anslag för skogsodling, och det lär väl ingen klandra statsmakterna för att de lamnat bidrag till dylik jordförbättring. Man skulle afven kunna framhålla invallningar och öfvervattningsarbeten såsom lämpliga föremål för lån.

Nu kommer jag till hvad utskottet icke ansett sig böra närmare beröra i min motion, men som jag för min del anser vara själfva hufvudpunkten. Utskottet har varit så öfvertygadt om obehöfligheten af nya lånemedel, att utskottet ej talat om sättet för förmedlingen. Men detta anser jag som sagdt vara hufvudsaken; när den frågan är löst, beviljar nog Riksdagen medel till erforderlig utsträckning. Tvärt emot det hittills brukliga sättet har jag föreslagit två alldeles nya vägar. Det ligger nämligen vikt uppå att området blir begränsadt till det minsta möjliga, där den största person- och lokalkännedomen förefinnes, någonting som är nödvändigt för att länen skola blifva på ett lämpligt sätt placerade och komma till rätt användning. Det första är då låneförmedlings- eller kreditföreningar, bildade på andelsprincipens grund, och detta har jag föreslagit därför, att landbruksstyrelsen på uppdrag af Kungl. Maj:t utarbetat ett förslag till ordnande af de mindre jordbrukarnes kreditförhållanden, och i detta förslag, som ännu icke är offentliggjordt, men som finnes i tryck, har styrelsen utgått ifrån att sådana föreningar böra lämnas understöd, men då landbruksstyrelsen anser att sådana föreningar böra kunna lämnas understöd till inköp af maskiner, konstgjorda gödningsamnen och dylikt, lär väl icke möta något hinder att afven bevilja dem understöd till odlingsföretag.

Det andra förslaget vore att länen förmedlades genom kommunerna, och kunde vi komma dit, då först får denna låneförmedling den stora utbredning och den stora nytta, som jag tänkt mig. Att svårigheterna äro stora inser jag nog, likasom att till att börja med icke så många socknar skola vilja stå risken och försöka denna väg, men tiderna kunna i det fallet upphäfva svårigheterna.

Genom inteckningar eller personlig borgen kunna naturligtvis kommunerna, som så väl känna hvarenda litet område och hvarje dess innehafvare, skaffa sig säkerhet för länen, naturligtvis under kontroll af någon myndighet eller af Kungl. Maj:t i hvad utsträckning kommunerna få borga för sådana saker. Det är detta som fordrar utredning och det är därför jag valt en sådan form för min motion. Ytterligare fog för densamma skall jag be att få påpeka i det sakförhållandet, att jag från en småbrukareförening med ett mycket stort antal ledamöter, som omfattar flera häradar, på telegrafisk väg fått emottaga tacksägelse för att min motion framställt. En annan småbrukareförening har enligt ett tidningsurklipp vid ett talrikt besökt möte beslutat till jordbruksdepartementet aflåta en vid mötet antagen resolution, hvaruti uttalas behovet af en odlingslånefond för södra Sverige till främjande af nyodlingar i denna del af vårt land.

Vidare ber jag att få påpeka det välvilliga mottagande, som motionen rönt i pressen, såväl i höger- som vänsterpressen, och det tyder ju på att detta icke är någon partifråga, utan att saken är lika viktig för alla och bör af alla understödjas.

Den som genomläst min motion finner, om han ej vet det förut, att den odlade jorden inom landet kan minst fördubblas och att på öfriga marker återstår mycket att göra, för att de skola blifva fullt bärande. Skall man nu sitta med händerna i kors och vara nöjd med hvad som redan är gjordt och låta utvecklingen endast långsamt fortgå? Jag tror icke att detta är klokt, utan jag tror att det är skäl att statsmakterna ytterligare ingripa, och det är på dessa skäl, som jag vågar hemställa om afslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Grefve Wachtmeister, Axel. Den ärade motionären har ansett, att en lånefond af den art han föreslagit skulle vara till stort gagn för våra jordbrukare, särskildt för de mindre bland dessa, och utskottet har i likhet med honom funnit att en utsträckning af den endast för Norrland och Dalarna afsedda nya odlingslånefonden att gälla äfven öfriga delar af vårt land skulle åtminstone i ett hänseende motsvara hvad motionären äsyftar. Men utskottet har på samma gång ansett, att en forcerad utvidgning med lånta medel af den uti södra och mellersta Sverige redan befintliga arealen af odlad jord icke skulle vara så mycket att stå efter.

Utskottet betviflar icke alls, att en lånefond af den typ motionären föreslagit skulle få en mycket stor användning; tvärtom är det nog tämligen säkert, att en sådan lånerörelse skulle få en oerhörd utsträckning, och redan detta manar till försiktighet. Om man med öppen hand bjuder på lätt tillgängliga lån, finnes alltid folk som vilja låna, men nyttan för låntagarna är ofta mycket tvifvelaktig. Det är nog icke ökad areal af odlad jord våra mindre och medelstora jordbrukare behöfva utan ökad rörelsekapital, och om man inleder dem i frestelse att medelst nya lån nu breda ut sig, så stjälpes man lika ofta, som man hjälper dem. Dessutom, vid all nyodling och alldeles särskildt vid nyodling med lånta medel, där

Om upprättande af en lånefond för odling m. m.
(Forts.)

Om upprättande af en lånefond för odling m. m.
(Forts.)

odlarens ekonomiska ställning icke är den starkaste, ligger den frestelsen nära till hands att han, så länge jorden är något så när jungfrulig, med alltför ringa omkostnad söker taga allt för stor valuta utur jorden. Det går väl några år, men sedan, när jordens naturliga must är utsugen och jorden för att lämna något åter kräfter en dyrbarare skötsel, då räcker brukarens ekonomiska bärkraft ej till längre, och till de redan befintliga stora vidderna af extensivt brukad och underhålligt häfdad jord i vårt land har då åter lagts ett stycke. Ingen kan vara varmare vän än jag af att vårt jordbruk erhåller det stöd, som det behöver, och till en sak i motionens syfte skulle jag vilja yrka bifall, nämligen till en skrifvelse angående en täckdikningslånefond för befrämjande af en bättre afdikning, än hvad nu är fallet vid våra mindre och medelstora jordbruk i allmänhet. Detta är ett oundgängligt villkor för bättre och ökad välstånd, och här räcker oftast icke brukarnas egna eller hushållningssällskapens krafter till att hjälpa. Men denna fråga, som var uppe vid hushållningssällskapens ombuds möte förliden höst och resulterade uti en skrifvelse till Kungl. Maj:t, ligger nu hos regeringen under utredning, och hvad kammaren gifver för svar på en framställning, när en fråga ligger under utredning, det vet man på förhand.

Emellertid ber jag att få begagna detta tillfälle att uttala min lifliga förhoppning, att denna utredning måtte leda till det resultatet, att vi få emotse en kungl. proposition i ämnet redan till nästinstundande riksdag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Friherre De Geer. Jag vet mycket väl att man icke nu kan komma till något positivt resultat i den föreliggande frågan, men jag kan ändå icke underlåta att med några ord opponera mot det sätt, hvarpå utskottet och dess ärade ordförande betraktat denna sak.

Det gäller ju att försöka skaffa de mindre hemansägarna den fördel som kan uppnås genom att staten gör dem delaktiga af den förmånliga kredit, som endast staten kan skaffa. Därigenom kunna de vinna en lägre ränta men framför allt en bekvämare amorteringstid, än om de skola taga upp enskilda lån, men af denna förmån kunna de få blifva delaktiga endast efter vederbörlig pröfning i hvarje särskildt fall. Det måste nämligen finnas en låneförmedlare, som pröfvar, om den, som begär lån, har förutsättningar för att kunna väl använda det, om han är skötsam och om det företag han planerar är klokt och har utsikt att kunna blifva rentabelt. Det är naturligtvis en mycket svår och grannlaga uppgift, detta att pröfva dylika låneansökningar, och om utskottet ställt sig afvisande på den grund, att utskottet ansett denna svårighet vara alltför stor, skulle jag kunnat förstå utskottet. För min del tror jag dock att, om man vill saken, kan nog denna svårighet övervinnas. Men utskottet har icke ställt sig afvisande af denna anledning, utan till min förvåning finner jag att utskottet ansett det vara mycket olämpligt »att under nu rådande brist på arbetskrafter å

landet genom ytterligare länemöjligheter egga hägen till nyodlingar i större omfattning» o. s. v.

Ja, nu tror jag för min del icke att det går till så, när en mindre jordbrukare skall göra en nyodling, att han därför lejer en massa arbetare och därigenom blir en farlig konkurrent på den redan ansträngda arbetsmarknaden, utan jag tror att det egentliga arbetet kan han nog själf utföra med det biträde, som står honom till buds. Möjligen kan han den årtid, då det är godt om arbete, behöfva några lejda arbetare, men hvad han framför allt behöfver, det är pengar för att skaffa sig dragare och redskap. Vidare behöfver han, så framt det skall blifva något af med odlingsföretaget, pengar till jordförbättringsmedel, för att skaffa sig flera kreatur och möjligen för att något öka till sina byggnader. Skall han nu företaga någon odling utan möjlighet att på rimliga villkor få pengar, blir det naturligtvis bara dålighet däraf, och då går det nog som utskottet säger om de stora arealerna i Svea och Götaland, hvilka äro uppbrutna till åker, men som nu ligga i mycket dålig häfd. Detta anser utskottet bero på bristande arbetskraft; för min del tror jag att det beror af brist på pengar, ty finnes pengar, nog skulle det finnas arbetare för att sätta jorden i kultur.

Jag tror, att om man gjorde något i den riktningen, som motionären föreslår, skulle man ingalunda förminska arbetstillgången på landet, utan man skulle tvärtom öka arbetskrafterna där. Här talas och skrives så mycket nu för tiden om att man skall försöka draga folket tillbaka till landet från städerna, och man försöker att genom arbetsförmedling och dylikt nå detta mål, men det hjälper icke, åtminstone är resultatet ganska klen. Ha de unga arbetarna en gång kommit till staden, växa de in i stadsförhållandena och de yrken, hvaråt de där ägnat sig, och man kan icke mera få dem tillbaka till landet. Om det är än så stor arbetsbrist i städerna, kan man ej förmå t. ex. en murare att fara ut till landet för att köra oxar, eller en målare att bryta sten på åkern eller en fabriksarbeterska att mjölka kor. Nej, skall man få dem att egna sig åt landtliga yrken, får man nog se till att man håller dem kvar därute från början, så att de vänja sig vid de landtliga sysslorna och ej mista hägen därför. Nu tror jag, att någon åtgärd i den riktning motionären föreslår skulle i sin mån kunna bidraga att förbättra förhållandena på landsbygden, ty enda medlet att hålla ungdomen kvar där är nog att skaffa dem utsikt till bättre bärning. När de unga se huru föräldrarne slita och släpa, och det aldrig blir bättre med ekonomien, förlora de hägen för jordbruket och begifva sig af till Amerika eller till staden. Om den, som vill göra något för att förbättra sin ställning, här finge en hjälpsam hand af staten, tror jag förhållandena skulle kunna blifva väsentligt bättre.

Det har just på sista tiden uppstått en större lifaktighet på det mindre jordbrukets område, och de åtgärder, som af stat och hushållningssällskap vidtagits till dess upphjälpande, begynna nu att bära frukt. Den betydande konsulentverksamhet, som utveck-

Om upprättande af en länefond för odling m. m.
(Forts.)

*Om upprät-
tande af en
lånefond
för odling
m. m.
(Forts.)*

lats, har väckt upp småbrukarna, hvilka fått tillfälle att se, huru de genom en rationell skötsel kunna drifva upp afkastningen af sin jord. Många äro de som vilja komma därhän, men bristen på penningar gör det ofta, omöjligt. Jag tror därför att rätta tiden nu är inne att göra något för dessa mindre jordbrukare, hvilka icke hafva så små arealer att de kunna få godt af de befintliga lånefonderna för mindre jordbrukare, men som ej heller kunna deltaga uti de större företagen. Det är ju, som motionären framhåller, här icke fråga om anslag, ej om att hjälpa individerna utan blott om att staten till deras förfogande ställer sina möjligheter att låna upp pengar. Säkerligen vore det en mycket fördelaktig kapitalplacering, om man därigenom kunde höja jordens afkastning. Man hoppas ju att Sverige snart skall blifva ett industriland i ganska stor utsträckning, och då är det väl också skäl att se till, att jordens afkastning höjes, så att den kan lifnära en större befolkning. I någon mån tror jag, att den föreslagna åtgärden skulle kunna härtill bidra.

Frågan är visserligen ej nu uti det skick, att man gärna kan ifrågasätta att uppfordra medkammaren att vara med om en skrifvelse till Kungl. Maj:t. Utskottet har ställt sig afvisande och icke gjort något försök att närmare utveckla motionens tankegång och innebörd, och skall man skrifva till Kungl. Maj:t, får man väl först ha något så när klart för sig, huru man vill, att saken skall ordnas, och man måste nog något närmare precisera målet för sina önskingar. Af den anledningen har jag ansett mig icke kunna yrka bifall till motionen utan blott velat uttala den förhoppning, att frågan måtte återkomma och att den då måtte blifva välvilligt mottagen af kammaren och Riksdagen.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förre propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning af Första Kammarrens tillfälliga utskotts den 23 och 24 innevarande april bordlagda utlåtande, n:o 10, angående väckta motioner om åtgärders vidtagande för att folk- eller småskollärare, som är obotligt sinnessjuk måtte kunna entledigas med pension, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.¹²

*Anmär-
ningar mot
statsråd.*

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande konstitutionsutskottets den 21 och 23 i denna månad bordlagda memorial n:o 5, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets tillkännagifvande, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

*Anmärkingar mot statsråd.
(Forts.)*

Lades till handlingarna.

Utskottets jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan af vissa ärenden.

Punkten 1.

Beträffande nedan omnämnda, i protokoll öfver sjöförsvärens ärenden för den 19 juni 1908, punkten 9, behandlade ärende hade utskottet anfört följande:

»För att kunna antagas till reservofficersaspirant vid flottan erfordras enligt § 2 i kungl. kungörelsen angående antagning, utbildning och pensionering af reservbefäl för flottan den 27 juni 1902 att vara svensk undersäte; att äga god frejd; att icke hafva uppnått eller före utgången af det år, hvarunder anställning sökes, uppnå 26 års ålder; att hafva vitsord om godt uppförande; att vid någon af rikets navigationsskolor hafva aflagt sjökaptensexamen; samt att vara godkänd vid läkarbesiktning, förrättad enligt de föreskrifter, hvilka gälla för undersökning af dem, som söka fast anställning vid armén eller flottan.

Uti särskilda, till Kungl. Maj:t ställda, af stationsbefälhafvaren vid flottans station i Stockholm den 27 maj 1908 öfverlämnade ansökningar anhöllö 1:a klass sjömännen vid 6:e matroskompaniet n:o 32 Carl Samuel Toll och n:o 53 Arnold Halfdan Ericsson i underdånighet om afsked från sin anställning vid flottans sjömanskår från och med den 1 oktober 1908 för att kunna blifva antagna till reservofficersaspiranter vid flottan.

Såsom skäl härför anförde sökandena, att de på egen bekostnad samt genom studier, verkställda å fritider, utan att hafva genomgått någon af flottans underbefälsskolor, vid Stockholms navigationsskola aflagt styrmansexamen år 1907, ångfartygsbefälhafvare- samt sjökaptensexamen år 1908 samt att de genom sistnämnda examen, jämlikt nämnda kungörelsen den 27 juni 1902, vore berättigade att söka anställning såsom reservofficersaspiranter vid flottan.

Vid de underdåniga ansökningarna funnos fogade styrkta afskrifter af sökandenas betyg öfver aflagd sjökaptensexamen. Enligt hvad dessa utvisade hade Toll uti de i nämnda examen ingående nio ämnen erhållit följande betyg*), nämligen: i räknelära 7, i geometri 7, i trigonometri 8, i navigation 8, i astronomi 7, i mekanik 8, i skeppsbyggeri 7, i ångmaskinlära 9 och i författningar 7 eller i medeltal betyget 8, med anledning hvaraf han ansetts hafva ådaga-

*) Siffran 5, 6 eller 7 betecknar godkänd kunskap.
 , 8 eller 9 , med beröm godkänd ,
 , 10 , berömlig ,

*Anmärkingar mot
statsråd.*
(Forts.)

lagt med beröm godkända kunskaper. Ericsson åter hade uti samtliga läroämnen erhållit betyget 10 med undantag för ämnet författningar, hvaruti han tilldelats betyget 9; och hade han, som i medeltal erhållit betyget 10, på grund häraf ansetts hafva ådagalagt berömliga kunskaper.

Enligt hvad chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid flottans station i Stockholm i skrivelser till stationsbefälhafvaren meddelat, vore sökandena, som karlskrifvits från skeppsgossekåren den 30 september 1904, skyldiga kvarstå i tjänsten till den 30 september 1910. Båda vore ostraffade och deras senaste tjänstbarhetsbetyg vore 9.

Till följd af nådig remiss afgaf chefen för marininstaben den 3 juni 1908 underdånigt utlåtande öfver ansökningarna och anförde därvid följande.

Jämlikt § 35 mom. a af reglementet för marinen del I vore sökandena skyldiga att kvarstå i sjömanskåren sex år, räknadt från och med den 1 oktober 1904. På grund af de många vakanserna inom denna kår, särskildt inom 1:a sjömansklassen och matrosafdelningen, skulle det knappast kunna anses lämpligt tillstyrka ansökningarna, då man vid ett eventuellt bifall afsade sig den tjänst sökandena under ytterligare tvenne år skulle kunna bestrida, synnerligast som deras tjänstbarhetsbetyg gäfvé vid handen, att de besutte stor duglighet. Detta oaktadt ansägo sig chefen för marininstaben böra af följande skäl tillstyrka ansökningarna.

Rekryteringen af flottans reservofficerare hade alltsedan 1887 fortgått i stort sedt efter en och samma plan, och hade de flesta sedan dess utbildade reservofficerare kommit från handelsflottan och åtnjutit militär utbildning endast under det år reservofficersaspirantkursen pågått samt under den därpå följande repetitionsöfningen. Många röster hade emellertid under den tidsperiod reservofficersutbildningen sålunda bedrifvits höjts att omlägga densamma, enär erfarenheten gifvit vid handen, att den militära utbildning, som sålunda erhållits, varit väl knapphändig, och att en sålunda utbildad reservofficer icke hunnit förvärfva tillräcklig praktisk erfarenhet för det värf, hvartill han vid mobilisering afsäges. Förslag hade sålunda framkommit, att såsom villkor för antagning till reservofficersaspirant borde uppställas fullgjord fredstjänstgörings- och värnplik. Enär sökandena, efter att först hafva genomgått utbildning vid skeppsgossekåren, sedermera inom sjömanskåren utbildats till 1:a klass sjömän, därunder de ådagalagt framstående duglighet och ett utmärkt godt uppförande, syntes de besitta den praktiska kunskap inom det sjömilitära yrket, hvilken man sträfvade efter att kunna gifva dem, som skulle utbildas till reservbefäl, och alltså kunde de förväntas blifva särskildt lämpliga för dylik tjänst. Denna uppfattning syntes chefen för marininstaben än mer styrkas af det förhållandet, att sökandena, utan att deras tjänst vid flottan däraf blifvit lidande, under sin tjänstetid genom studier förvärfvat sig sådana kunskaper, att de kunnat aflägga styrmans- och sjökaptensexamen med utmärkt goda vitsord. Detta förhållande tydde på tillvaron hos dem af en mer än vanlig energi i förening med en all-

varlig sträfvan att komma framåt, egenskaper väl förtjänta af uppmuntran. Om deras underdåniga ansökningar skulle blifva afslagna, komme de med all sannolikhet att lämna flottan, då deras obligatoriska tjänstetid tilländagått 1910, ty näppeligen skulle de önska genomgå flottans underbefälsskola, sedan de inhämtat de kunskaper, som erfordrades för afläggande af sjökaptensexamen, ej heller syntes det sannolikt, att de då på nytt sökte vinna anställning som reservofficersaspiranter, utan syntes de komma att agna sig åt annan verksamhet. Bifolles åter deras ansökningar, och de sålunda komme att ingå först som reservofficersaspiranter och sedan såsom reservofficerare i flottan, komme vapnet att under längre tid kunna i händelse af behof påräkna deras tjänst, än om de 1910 toge afsked och öfverfördes till värnpliktiga af klass A.

I betraktande af de tendenser, som allt mera gjorde sig gällande, att någon möjlighet borde finnas för mannen i ledet att genom duglighet och arbete kunna nå officersgraden, syntes chefen för marinstabens härvidlag en i detta hänseende god väg stå öppen, hvilket äfven syntes böra beaktas vid frågans afgörande. Som emellertid det skulle kunna befaras, att misstämning inom underofficerskåren skulle uppstå, om personal, subordinerande under underofficerarna, skulle inom en snar framtid taga befäl öfver dessa sina nuvarande förmän, hade chefen för marinstabens under hand sökt inhämta upplysningar rörande denna principfråga hos några Stockholms station tillhörande underofficerare, hvilka chefen hade skäl förmoda kunna uttala den allmänna åsikten inom underofficerskåren; och hade dessa utan någon reservation förklarad, att omskrifna befördringsmöjlighet för i tjänst varande personal skulle hälsas med tillfredsställelse. Att föreliggande fall ofta skulle kunna upprepas, syntes af många skäl icke vara sannolikt.

På grund af hvad sålunda anförts tillstyrkte chefen för marinstabens, att stationsbefälhafvaren i Stockholm bemyndigades bevilja sökandena afsked från sjömanskåren från och med den 1 oktober 1908 under förutsättning att de blefve antagna till reservofficersaspiranter.

Ansökningarna föredrogos den 19 juni 1908 inför tillförordnad regering, bestående, af dåvarande ministern för utrikes ärendena excellensen *Trolle*, statsråden *Hederstierna* och *Swartz* samt statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet grefve *Ehrensvärd*; och fann kungl. regeringen godt lämna förevarande ansökningar utan bifall.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut har utskottet funnit synnerligen anmärkningsvärdt. Såvidt handlingarna i ärendet utvisa, hafva endast två skäl mot de gjorda ansökningarnas beviljande förelegat, nämligen dels de många vakanserna inom 1:sta sjömansklassen och dels en befarad misstämning inom underofficerskåren. Intetdera af dessa båda skäl synes emellertid utskottet vara af beskaffenhet att hafva bort föranleda afslag å sökandenas framställningar.

Anmärkingar mot statsråd
(Forts.)

Anmär-
ningar mot
statsråd.
(Forts.)

Att vakanserna inom sjömanskåren under de senare åren varit och ännu alltjämt äro synnerligen talrika utgör visserligen ett missförhållande, för hvars undanröjande åtgärder i den ena eller andra riktningen måste vidtagas. Men att i ett fall sådant som det förevarande låta denna synpunkt blifva bestämmande kan utskottet icke finna vara med flottans verkliga intresse förenligt. Såsom chefen för marininstaben framhållit, utgör det inom flottan ett önskemål, att de blifvande reservofficerarna måtte erhålla en grundligare militär utbildning än som för närvarande kommer dem till del. Vid sådant förhållande och då sökandena, hvilka enligt samstämmiga vitsord ådagalagt synnerligen goda kunskaper och framstående duglighet i tjänsten samt ett utmärkt godt uppförande, kunde förväntas blifva särskildt lämpliga såsom reservofficerare, hade uppenbarligen flottans intresse bäst blifvit tillgodosedt, därest ansökningarna bifallits, och detta så mycket mera som man därigenom skulle kunnat, i händelse af behof, påräkna sökandenas tjänst under längre tid än om de nödgades kvarstå i sina nuvarande, om än i och för sig viktiga, så dock underordnade befattningar. Härtill kommer vidare den af chefen för marininstaben framhållna synpunkten, att staten bör bereda mannen i ledet möjlighet att äfven under fredstid genom arbete och duglighet nå fram till officersgraden. Förefintligheten af en sådan möjlighet måste nämligen icke blott verka eggande och uppmuntrande på de mera energiska och framåtsträfvande bland manskapet utan äfven göra krigstjänsten mera begärlig för de unga män, som hafva håg och fallenhet för det militära yrket. Denna synpunkt finner utskottet så viktig, att den i förevarande fall otvifvelaktigt bort tillmätas en afgörande betydelse. Öfverhufvud torde bland de mångahanda faktorer, hvilka erfordras för att ett litet folk skall kunna hafva utsikt att i en eventuell krigisk konflikt värna sin själfständighet, en af de allra viktigaste vara, att den personliga kraften och dugligheten inom krigsmakten tillvaratages, sättes å sin rätta plats och får sin behöriga lön, hvar den än mände finnas.

Hvad den befarade misstämningen inom underofficerskåren angår, så torde, efter hvad chefen för marininstaben i ärendet upplyst, detta skäl mot de gjorda ansökningarnas beviljande icke kunna vidhållas. En sådan misstämning synes dessutom hafva så mycket mindre fog för sig, som ju såväl officers- som reservofficersaspiranter under viss tid subordnera under personer, öfver hvilka de sedermera utöfva befäl, utan att däraf försports någon vare sig misstämning eller olägenhet. Snarare skulle kunna antagas, att ett bifall till sökandenas framställning framkallat misstämning inom officerskåren. Men äfven om så skulle hafva varit fallet, är det dock af största vikt, att dylika eller därmed likartade och för försvarsväsendet främmande synpunkter icke få göra sig gällande vare sig vid reservofficerskårens rekrytering eller eljest.

På grund af hvad sålunda anförts, har utskottet funnit sig böra mot statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet, såsom närmast ansvarig för ifrågavarande beslut, göra anmälan hos Riksdagen enligt § 107 regeringsformen.»

Herr statsrådet grefve Ehrensvärd: Med anledning af den i denna punkt gjorda anmärkning mot mig får jag anförda följande:

Ifrågavarande matrosar hade efter genomgången skeppsgosse-skola karlskrifvits till tjänstgöring vid sjömanskåren vid härvarande station och skulle jämlikt föreskrifterna i reglemente för marinen tjänstgöra 6 år efter karlskrifningen.

Denna bestämmelse har sedan lång tid tillbaka funnits i reglementet och afsikten med densamma har varit att kronan skulle på så sätt vara tillförsäkrad ersättning för den kostnad, som nedlagts på ynglingarnas uppfostran vid skeppsgossekåren, hvarest såväl beklädnad, kost, bostad som undervisning åtnjutes gratis, hvarjämte skeppsgossen under tiden äfven har en mindre aflöning.

Då nu omförmälda matrosar sökte afsked för att vinna anställning som reservofficersaspiranter hade de kvar af sin tjänstetid vid sjömanskåren något öfver två år och då det för kronan otvifvelaktigt vore fördelaktigast om de först tjänade ut sin anställningstid, ansåg jag ej skäl tillstyrka det begärda afskedet. I hvarje fall torde det vara fördelaktigast för kronan att behålla det stammanuskap den uppfostrat än att låta detsamma i fortid öfvergå till reserven vare sig såsom värnpliktige eller officerare. Det har förut gjorts gällande, att sökt afsked ej utan särskilda familjeförhållanden, såsom äldrig moders försörjning eller dylikt, beviljats. Utan tvifvel vinner kronan på att individernas intressen så långt sig göra låter tillgodoses, men ett dylikt tillmötesgående anser jag ej får sträcka sig längre än till den punkt, då statens intressen taga skada, och mitt handlingssätt har uteslutande dikterats af den öfvertygelsen, att denna punkt skulle öfverskridits om de inlämnade afskedsansökningarna beviljats.

Skulle afskedet, såsom konstitutionsutskottet ansett vara det riktigaste, ha beviljats, så hade nu ifrågavarande matrosar kommit att först under ett år hafva tjänstgjort såsom reservofficersaspiranter för att, om godkännande betyg erhållits i kursen, blifva utnämnda till reservofficerare. Hade däremot ej sådant betyg erhållits, hade de i stället erhållit afsked och i samma stund vore flottan af med tvenne dugande förhandsmän. Intet hindrar för öfrigt en reservofficersaspirant eller reservofficer att när som helst begära sitt afsked, hvilket ej kan nekas.

Utskottet har i sitt betänkande påpekat vikten af att mannen i ledet beredes möjlighet att äfven under fredstid genom arbete och duglighet nå fram till officersgraden. I denna fråga delar äfven jag utskottets uppfattning, och jag anhåller få betona, att jag icke har det minsta emot att matrosar anställas såsom reservofficerare. Till bevis härför vill jag meddela, att sistlidna sommar trenne f. d. matrosar antogos till reservofficersaspiranter. Rekryteringen af sjömans- och skeppsgossekåren skulle antagligen komma att gynnas i afsevärd grad, om det förhållandet blefve allmännare känt, att undervisningen vid flottan lämnar så god underbyggnad, att fortsatta studier för vinnande af befälsställning i reserven och inom handelsflottan kunna med framgång grundas på desamma. Men detta mål kan af de ifrågavarande matroserna mycket väl vinnas, enär de

Anmärkingar mot statsråd.
(Forts.)

Anmär-
ningar mot
statsråd.
(Forts.)

inneha sådan ålder, att de efter i vanlig ordning erhållet afsked kunna vinna anställning såsom reservofficersaspiranter. Spörsmålet är alltså reduceradt till en fråga om tidsvinst för ifrågavarande individer, d. v. s. en för dem i förhållande till själva hufvudfrågan relativt underordnad fördel, som likväl skulle för flottan utgöra en afsevärd nackdel på grund af de skäl jag förut anført. Hade förhållandena varit sådana, att ett afslag på de gjorda afskedsansökningarna stängt vägen för de sökande att nå officersställningen, skulle jag för min egen del hafva ansett det böra tagas under öfvervägande huruvida icke desamma skulle kunnat bifallas på sådant sätt, att sökandena medgifvits att utan föregående afsked söka anställning såsom reservofficersaspiranter med rättighet att, om dylik anställning vunnos, erhålla afsked från sjömanskåren.

Men frågan befann sig, såsom nämndt, *icke* i detta läge.

Det har äfven blifvit sagdt, att detta skulle vara ett enstaka fall, som ej komme att återupprepas, hvarför ej någon fara skulle ligga uti, om afskedsansökningarna beviljades. Jag tror ej att detta är riktigt. Enligt erhållna upplysningar har ett flertal unga matrosor aflagt examen vid navigationsskola eller håller på att bereda sig för dylik examens afläggande, och jag håller fortfarande före, att ett ganska farligt prejudikat hade skapats genom ett bifall till meromnämnda ansökningar.

Jag har vid behandlingen af denna fråga ställt mig på den ståndpunkten: hvilket är det fördelaktigaste för tjänstens upprätthållande vid flottan? och då kommit till den slutsatsen, att det otvifvelaktigt vore fördelaktigare att ifrågavarande 1:a klassens sjömän tjänstgjorde vid flottan intill utgången af sin ordinarie anställningstid, än att de erhöles sökt afsked.

Herr Berger: Det förhåller sig så i detta ärende, att tvenne första klassens sjömän Carl Samuel Toll och Arnold Halfdan Ericson under sin tjänstgöring i flottan begagnat sin fritid på ett så exemplariskt sätt, att de sett sig i stånd att vid Stockholms navigationsskola under sin tjänstgöring vid flottan aflägga sjökaptens-examen. Den ena af dem erhöles för sin examen det vitsord, att han ådagalagt med beröm godkända kunskaper, och den andre befanns äga berömliga kunskaper. Nu är det så, att det kunskapsmått som erfordras, för att någon skall kunna antagas såsom reservofficersaspirant vid flottan, är att han skall hafva vid någon af rikets navigationsskolor aflagt sjökaptensexamen. Då dessa personer nu aflagt sin examen, begärde de att Kungl. Maj:t måtte bevilja dem afsked från sjömanskåren räknadt från den 1 oktober 1908, på det att de måtte blifva i tillfälle att antagas såsom reservofficersaspiranter vid flottan — de vore nämligen skyldiga att tjänstgöra till den 1 oktober 1910. Chefen för marinstaben, amiralen Sandström, tillstyrkte deras ansökningar på det sätt, att dem skulle beviljas afsked från sjömanskåren från och med den 1 oktober 1908, under förutsättning att de blefve antagna till reservofficersaspiranter. Chefen för marinstaben vitsordade, att de under sin tjänstgöring ådagalagt framstående duglighet och ett utmärkt godt uppförande

samt syntes besitta den praktiska kunskap inom det sjömilitära yrket, hvilken man sträfvade efter att kunna gifva dem, som skulle utbildas till reservbefäl, och erinrade chefen för marininstaben, att deras studier och aflagda examina tydde på tillvaron hos dem af en mer än vanlig energi i förening med en allvarlig sträfvan att komma framåt, egenskaper som voro väl förtjänta af uppmuntran. Jämväl erinrade chefen för marininstaben, att någon möjlighet borde finnas för mannen i ledet att genom duglighet och arbete kunna nå officersgraden. Emellertid afslog Kungl. Maj:t ansökningarna. Kungl. Maj:t har icke anfört några skäl för sitt afslag, och för att komma underfund med dessa har utskottet ej haft annan utväg än att taga fasta på de skäl för afslag, som framförts uti chefens för marininstaben yttrande, men hvilka af honom funnits vara otillräckliga.

Dessa skäl äro tvenne. Det första är de många vakanserna inom sjömanskåren. Angående dessa vakanser ber jag att få erinra, att enligt hvad en sakkunnig talare i kammaren härom dagen yttrade vid behandlingen af femte hufvudtiteln, hade vakanserna från den 31 mars 1908 till den 31 mars 1909 minskats med öfver 600. Nu vet jag icke om Kungl. Maj:t kunde hafva sig något vidare bekant om denna stora reducering af vakanserna redan den 19 juni 1908, då ifrågavarande regeringsbeslut fattades. Denna uppgift i afseende å vakansminskningen betyder ju i allt fall icke så mycket i detta ärende, ty faktum står ju ändock kvar att vakanserna, då beslutet fattades, voro många. Men detta förhållande med vakanserna har synts utskottet spela en mycket liten roll uti förevarande ärende, därest för öfrigt funnits goda skäl för bifall till ansökningarna, och, om jag ej fattade herr statsrådet orätt, har han ej heller själf fäst vidare afseende vid vakansfrågan.

Det andra skälet för afslag, som antydts af chefen för marininstaben, var, att man kunde befara en viss misstämning inom underofficerskåren, om första klassens sjömän på detta sätt skulle kunna befordras till reservofficerare. Chefen för marininstaben hade därför under hand sökt inhämta upplysningar rörande denna principfråga hos några Stockholms station tillhörande underofficerare, hvilka chefen hade skäl förmoda kunna uttala den allmänna åsikten inom underofficerskåren, och hade dessa utan någon reservation förklarat, att ifrågavarande befordringsmöjlighet för i tjänst varande personal skulle hälsas med tillfredsställelse.

Några andra skäl för regeringens beslut än de två nu anförda kan man icke finna i handlingarna eller i statsrådsprotokollet. Jag tillåter mig här göra en vordsam erinran beträffande statsrådsprotokollet. Kungl. Maj:ts resolution lyder så här: »Kungl. regeringen fann godt lämna förevarande ansökningar utan bifall». Detta är alltsammans. Nu vet jag väl, att statsråden och deras expeditiönschefer, på hvilka det närmast i sådana fall som detta ankommer, ej hafva så godt om tid, att de kunna syssla så mycket med affattningen af statsrådsprotokollen, och ofta ligga ju skälen i öppen dag, äfven om de icke äro uttryckligen refererade i protokollet, och särskildt är det ju vanligt att skälen framgå af skrif-

Anmärkingar mot statsråd.
(Forts.)

Anmär-
ningar mot
statsråd.
(Forts.)

terna i ärendet. Men huru var det här? Handlingarna utgjordes endast af de tvenne underdåniga ansökningarna samt ett mycket väl skrifvet utlåtande, däri dessa tillstyrktes. Vid sådant förhållande hade det möjligen varit skäl, att ett eller annat af hvad herr statsrådet nu yttrat kommit till synes i protokollet. Detta hade nog varit lämpligt, och sådant är för öfrigt i grundlag påbudet. I § 9 af regeringsformen heter det nämligen: »Statsrådets tillstådesvarande ledamöter böra — — — ovillkorligen till protokollet sina meningar yttra och förklara». Då jag tillåtit mig göra denna anmärkning mot statsrådsprotokollet, bör jag också tillägga och framhålla, att det nog är rätt vanligt att protokollen affattas mycket knapphändigt.

Nu har emellertid herr statsrådet nyss anført åtskilliga skäl, på grund af hvilka han ansåg, att dessa ansökningar bort afslås, och jag skall anhålla att få yttra några ord med anledning af hvad han sålunda andragit. Herr statsrådet framhöll, att kronan har velat i sjömännens mångåriga tjänstgöring förbehålla sig en ersättning för de kostnader, som utlagts för de ungas utbildning. Men bör man verkligen i sådana fall som detta räkna så där noga med debet och kredit? Och bör verkligen flottan under alla förhållanden vara så där sträng och kräfvande uti sina fordringar? Här var det ju så, att dessa tvenne unga män i själfva verket arbetat sig upp, så att de med hänsyn till utbildning och kunskaper voro framme vid inträdet till officersgraden. Visserligen voro de ännu blott män i ledet, men de hade dock genom arbete och duglighet förvärfvat sig alla förutsättningarna för en högre militär grad och en högre social ställning. Det fanns emellertid ett hinder för dem. Deras målsmän hade i deras första ungdom, när de voro endast 15 år, genom aftal bundit dem vid en lägre militär ställning för, som jag tror, en tid af 9 år, och af dessa 9 år återstodo nu två. Endast regeringen kunde lösa dem från detta band och befordra dem till den högre ställning, som deras kunskaper syntes berättiga dem till. Det har då synts utskottet, som om regeringen härvidlag icke bort göra några svårigheter.

Nu erinrade herr statsrådet, att, om de blifvit reservofficersaspiranter, de när som helst sedan kunnat begära afsked, utan att sådant kunnat förvägras dem. Ja, sedan de fått afsked från sjömanskåren och antagits till reservofficersaspiranter, hade de kunnat afgå från denna ställning och sålunda fullständigt bedraga flottan på all vidare tjänstgöring. Men jag undrar ändå, om det finnes någon som icke känner sig ganska säker på, att de i händelse af bifall till ansökningarna ej skulle svikit den tillit man visat dem. Det är ju ganska lockande och förmånligt för sådana här unga män att blifva reservofficersaspiranter. Utbildningen räcker endast ett år, aspiranterna hafva under utbildningstiden dagaflöning och bekläd-
nadshjälp, och så blifva de ju i sinom tid reservlöjtnanter, och på äldre dagar få de en pension af 300 kronor om året, detta utan att deras åligganden synas vara synnerligen betungande under fredstid. Det förefaller ock, som om dessa personers föregående utgjorde en ganska vederhäftig borgen för, att de icke skulle begagna sjö-

kaptensexamen som ett medel att lista sig från tjänsten i flottan.

Herr statsrådet sade vidare, att dessa män äro så unga ännu, att de kunna blifva aspiranter efter de två återstående tjänsteärens slut år 1910. Ja, de kunde ju hafva gifvit sig till tals, det kan man å ena sidan säga, men å andra sidan, då det finnes både kompetens och vilja till den högre ställningen, hvarför skall man då hålla de unga männen nere i två år och icke släppa dem fram till den ställning, hvartill de gjort sig förtjänta? Det hade ostridigt varit en ackquisition för flottan att få dem till reservbefäl. Hvarför skulle man då vänta i två år, med risk att, när de två åren vore gångna, de ej hade lust att genomgå några utbildningskurser vidare, utan öfvergäfve flottan? Chefen för marininstaben yttrar i sin skrifvelse, att, om ansökningarna skulle blifva afslagna, de unge männen med all sannolikhet komme att lämna flottan, då deras obligatoriska tjänstetid tilländagått år 1910, samt att det icke syntes sannolikt, att de då på nytt skulle söka vinna anställning som reservofficersaspiranter, utan komme de förmodligen att ägna sig åt annan verksamhet. Jag känner icke de skäl, hvarpå chefen för marininstaben grundat detta antagande, men han har väl haft giltig anledning därtill.

Slutligen sade herr statsrådet, att genom bifall till dessa ansökningar skulle skapats ett farligt prejudikat, Jag kan ej tro, att det prejudikatet skulle blifvit så särdeles farligt. Någon rusning af första klassens sjömän till navigationsskolan för att taga sjökaptensexamen är nog ej att befara. Enligt hvad i Andra Kammaren i dag lärer yttrats i denna fråga, skulle vid flottan för närvarande finnas ytterligare endast tre å fyra sjömän, som skulle kunna komma att begära att få göra samma karriär som dessa två. Ett bifall till förevarande ansökningar hade nog blifvit ett prejudikat, men ett godt och nyttigt prejudikat, ett för andra unga sjömän mycket lärorikt och uppmuntrande prejudikat.

Då de två unge män, hvarom fråga är, på ett så enastående sätt utmärkt sig, har det synts, som om regeringen med begärlighet bort gripa det tillfälle, som erbjöd sig, att gifva dem den lön de så ärligt förtjänt för sitt välförhållande. Om så skett, hade först och främst dessa unge män kommit på sina rätta platser. Men än mera, en sådan åtgärd hade utan tvifvel verkat uppmuntrande och eggande på de mera energiske och framåtsträfvande bland flottans manskap, och från sådan synpunkt sedt hade ett bifall till ansökningarna helt visst haft en betydelse, som ej bör underskattas.

Herr Ewerlöf: Då jag i konstitutionsutskottet icke varit i tillfälle att afgifva någon reservation, anser jag mig skyldig att här förklara, att, ifall tillfälle därtill bereds mig, jag anslutit mig till den af herrar Säve, Ljungberg och Clason afgifna reservationen. Jag vill naturligtvis ej anmärka något mot ett statsråd när han har formellt rätt, men jag kan icke underlåta att säga, att jag icke är öfvertygad om, att det blir till fördel för vårt försvar om många

Anmärkingar mot statsråd.
(Forts.)

Anmär-
ningar mot
statsråd.
(Forts.)

dylika ärenden, afgjorda efter samma princip, varda antecknade i statsrådsprotokollen öfver sjöförsvarsärenden.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter förevarande punkt af utskottets memorial lades till handlingarna.

Punkten 2.

Beträffande nedan nämnda, i protokoll öfver sjöförsvarsärenden för den 20 november 1908, punkten 3, behandlade ärende hade utskottet anfört följande:

»Å Rindön i Värmdö socken af Stockholms län finnes en från $\frac{1}{2}$ mantal Rindö n:o 1 afsöndrad lägenhet, benämnd Magdelund n:o 1. Ifrågavarande lägenhet, som har en areal af 148 ar 5 kvadratmeter, är belägen midt uti det område å östra Rindön, som äges af kronan, och omedelbart intill det för kustartilleriet uppförda kasern-etablissemang. Å lägenheten finnas uppförda åtskilliga byggnader, nämligen en större villa med tvättstuga, magasin, vedbodas m. m., arrendatorsbostad jämte nödiga uthus samt ett boningshus, hvare ett kafé finnes inrymdt. Samtliga dessa byggnader tillhöra lägenhetens ägare. Af området hafva på längre eller kortare tid upplåtits åtskilliga tomter, hvarå uppförts, bland annat, en fotografateljé, en biografteater samt två handelsbodas. Lägenheten blef under år 1908 åsatt ett taxeringsvärde af 75,000 kronor

Uti underdånig skrifvelse den 29 november 1904 framhöll marinförvaltningen det oafvisliga behovet af att ifrågavarande lägenhet måtte för kronans räkning förvärvas, enär å densamma i annat fall utan tvifvel komme att uppföras ännu flera byggnader och olämpliga lokaler än som redan då funnes där, samt genom dessas uthyrande allehanda olägenheter för garnisonen gifvetvis komme att uppstå. Med anledning häraf och då med ägaren, hvilken ingifvit försäljningsanbud å 75,000 kronor, antaglig öfverenskommelse om köp icke kunnat träffas, hemställde marinförvaltningen, att nämnda område måtte få för kronans räkning exproprieras.

Då emellertid något beslut i frågan icke blifvit af Kungl. Maj:t fattadt, ingick marinförvaltningen den 7 november 1908 ånyo med underdånig framställning i ämnet, därvid marinförvaltningen meddelade, att, då det fortfarande vore af vikt för kronan att blifva ägare till ofvannämnda, af kronans mark på alla håll omslutna område, hade på föranstaltande af marinförvaltningens fortifikationsafdelning med ägaren till berörda område genom kaptenen vid kustartilleriet A. Wibom öppnats underhandlingar, hvilka haft till resultat upprättandet af ett köpekontrakt, som vore för säljaren bindande till den 31 mars 1909. I betraktande af å ena sidan den värdestegring, som ifrågavarande område sedan år 1904 måste anses hafva undergått, och å den andra det i kontraktet föreskrifna afsevärdt lägre priset, 65,000 kronor mot 75,000 kronor år 1904, finge ett fullt antagligt anbud anses nu hafva blifvit afgifvet. Då

vidare erfarenheten ådagalagt, att ännu svårare missförhållanden än tidigare befarats; på grund däraf, att ifrågakomna område befunde sig under enskild äganderätt, i själfva verket vore för handen, syntes allt tala för områdets förvärfvande för kronans räkning. På grund af hvad sålunda blifvit anført hemställde marinförvaltningen, att kronan måtte, med öfvertagande af det upprättade köpekontraktet, för sin räkning förvärfva ifrågavarande lägenhet, samt att därför erforderliga medel, 65,000 kronor för själfva inköpet samt högst 1,000 kronor för bestridande af de med köpets verkstäl- lande förenad öfriga kostnader, måtte få utgå af femte hufvudtitelns allmänna besparingar, som därtill lämnade tillgång.

Vid marinförvaltningens underdåniga skrifvelse funnos fogade *dels* en skrifvelse från kaptenen Wibom, hvaraf inhämtas, att lägenheten ifråga lämnar en årlig hyresinkomst af 5,980 kronor, *dels* att den 12 oktober 1908 mellan lägenhetens ägare G. A. Lundgren och bemålede Wibom upprättadt köpekontrakt, utvisande, bland annat, att af den öfverenskomna köpeskillingen, 65,000 kronor, skulle erläggas 100 kronor såsom handpenning vid kontraktets upprättande samt återstoden senast den 31 mars 1909, å hvilken dag lägenheten skulle, därest köpet fullföljdes, tillträdas, äfvensom att köpekontraktet skulle, såvida köpeskillingen icke erlades i enlighet med kontraktets föreskrifter, vara upphäfdt, därvid säljaren dock finge behålla erlagd handpenning såsom enda ersättning.

Ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 20 november 1908 af chefen för sjöförsvarsdepartementet statsrådet greve *Ehrensvärd*, som därvid tillstyrkte nådigt bifall till hvad marinförvaltningen hemställt; och blef denna departementschefens hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, af Kungl. Maj:t bifallen.

Utan att ingå på något bedömande af frågan, huruvida tillräckliga skäl förelegat för berörda lägenhets förvärfvande för kronans räkning eller huruvida det för densamma erlagda belopp kan anses vara för högt tilltaget, har utskottet funnit Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut anmärkningsvärdt ur den synpunkten, att de för ändamålet erforderliga medlen, i strid mot gällande bestämmelser, anvisats att utgå från femte hufvudtitelns allmänna besparingar. I Rikets Ständers skrifvelse den 12 maj 1841 angående grunderna i afseende å dispositionen af besparingarna å hufvudtitlarna, hvilka grunder uti Riksdagens årliga skrivelser till Kungl. Maj:t med öfverlämnande af ny riksstat förklaras fortfarande skola blifva gällande, förutsättes nämligen, att de besparingar, hvilka intill nästa riksdag kunna å någon eller några af hufvudtitlarna uppkomma, af Kungl. Maj:t användas till sådana, vid den af Rikets Ständer verkställda statsreglering ej påräknade utgifter, hvilka under tiden mellan riksdagarne kunna finnas för rikets styrelse af oundvikligt behof påkallade. Något sådant oundvikligt behof har emellertid i förevarande fall uppenbarligen icke förelegat, då Kungl. Maj:t, enligt hvad det upprättade köpekontraktet oförtydligt gifver

*Anmär-
ningar mot
statsråd.
(Forts.)*

Anmär-
ningar mot
statsråd.
(Forts.)

vid handen, kunnat vänta med att fatta beslut i ärendet ända till den 31 mars 1909 eller två och en half månad efter det Riksdagen sammanträd. Oaktadt frågan således utan någon som helst olägenhet kunnat och otvifvelaktigt också bort i vederbörlig ordning föreläggas Riksdagen till pröfning, har föredragande departementschefen dock funnit sig böra påskynda densamma afgörande före Riksdagens sammanträde samt tillrådt Kungl. Maj:t att för ändamålet använda medel, hvilka icke få tagas i anspråk för bestridande af sådana statsbehof, hvarom här är fråga. Att besparingarna under stundom tillitats äfven under pågående Riksdag utan att anmärkning därom skett, kan väl vara möjligt, men i sådant fall torde utgifterna hafva varit af annan beskaffenhet, såsom betalning för fullgjordt arbete och dylikt. I hvarje fall böra frågor om markinköp, hvilka, på sätt här varit händelsen, uppenbart kunna underställas Riksdagen, också blifva Riksdagen underställda.

På grund af hvad sålunda anförts och då föredragande departementschefen, enligt utskottets åsikt, genom sitt i förevarande ärende afgifna rådslag tillstyrkt Kungl. Maj:t att vidtaga en åtgärd, som i sig innebär ett öfverskridande af den Kungl. Maj:t öfver besparingarna tillerkända dispositionsrätt — ett förfarings-sätt, som kan medföra betänkliga konsekvenser med hänsyn till Riksdagens bestämmanderätt i statsregeringsfrågor — har utskottet funnit detta ärende vara af den beskaffenhet, att anmälan bör, jämlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen göras mot föredragande departementschefen.»

Vid föreliggande punkt hade reservation afgifvits af, bland andre, herr *Berger*, med hvilken instämt herrar *Behm*, *Sjöholm*, *Clason*, *Björck*, *von Geijer* och *Ewerlöf*, och som anförde:

»Vid tillämpningen af föreskrifterna i den af utskottet åberopade skrifvelsen den 12 maj 1841 har utbildat sig den praxis, att besparingarna å riksstatens hufvudtitlar allmänneligen användas äfven till utgifter, med hvilka utan olägenhet skulle kunna anstå, tills frågorna hunnit underställas Riksdagens pröfning. Kungl. Maj:t disponerar sålunda hvarje år i en mängd fall besparingarna till dylika, ej brådskande utgifter och detta såväl å tid, då Riksdagen ej är samlad, som under pågående riksdag. Denna praxis läser icke vara för Riksdagen obekant, och kan densamma med skäl sägas vara stadgad.

Då Kungl. Maj:t följaktligen, i stöd af berörda praxis, varit oförhindrad att utan Riksdagens hörande använda förefintliga besparingar för det ifrågavarande inköpet af lägenheten Magdelund n:o 1, har jag ansett denna regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att utskottet därom bort hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.»

Herr statsrådet greve Ehrensvärd: I anledning af konstitutionsutskottets anmärkning i denna punkt anhåller jag att få yttra några ord. Jag skall därvid först uttala mig om själfva saken och

de skäl, som lågo till grund för Kungl. Maj:ts beslut i detta ärende, för att sedermera öfvergå till den formella delen af frågan, mot hvilken del anmärkningen är riktad.

Ifrågavarande område, benämndt Magdelund, blef icke inköpt samtidigt med den öfriga för Vaxholms kustartilleriregementes och Vaxholms grenadjärregementes förläggning till Rindön erforderliga marken. Det är beläget i omedelbar närhet af kustartilleriets kasernetablissemang och är fullständigt inneslutet af kronans mark. Områdets areal utgör 1 hektar, 48 ar och 5 kvadratmeter. Å lägenheten finnas följande hus, som vid köpets ingående tillhörde ägaren, nämligen: 1 villa, i hvilken lägenheter upplåtits till 7 särskilda personer, det så kallade »kaféhuset», hvars innehafvare jämval ägde rätt att uppsätta serveringspaviljong vid allmänna vägen, »arrendatorshuset» m. fl. Därjämte voro tomter upplättna för ett så kalladt »fotografhus», för uppförande af biograf m. m. Ett tiotal familjer har drifvit affärer därstädes.

Att befintligheten af ett dylikt, i enskild ägo varande område, inom hvilket de militära myndigheterna saknat all befogenhet ifråga om ordningens upprätthållande, skulle inverka högst menligt på ordningen inom samhället i sin helhet, torde vara uppenbart. Erfarenheten har ock visat, att slagskampar och bråkmakare med förkärlek uppehållit sig på denna plats.

En del af de byggnader, som finnas på området, äro af mindre solid konstruktion. De äro ganska vanprydande och hafva placerats utan ordning och utan hänsyn till brandsäkerheten. Platsens läge inpå militärsamhället kräfvär emellertid, att en ordentlig plan för vägförbindelsernas ordnande och områdets bebyggande uppgöres.

Då tomtorna på Magdelund rönt stark efterfrågan, var det att befara, att hela området inom få år skulle blifva bebyggt, hvarigenom dess förvärfvande blifvit fördyradt. Uppskof med köpet hade dessutom troligen medfört, att tomtarrendatorerna åt sig utverkat förlängda kontrakt. Med renhållningen har det alltid varit illa ställt inom Magdelundsområdet. Flerstädes hafva afskråden i fast och flytande form varit i större mängder utspridda på marken. Denna orenlighet har varit mycket besvärande för närboende och utgjort en verklig fara för sundheten inom militärsamhället. Sedan området nu kommit i kronans ägo, komma erforderliga åtgärder till motverkande af denna fara, gifvetvis att vidtagas.

På det att kontroll måtte kunna utöfas å de olika slag af affärer, som drivas inom området, äfvensom däröfver att uthyrning af bostads- och butiklägenheter ägde rum endast af hederligt och pålitligt folk, var det af största vikt, att kronan blef ägare till lägenheten snarast möjligt.

Redan år 1904 framhöll marinförvaltningen i skrifvelse till Kungl. Maj:et det oafvisliga behofvet af, att detta område förvärfvades af kronan. I annat fall komme utan tvifvel flere byggnader och olämpliga lokaler, än som då funnos där, att uppföras å området, hvarigenom allehanda olägenheter för garnisonen gifvetvis komme att uppstå. Ägaren begärde emellertid då ett pris af 75,000 kronor, men när detta ansågs för högt, hemställde marinförvalt-

Anmärkningar mot statsråd.
(Forts.)

Anmär-
ningar mot
statsråd.
(Forts.)

ningen, att området måtte förvärfvas genom expropriation. Den 12 november 1908 gjorde marinförvaltningen ånyo framställning om lägenhetens inköpande för 65,000 kronor, hvilket pris ansågs antagligt. Erfarenheten hade ådagalagt — anför marinförvaltningen —, att ännu svårare missförhållanden än tidigare befarats på grund däraf, att ifrågavarande område befunno sig under enskild äganderätt, i själfva verket vore för handen.

Omsorgen om manskapets — de värnpliktigas såväl som de fast anställdas — väl samt hänsyn till ordningens upprätthållande gjorde det enligt mitt förmenande oundgängligen nödvändigt att inköpa detta område, och därom torde väl ock alla vara med mig ense.

Konstitutionsutskottet har nu anmärkt, att, då det kontrakt, enligt hvilket området hembjöds åt kronan, gällde till den 31 mars innevarande år, frågan bort underställas Riksdagen, enär allmänna besparingar, hvaraf köpeskillingen utgått, på grund af innehållet i Riksdagens skrivelse af år 1841 angående användningen af dylika besparingar, endast finge disponeras för bestridande af sådana, vid den af Rikets Ständer verkställda statsreglering ej påräknade utgifter, hvilka under tiden mellan riksdagarna kunde finnas af oundvikligt behof påkallade.

Det är visserligen sant, att ägaren af lägenheten kunde anses bunden af kontraktet till den 31 mars i år, men denna omständighet syntes mig ej i och för sig böra föranleda till uppskof med köpets definitiva afslutande. Andra faktorer måste härvid äfven tagas i beaktande. Enligt min bestämda mening var det af oundgängligt behof påkalladt, att köpet skedde genast, så att ordnade förhållanden så fort som möjligt kunde åstadkommas i kasernernas omedelbara närhet. Jag vill i detta hänseende erinra, förutom hvad jag redan anført angående lägenhetens användande, att — enligt kontraktet — ägaren förbehållit sig rätt att, intill dess köpet blefve definitivt, med nyttjanderätt upplåta mark och bostäder från lägenheten och därå uppförda byggnader. Visserligen fick sådan upplåtelse ej ske på längre tid än ett år, men i allt fall kunde kronan under den tiden fått flera rättsägare att göra med och taga hänsyn till än nu var fallet, hvilket utan tvifvel blifvit förenadt med olägenheter och kostnader. De aftal om bostadslägenheter och tomter, som redan funnos, voro visserligen i regel skriftliga, men med muntliga ändringar och tillägg. En del af dessa aftal voro dock allenast muntliga och i båda fallen ofta mycket ofullständiga. För att någon reda måtte ju förr desto hellre kunna bringas i dessa förhållanden var det af största vikt, att köpet omedelbart uppgjordes. Ett dröjsmål kunde utan tvifvel hafva medfört trassel och svårigheter. Jag kan fördenskill ej finna annat, än att just sådana omständigheter, som afses i 1841 års riksdagsskrifvelse, föreläge i detta fall.

Vidare skall jag tillåta mig framhålla, att under de senare åren beslut om inköp af markområden under liknande förhållanden blifvit på föredragning af statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet fattade, utan att anmärkning häremot framstälts. För erhållande af öfningsfält och anordnande af skjutbanor å åtskilliga

regementens nya förläggningssorter har mark till mindre eller större omfång måst inköpas, och köpen hafva guldits genom förskott, sedermera ersatta af allmänna besparingar, dels omedelbart af dessa besparingar. — Den 25 maj 1906, således när konstitutionsutskottets ordförande, som varit med om att framställa anmärkningen, tillhörde Konungens råd, anvisade Kungl. Maj:t, medan Riksdagen annu var samlad, af fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar dels 73,000 kronor till ordnande af skjutbanor i Boden, dels 43,000 kronor till ordnande af skjutbana för Västmanlands regemente. I intet af dessa fall har någon anmärkning häremot framställts af konstitutionsutskottet.

Anmärkingar mot statsråd.
(Forts.)

Dessa förhållanden hafva ock bragts till Riksdagens kännedom. Så anförde chefen för landtförsvarsdepartementet i det vid Kungl. Maj:ts proposition, n:o 51, till 1908 års Riksdag fogade statsrådsprotokollet i fråga om sättet för gäldande af kostnaderna för vissa byggnaders fullbordande, att han icke funne något att erinra mot ett af särskilda sakkunniga framställt förslag, att berörda kostnader skulle delvis bestridas af hufvudtitelns allmänna besparingar. Dessa besparingar hafva — fortsätter departementschefen — under senare ären måst starkt anlitas för åtskilliga ändamål såsom, bland annat, till bestridande af kostnaderna för anläggandet af nya skjutbanor å en del öfningsplatser, då särskilda medel därtill ej varit anvisade, samt för inköp af mark till öfningsfält i de fall, då tillräckliga områden ej ställts till förfogande af vederbörande kommuner, hvilka senare frågor det varit nödvändigt att afgöra på samma gång som förläggningsfrågorna, till förekommande af en eljest högst sannolik afsevärd prisstegring. Då emellertid dessa utgifter vore af öfvergående art, och hvad de senare — d. v. s. om inköp af mark till öfningsfält anginge — hädanefter icke torde ifrågakomma annat än i sällsynta undantagsfall, lede det icke något tvifvel, att icke besparingarna i hufvudtitelns allmänna anslag skulle lämna tillgång till den då ifrågasatta utgiften.

Kungl. Maj:t hade alltså, då nu ifrågavarande ärende föredrogs, anmält för Riksdagen, att Kungl. Maj:t användt och fortfarande ämnade använda allmänna besparingar för tillfälliga utgifter af förenämnda art. Denna anmälan gällde visserligen besparingar under fjärde hufvudtiteln, men då gifvetvis samma bestämmelser böra vara normerande för dylika besparingars användande under femte hufvudtiteln, har jag ansett mig kunna hämta stöd häraf i förevarande fullt analoga fall.

På grund af de skäl, jag nu anført, har jag ansett mig befogad att tillstyrka Kungl. Maj:t att bifalla marinförvaltningens ifrågavarande framställning.

Herr Berger: Jag ber endast att få erinra, att, såsom framgår af memorialet, alla Första Kammarens ledamöter i utskottet varit af den mening, att utskottet saknat giltig anledning att göra nu ifrågavarande anmärkning, och herr statsrådet har nu gifvit goda skäl för denna mening. Jag hemställer, att förevarande moment i memorialet lägges till handlingarna.

Anmär-
kingar mot
statsråd.
(Forts.)

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, lades föreliggande punkt af utskottets memorial till handlingarna.

Punkten 3.

Beträffande nedan omförmälda, i protokoll öfver ecklesiastik-ärenden för den 27 november 1908, punkten 61, behandlade ärende hade utskottet anfört följande:

»Uti § 115 af Kungl. Maj:ts förnyade nådiga statuter för universiteten i Uppsala och Lund den 10 januari 1876 stadgades följande:

'Det akademiska läseåret räknas från den 1 september och indelas i tvenne läseterminer: den ena, eller höstterminen, från och med nämnde dag till den 15 december; den andra, eller vårterminen, från och med den 15 januari till den 1 juni. Den öfriga tiden af året äro ferier. Tre dagar före och tre dagar efter påsk- och pingstdagen må ock föreläsningarna inställas. Fritagne från offentliga föreläsningar äro dessutom de fjorton första och de fjorton sista dagarne af hvardera läseterminen. Dessa dagar må till examina och andra akademiska göromål uteslutande användas.'

I sammanhang med utfärdande af ändrade bestämmelser angående filosofie kandidat- och licentiatexamina vid rikets universitet förordnades genom kungl. kungörelse den 17 april 1891, bland annat, att de båda sista punkterna af ofvannämnda paragraf i statuterna skulle erhålla följande ändrade lydelse:

'De fjorton första och de fjorton sista dagarna af hvardera läseterminen skola företrädesvis användas till examina, och må den offentliga undervisningen under denna tid inställas, i den mån sådant befinnes erforderligt för att bereda examinerarna nödig tid till examinas förrättande, eller då annan giltig anledning förefinnes.'

Genom nådigt bref den 19 maj 1899 uppdrog Kungl. Maj:t åt en kommitté att efter verkställd utredning afgifva underdånigt betänkande och förslag till förändrade bestämmelser i fråga om tillsättandet af lärarbefattningar vid rikets universitet och karolinska institutet samt i afseende å docentinstitutionen, med rätt för kommittén att i sammanhang därmed föreslå de ändringar i öfrigt i gällande föreskrifter, hvilka af kommitténs omförmälda förslag kunde föranledas.

Till fullgörande af det sålunda erhållna uppdrag afgaf nämnda kommitté den 20 juli 1901 underdåniga förslag och betänkanden angående universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet, innefattande, bland annat, jämväl förslag till nya universitetsstatuter. Uti detta förslag intogs såsom § 125 ofvannämnda § 115 enligt dess lydelse i kungl. kungörelsen den 17 april 1891 utan annan ändring än att höstterminen angafs skola omfatta tiden från och med den 1 september till och med den 15 december.

Genom nådigt remiss den 25 oktober 1901 anbefalldes kanslern

för rikets universitet att, efter vederbörandes hörande, afgifva underdånigt utlåtande öfver de af kommittén afgifna förslag och betänkanden. Efter att hafva inhämtat yttranden i ärendet från de större akademiska konsistorierna i Uppsala och Lund, hvilka däri hört vederbörande fakulteter och sektioner äfvensom vederbörande drätselnämnder, afgaf universitetskanslern den 30 maj 1904 underdånigt utlåtande i ämnet.

Uti såväl kanslerns utlåtande som öfriga myndigheters yttranden framkommo inga andra förslag till ändringar uti ofvannämnda § 125 i förslaget till universitetsstatuter än att större akademiska konsistoriet i Lund hemställde, att vid paragrafens slutredigering ordet 'föreläsningarna' i första styckets sista punkt måtte utbytas mot orden 'den offentliga undervisningen' samt att de olika examensperiodernas tidslängd måtte närmare preciseras, hvilka båda redaktionsändringar af kanslern förordades. Frågan rörande professorernas föreläsningsskyldighet under examensperioderna har uti samtliga ifrågavarande yttranden icke blifvit berörd i annan mån än att en minoritet inom större akademiska konsistoriet i Lund, under framhållande af de olagenheter, som vore förbundna med hållandet af offentliga föreläsningar, kurser och öfningar under nämnda perioder, påyrkat en återgång till de uti 1876 års universitetsstatuter härutinnan meddelade bestämmelser.

Sedan statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet jämlikt nådigt medgifvande tillkallat professorerna J. A. Hammar, E. Kallenberg och F. Lennmalm samt e. o. professorn K. F. Johanson för att inom departementet såsom sakkunnige biträda vid beredande till underdånig föredragning af de frågor rörande universitetet och karolinska mediko-kirurgiska institutet, som utgjort föremål för den af Kungl. Maj:t den 19 maj 1899 tillsatta kommittés förslag, eller därmed sammanhängande frågor, öfverlämnade dessa med skrifvelse den 15 oktober 1907 till chefen för ecklesiastikdepartementet utredningar och förslag i ämnet, däribland jämväl förslag till statuter för universiteten i Uppsala och Lund. Enligt sistnämnda förslag skulle andra stycket af § 110, hvilken paragraf motsvarade § 125 i universitetskommitténs förslag, erhålla följande lydelse:

»Kanslern må på förslag af vederbörande fakultet eller sektion medgifva, att undervisningen inställes under de fjorton första och de fjorton sista dagarna eller annan däremot svarande del af lästermin, då sådant profvas erforderligt med hänsyn till examination, eller annan giltig anledning därtill förefinnes.»

Uti en vid statutförslaget fogad promemoria hafva sakkunnige meddelat, att det nya innehållet uti förevarande stycke sammanhänge med de nya bestämmelserna om examination, som gifvits i examensstadgarna.

Vid underdånig anmälan den 18 oktober 1907 af sakkunniges förslag fann Kungl. Maj:t godt anbefalla kanslern för rikets universitet att, efter vederbörandes hörande, så snart ske kunde, inkomma med underdånigt utlåtande ej mindre öfver de sakkunniges förslag angående dels upphäfvande af skillnaden mellan ordinarie

Anmär-
ningar mot
statsråd.
(Forts.)

och extra ordinarie professorer vid universiteten och karolinska institutet äfvensom lönerreglering för samtliga professorer vid dessa högskolor, dels ock ändrade bestämmelser i fråga om hufvudgrunderna för universitetens styrelse och förvaltning, i den mån de sammanhänge med nyssnämnda frågor, än äfven öfver de af de sakkunnige i promemoria angående lönerreglering för vissa lärare och tjänstemän vid oformålda högskolor framställda förslag.

Till åtlydnad häraf inkom universitetskanslern den 20 december 1907 med underdånigt utlåtande samt öfverlämnade därvid tillika yttranden i ärendet från samtliga fakulteter och sektioner samt drätselnämnden och det större akademiska konsistoriet vid universitetet i Uppsala, från samtliga fakulteter och det större akademiska konsistoriet vid universitetet i Lund samt från karolinska institutets lärarkollegium.

Hvarken uti kanslerns utlåtande eller uti öfriga myndigheters yttranden återfinnes något rörande § 110 af sakkunniges förslag till universitetsstatuter.

Universitetskommitténs förslag till universitetsstatuter, sakkunniges utredningar och förslag i ämnet äfvensom öfriga i ärendet gjorda framställningar föredrogos inför Kungl. Maj:t den 27 november 1908 af chefen för ecklesiastikdepartementet statsrådet *Hammar skjöld*, som därvid hemställde, att Kungl. Maj:t tacktes låta utfärda nädiga statuter för universiteten i Uppsala och Lund af den lydelse bilaga till statsrådsprotokollet utvisar; och blef denna hemställan, i hvilken statsrådets öfriga ledamöter förenade sig, af Kungl. Maj:t bifallen.

Uti de nya statuterna hafva §§ 102 och 104 mom. 1, hvilka motsvara § 115 i de gamla statuterna, erhållit följande lydelse:

§ 102.

Det akademiska läsåret räknas från och med den 1 september och indelas i två lästerminer: den ena, eller höstterminen från och med nämnda dag till och med den 15 december; den andra, eller vårterminen från och med den 15 januari till den 1 juni. Den öfriga delen af året är ferier. Tre dagar före och tre dagar efter påsk- och pingstdagen må ock undervisningen inställas.

§ 104.

1. Professor vare skyldig att utan särskild ersättning hålla offentlig föreläsning i sin vetenskap en timme fyra dagar i veckan, där ej kanslern på förslag af vederbörande fakultet bestämmer, att föreläsningarna skola på annat sätt fördelas, eller att i stället för föreläsningar skall träda annan däremot svarande undervisning. Kanslern äger dock att för professor, hvars arbetsbörda i följd af honom åliggande examination är större än den, som i allmänhet hvilat å professor vid universitetet, för viss tid, ej öfverstigande en månad hvarje lästermin, medgifva inskränkning i ofvannämnda under-

visningsskyldighet intill två timmars föreläsningar i veckan eller motsvarande annan undervisning. — — — — —

Anmärkingar mot
statsråd.
(Forts.)

Såsom af den ofvan lämnade redogörelsen framgår, har Kungl. Maj:t, utan att något som helst förslag därom under ärendets föregående behandling framkommit, uti § 104 af de nya universitetsstatuterna infört en bestämmelse, hvarigenom den professor vid universitetet åliggande föreläsningsskyldighet eller undervisningsskyldighet blifvit i högst väsentlig grad utsträckt. Medan förut gällande statuter stadgade, att den offentliga undervisningen finge under de fjorton första och de fjorton sista dagarna af hvardera lästerminen inställas, i den mån sådant funnes erforderligt för att bereda examinerarna nödig tid till examens förrättande, eller då annan giltig anledning förefunnes — ett stadgande, som i praxis ledde därtill, att föreläsningarna i regel inställdes under nämnda tider — har uti de nya statuterna föreskrifvits, att föreläsningarna skola i vederbörlig ordning pågå under hela lästerminen, dock med rätt för kanslern att i visst fall under högst en månad hvarje lästermin medgifva inskränkning i den professor åliggande undervisningsskyldighet intill två timmars föreläsningar i veckan eller motsvarande annan undervisning.

Att en dylik utsträckning af föreläsningsskyldigheten på det närmaste berör icke blott professorernas utan jämväl universitetens intresse, ligger i öppen dag. För de flesta professorerna innebär densamma en ökning af föreläsningsskyldigheten med icke mindre än omkring 33 procent, en ökning i deras arbetsbörd, hvilken kommer att blifva så mycket mera betungande, som den inträffar å tider, då de hafva att taga befattning med en mångfald kräfvande göromål af skiftande natur. För universitetet åter måste en dylik anordning jämväl vara af betydelse såväl med hänsyn till undervisningens rationella och planmässiga bedrifvande under examensperioderna som ock med afseende å de konsekvenser densamma skulle kunna medföra för det vetenskapliga arbetet vid universitetet. Från universitetsprofessorernas sida har nämligen framhållits, att en i afsevärd mån utsträckt föreläsningsskyldighet skulle menligt inverka på föreläsningarnas vetenskapliga halt, hvarigenom universitetens ställning såsom anstalter för vetenskaplig forskning skulle komma att äfventyras.

Ehuru utskottet för sin del icke anser sig böra göra något uttalande rörande den sakliga innebörden af Kungl. Maj:ts förevarande beslut, har utskottet dock funnit detta ärende anmärkningsvärdt ur den synpunkten, att detsamma icke blifvit af föredragande departementschefen med nödig omsorg beredt.

Uti § 10 regeringsformen stadgas, att ärendena skola, innan de hos Konungen i statsrådet föredragas, genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk af den föredragande beredas. Ehuru ifrågavarande grundlagsbestämmelse icke får anses innefatta ett ovillkorligt stadgande därom, att vederbörande myndigheter alltid skola höras öfver hvarje fråga, som kommer under

Anmär-
ningar mot
statsråd.
(Forts.)

Kungl. Maj:ts pröfning, utan fastmera måste tolkas så, att yttranden skola inhämtas i den mån sakens beskaffenhet gör sådant erforderligt, torde det dock vara uppenbart, att frågan rörande utsträckning af professorernas föreläsningsskyldighet just varit af den vikt och betydelse, att såväl universitetskanslern som vederbörande akademiska myndigheter bort lämnas tillfalle att däröfver yttra sig. Såsom ofvan nämnts, har detta emellertid icke skett. Att ärendet i denna del icke blifvit med nödig omsorg beredt, bestyrkes äfven däraf, att Kungl. Maj:t med anledning af gjorda framställningar från universitetsprofessorernas sida, på hemställan af föredragande departementschefen, den 9 januari 1909 icke blott förordnat om utredning i frågan utan jämväl föreskrifvit, att den enligt § 115, andra stycket, af de upphäfdade statuterne af den 10 januari 1876 beviljade rätt att under de fjorton första dagarna af lästermin installa den påbjudna offentliga undervisningen, i den mån sådant befunnes erforderligt för att bereda examinatorena nödig tid till examinas förrättande, eller då annan giltig anledning förefunnes, skulle, utan hinder af nu gällande bestämmelser, vara vederbörande medgifven för motsvarande tid af vårterminen 1909.

Då frågan rörande utsträckning af professorernas föreläsning- eller undervisningsskyldighet sålunda blifvit inför Kungl. Maj:t föredragen utan att vare sig kanslern för rikets universitet eller vederbörande akademiska myndigheter erhållit tillbörligt tillfalle att därom yttra sig, och alltså bestämmelsen i § 10 regeringsformen angående regeringsärendens beredning icke blifvit iakttagen, har utskottet funnit sig böra mot föredragande departementschefen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.»

Herr statsrådet Hammarskjöld: Jag har redan i Andra Kammaren hållit ett långt föredrag i denna fråga och vill icke i denna sena timme trötta kammaren med att uppläsa det i sin helhet. Den första delen ingick mera på själfva sakfrågan, och jag tror icke, att det behöfves, att jag här går in på den. Jag skall därför tillåta mig att endast läsa upp senare delen af mitt yttrande, som behandlar den formella delen af frågan, således den, som egentligen blifvit föremål för anmärkning.

1888 års universitetsexamenskommitté upptog frågan om lämpligheten af den akademiska undervisningstidens förlängning och ytttrade därvid, bland annat, följande: »Kommittén har därför ansett, att, äfven om framdeles under förändrade förhållanden, såsom om universitet erhåller rikare tillgång på lärarkrafter och om en fastare ordning för undervisnings-, studie- och examensväsendet genom en tids vana och öfning kommer till stånd, förlängning af lästerminerna kan blifva önskvärd, icke blott för filosofiska fakulteten, utan äfven för universitetets öfriga fakulteter, sådan förlängning icke för närvarande bör ifrågasättas.» Ifrågavarande kommitté, som bestod af idel universitetslärare, motsatte sig alltså icke tanken på att, under de angifna förutsättningarna, en förlängning af undervisningstiden borde komma till stånd. Emellertid afstyrktes förslaget harom för det dåvarande. Detta var år 1889. Såvidt jag kunnat

finna, hafva de myndigheter, till hvilka kommitténs betänkande remitterats, icke uttalat någon afvikande mening i förevarande punkt. Emellertid ansåg sig Kungl. Maj:t kunna och böra genom förut omnämnda kungörelse af år 1891 föreskrifva, att undervisningen skulle utsträckas öfver de förut undervisningsfria examensperioderna, med medgifvande för professorerna att under denna tid inställa undervisningen, i den mån sådant erfordrades på grund af examina eller andra giltiga skäl. Det är genom denna bestämmelse, som, för att använda konstitutionsutskottets förut af mig anförda ord, blef inför Kungl. Maj:t föredragen, »utan att vare sig kanslern för rikets universitet eller vederbörande akademiska myndigheter erhållit tillbörligt tillfälle att därom yttra sig», grundsatsen om utsträckning af undervisningstiden och professorernas undervisningsskyldighet fastslagits. Äfven då blef det stort missnöje i de akademiska kretsarne, och frågan om anmälan hos konstitutionsutskottet togs upp, men det framhölls, att vederbörande kommitté yttrat sig i frågan, och att vederbörande myndigheter bereds tillfälle att utlåta sig häröfver. Frågan om konstitutionsutskottets anmärkning förföll.

Anmärkingar mot statsråd.
(Forts.)

Så låg saken då. Hur ligger saken nu? Jo, 1888 års universitetsexamenskommitté har uttalat sig för undervisningstidens förlängning under vissa angifna förutsättningar. Öfver denna kommittés betänkande hafva vederbörande myndigheter hörts. Genom den förut omnämnda kungörelsen af år 1891 fastslogs grundsatsen om undervisningstidens förlängning, ehuru denna grundsats i praktiken ej tillämpats. 1899 års universitetskommitté afgaf fullständigt förslag till universitetsstatuter, jämväl innehållande bestämmelser om professorernas undervisningsskyldighet. Öfver detta förslag hafva likaledes vederbörande myndigheter blifvit hörda. Och slutligen har, såsom jag redan omnämnt, 1902 års universitetsexamenskommitté utförligt yttrat sig angående behovet af undervisningstidens utsträckning och omfattningen af professorernas undervisningsskyldighet. Äfven detta förslag remitterades till kanslern och vederbörande myndigheter. Slutligen hafva professorerna vid öfvergång till den nya lönestaten underkastat sig villkoret att åtaga sig mera utsträckt undervisning.

Då alltså frågan om undervisningstidens längd under en följd af år stått på dagordningen och upprepade gånger, äfven under senare år, gjorts till föremål för yttranden såväl af universitetskanslern som af de akademiska myndigheterna, synes mig den af utskottet gjorda anmärkningen, att frågan rörande utsträckning af professorernas föreläsnings- och undervisningsskyldighet blifvit inför Kungl. Maj:t föredragen, utan att vare sig universitetskanslern eller vederbörande akademiska myndigheter erhållit tillbörligt tillfälle att därom yttra sig, sakna allt fog. Den tryckta utredning i saken, som nyligen utgått från Uppsala universitet, innehåller också *i sak* ingenting, som icke förut var väl bekant inom ecklesiastikdepartementet.

Då således frågan i dess allmänhet varit väl och länge förberedd, synes utskottets anmärkning innebära, att de akademiska

Anmärkningar mot statsråd.
(Forts.)

myndigheterna ej blifvit hörda öfver just *det* förslag, jag underställde Kungl. Maj:ts pröfning. Gillar kammaren denna anmärkning, innebär detta, att Kungl. Maj:t i sitt beslut skulle antingen hafva att utan ändring godtaga något af de förslag, myndigheterna i ärendet framställt, eller ock, därest Kungl. Maj:t hade en annan åsikt, vara nödgad att först höra myndigheterna öfver denna och sålunda ånyo utremittera ärendet. En sådan uppfattning skulle dock i tillämpningen leda till ett remitterande i oändlighet, ett förhållande af ärendenas behandling och först och sist ett förlamande af en regerings initiativ.

Till hvad jag nu yttrat vill jag lägga ännu några ord. Det anmärktes nyss i Andra Kammaren, att det vore mycket märkvärdigt, att jag nu började tala om hvad 1888 års kommitté yttrat, ty det låge så långt tillbaka i tiden, att man icke brydde sig om det. Men jag har velat taga fram det för att visa, att frågan varit å bane sedan år 1888, och för att visa, att hvad då yttrades går i samma riktning som den åtgärd, som nu af Kungl. Maj:t vidtagits.

Vidare gjordes den anmärkning, att jag yttrat, att den tryckta utredning, som nu af Uppsala universitet lämnats i frågan, i sak icke innehölle någonting, som icke förut vore väl bekant i eklestastikdepartementet, men att jag vid remissdebatten skulle sagt, att de tyska professorerna föreläste i nio månader, medan nu i utredningen vore fullt bevisadt, att de ej föreläste i mer än sex månader. Jag var ej då fullt beredd att svara. Jag var tvungen att först se efter i de tryckta förhandlingarna, hvad jag ordagrant sade — jag kunde icke så fullkomligt lita på mitt minne. Jag minnes dock, att jag icke justerade om något i referatet i denna del, och där står, att det akademiska året är nio månader i Tyskland, men blott åtta månader hos oss, och det är en betydlig skillnad mot om jag skulle sagt, att de tyska professorerna föreläsa i nio månader.

Herr Trygger: I sitt memorial har konstitutionsutskottet, på sätt här är nämndt, anmärkt, att statsrådet och chefen för eklestastikdepartementet inför Konungen föredragit frågan om nya statuter för rikets universitet, i hvad dessa statuter stadga utsträckning af professorernas föreläsnings- eller undervisningsskyldighet, utan att ärendet af honom bereds på det i 10 § regeringsformen stadgade sätt, och har majoriteten inom utskottet på grund häraf funnit sig böra mot föredragande departementschefen göra anmälan enligt 107 § regeringsformen. Nio reservanter från denna kammare hafva däremot ansett ifrågavarande regeringsärende icke vara af beskaffenhet att föranleda dylik anmälan.

För min del vill jag icke uttala någon mening om huruvida hvad i detta ärende förekommit är af den konstitutionella betydelse, att därpå borde grundas en anmälan enligt 107 § regeringsformen, men jag har dock ansett frågan vara af den vikt, att det borde undersökas, huruvida föredraganden vid dess beredning förfarit riktigt eller ej. Som bekant, stadgar 10 § regeringsformen, att, innan ärendena hos Konungen

föredragas, skola de genom *nödiga* upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk af den föredragande beredas. Af detta grundlagsstadgande framgår tydligt, att besvarandet af frågan, huruvida beredningen af ett ärende varit grundlagsenlig, icke kan ske genom en blott hänvisning till regeringsformen, utan att det erfordras att närmare ingå på själfva det föredragna ärendet och det beslut, som föredraganden tillstyrkt Konungen att med afseende på detsamma fatta. Endast om inhämtandet af upplysningar, som *skäligen* kunna anses *nödiga*, innan det ifrågavarande beslutet fattas, uraktlåtits, har föredraganden genom sin underlåtenhet att infordra dessa upplysningar brutit emot stadgandet i 10 § regeringsformen. Utskottet har därför ock lämnat en redogörelse för det ifrågavarande ärendet, och däraf framgår, att de förut gällande statuterna stadgade, att de 14 första och de 14 sista dagarne af hvardera läs-terminen skulle företrädesvis användas till examina, samt att den offentliga undervisningen finge under denna tid inställas, i den mån sådant befundes erforderligt för att bereda examinerarna nödig tid till examinas förrättande eller då annan giltig anledning förefunnnes. För den, som har någon kännedom om förhållandena vid våra universitet, är det därjämte bekant, att den offentliga undervisningen i de ojämförligt flesta fall med tillämpning af dessa bestämmelser faktiskt varit inställd under ofvannämnda s. k. examensperioder, så att alltså de akademiska lärarnes föreläsnings- och undervisnings-skyldighet i öfrigt i verkligheten sträckt sig endast under en tid af 6 månader om året. Åtskilliga förslag till ändring af statuterna hafva sedan år 1891 uppgjorts — ja, herr statsrådet tyckes anse, att man, då man bedömer ledningen af nu ifrågavarande ärende, äfven bort taga hänsyn till kommittébetänkandet af år 1888, men det är dock, såvidt jag förstår, en egendomlig uppfattning, då detta kommittébetänkande föregick 1891 års ändring af statuterna; jag har icke hört, att man, när det är fråga om att ändra en lag, som tidigare är ändrad, anser utan vidare återopadt ett kommittébetänkande, som föranledt den förra ändringen och hänskjutits till kanslern och vederbörande universitetsmyndigheters utlåtande, men ser man på realiteten, har — det vågar jag bestämdt påstå — intet förslag förelegat, som väsentligen utsträckt den universitetsläraerne jämte deras öfriga ämbetsplikter åliggande undervisningsskyldigheten. Icke dess mindre har på ecklesiastikministerns föredragning och tillstyrkan Kungl. Maj:t utan vidare i 1908 års statuter ålagt professor en undervisningsskyldighet, som motsvarar fyra timmars föreläsning i veckan, detta jämval under de cirka 2 månader, då de förut varit därifrån, jämligt de äldre statuterna, faktiskt befriade, och från denna ökade undervisningsskyldighet har för professorer i allmänhet ej medgifvits något som helst undantag. Endast för professor, hvars arbetsbörda på grund af examination — således ej på grund af andra ämbetsgöromål — är större än den, som i genomsnitt åligger universitetsprofessorer — således ej för professorer i allmänhet — har kanslern medgifvits bevilja lindring i undervisningsskyldigheten under två månader hvarje läsår. Men att märka, denna lindring får icke sträcka sig längre, än att

*Anmär-
ningar mot
statsråd.
(Forts.)*

Anmärkningar mot statsråd.
(Forts.)

två timmars föreläsning i veckan eller däremot svarande undervisning inställes. Genom de nya statuterna har alltså professorernas årliga undervisningsskyldighet i allmänhet ökats med omkring $\frac{1}{3}$ och i särskilda undantagsfall med omkring $\frac{1}{6}$, och detta utan att kanslern för rikets universitet, utan att öfriga akademiska myndigheter fått tillfälle att därom yttra sig.

Få torde de vara, som i allmänhet våga förneka, att inhämtandet af upplysningar från vederbörande myndigheter borde anses nödigt, redan af den grund att fråga är om utsträckning af en ämbets- eller tjänstemans väsentligaste arbetskyldighet med $\frac{1}{3}$ eller, låt vara, blott $\frac{1}{6}$. Jag är ock för min del öfvertygad om, att, därest fråga varit att genom Kungl. Maj:ts beslut utsträcka till exempel tjänstemäns eller betjäntes vid posten eller järnvägarne tjänstgöringskyldighet med $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{6}$, vederbörande minister skulle dragit i allvarligt betänkande att vidtaga en sådan åtgärd, utan att vederbörande myndigheter fått tillfälle att förut därom uttala sig. Men icke är det väl möjligt, att en tjänstemannakårs talrikhet kan i ett dylikt fall föranleda en olikhet i ärendets förberedande behandling. Icke kan väl heller den omständigheten, att en kär består af personer, som stå på höjden af sitt lands bildning, beröfva dem den hänsyn, som man visar mot personer i en lägre social ställning eller som hvarje arbetsgifvare visar och måste visa de hos honom anställda arbetare. Den enda förklaring, som i förevarande fall vore möjlig, är, att vederbörande föredragande icke klart fattat, hvilken väsentlig ökning i arbetsbördan som verkligen genom förändringen i statuterna träffat universitetsprofessorerna. I själfva verket synes det ock, att döma af herr statsrådets sedermera gjorda uttalanden, som om föredraganden varit af den meningen, att den genom undervisningstidens utsträckning ökade arbetsbördan skulle kompenseras af förändringar i själfva sättet för undervisningens meddelande, särskildt hvad föreläsningarnas innehåll anginge. Men är detta fallet, hade däri bort ligga en ännu starkare maning för föredraganden att först inhämta vederbörande universitetsmyndigheters yttrande, ty med all aktning för herr statsrådets egen sakkunskap med afseende på denna fråga och för den insikt, som däri kan finnas inom ecklesiastikdepartementet, så torde det icke vara ett för djärft påstående, att erfarenhet och insikt i frågan, huru vid våra universitet undervisningen bör ordnas och särskildt föreläsningarna utarbetas, finnas i långt högre grad hos universitetsmyndigheterna. Och vår grundlag har genom sitt stadgande i 10 § regeringsformen om upplysningars inhämtande tydligen visat, att den visserligen hoppas, att det klara omdömet skall finnas hos vederbörande föredragande minister, men å andra sidan ingalunda godkänt den fiktionen, att ett högre ämbete innebär en större insikt än hos underordnade i hela den mångfald af ärenden, som förekomma till ett departements handläggning.

På grund af hvad jag anført anser jag mig berättigad förklara, att i förevarande fall universitetskanslern och öfriga vederbörande bort få yttra sig, innan Kungl. Maj:t tillstyrktes att fatta beslut angående det nuvarande innehållet i 102 och 104 §§ universitets-

statuterna. Detta oaktadt skulle jag dock icke hafva yttrat mig i denna fråga, därest icke den behandling, som universitetet undergått, vore led i en större fråga, som enligt min mening är af en oerhörd vikt för vårt fosterland. Jag finner nämligen herr statsrådets hela uppträdande vis-à-vis universitetet innebära ett misskännande af den ställning, den särställning, som våra universitet på grund af uråldrig häfd intaga. Herr statsrådet står därvid icke ensam, utan har haft föregångare och skall säkerligen få efterföljare. De förra hafva visserligen i allmänhet varit *diu minores*, men den lille byråkraten är farligare än den högre ställda ämbetsmannen, ty han saknar ofta den senares omdöme och äfven hans åtkomlighet.

För en ren ämbetsmannauppfattning måste likformigheten vara ett eftersträfvansvärdt mål; den gör saken enklare och arbetet lättare. Jag undrar därför icke på, att för den rutinerade ämbetsmannen universitetens egendomliga ställning med deras kansler, deras själfstyrelse, deras egen förmögenhet, deras friare verksamhetsformer måste framstå såsom något abnormt, som man sträfvar att afskaffa för att likställa dem med vanliga ämbetsverk eller skolor. Den stolta byggnad af undervisningsanstalter, som vi äga här i landet, skulle säkerligen för ämbetsmännen i gemen te sig skönast, om universitetet omformades efter skolornas mönster och placerades i öfversta våningen af den efter samma stil uppförda byggnaden.

Annorlunda tänkte Sveriges störste konung, då han skänkte Uppsala universitet sina arfvegods i Uppland och Västmanland »till everldelig alltid blifvande egendom». Han önskade, att universitetet icke skulle vara ett ämbetsverk, likställt med andra dylika, utan en själfständig juridisk personlighet, och tack vare hans kungliga gåfva och stadganden hafva alla de profningar, som vårt land sedermera genomgått, icke förmått hindra vetenskapen att lefva här i landet och bidraga till att, jag kan gerna säga, möjliggöra vår pányttfödelse. Hvad Gustaf Adolf skapat har pietetsfullt bevarats till våra dagar och utgjort mönstret äfven för Lunds universitets organisation, ja, för Stockholms och Göteborgs högskolor, och den omständigheten, att Rikets Ständer och sedermera Riksdagen anslagit för vissa ändamål medel till våra universitet, har icke beröfvat dem deras urgamla ställning af i öfrigt själfständiga juridiska korporationer *under konungamaktens speciella hägn*. Deras uppgift är att utbilda statens ämbetsmän, men de hafva jämväl den högre uppgiften att hålla vetenskapen högt i Sveriges land och häfda vår plats bland världens kulturfolk. Universitetet hafva ock vid upprepade tillfällen, tack vare våra framstående vetenskapsmän, fått mottaga stora erkännanden från utlandet, och Sveriges folk har, följande sin store konungs föredöme, visat sitt förtroende för universitetet genom de stora gåfvor, hvarmed de hedrat universitetet. Totalsumman af donationer till Uppsala universitet under perioden 1888/9—1908/9 utgör 1,706,274 kronor, däraf under läsåret 1908/9 485,000 kronor. Af denna summa har jag såsom verkställare af testamentariska förordnanden, gjorda af en min afidne vän, själf professor i Uppsala, låtit till universitetet öfverlämna 224,000 kronor.

Anmärkingar mot statsråd.

(Forts.)

*Anmärknin-
ingar mot
statsråd.*
(Forts.)

Hvad tro herrarne, att den mannen skulle sagt, om han, som offrade sitt lif för sitt professorskall, fått höra det påståendet, att universitetsprofessorerna vore fiender till de nya statuterna därför, att de ej ville underkasta sig ett skäligt arbete, som redan åläge Tysklands professorer? Han skulle kant sig djupt sårad, och universiteten äro med rätta kränkta redan däröfver, att man icke låtit dem framföra sina skäl, innan man ändrat bestämmelserna om deras undervisningsskyldighet. De blifva än ytterligare kränkta, när man icke tror dem i deras förklaring, att det är vetenskapens, ej deras egen talan de föra, då de sätta sig emot en anordning af undervisningen, som förstör undervisningens vetenskapliga karaktär, samtidigt som den förflackar ungdomens utbildning.

Mina herrar, vårt land är ej så rikt, att det kan undvara verklig vetenskaplig forskning vid våra universitet, våra samhällsbevarande partier äro ej så mäktiga, att de kunna undvara det stöd, som våra universitet med sitt sanningssökande och sitt fördjupande af frågorna alltid komma att lämna dem, som på den af oss valda vägen arbeta för fosterlandets väl.

Jag har intet yrkande.

Herr Lindgren: Efter herr Tryggers utförliga och högstämda anförande, hvori han har ställt för kammaren universitetslifvet i dess skönaste dager, är det icke så roligt att gå ned till jorden och till verkligheten och tala om förhållandena där, som icke gestalta sig i fullt så vacker form som de förhållanden, hvilka den föregående talaren så ideellt och så sant ville för oss framhålla. Universitetsfolket är människor det som andra, och det har sina svagheter ganska utpräglade. Det är väl alldeles gifvet, att dess verksamhet i viss mån måste regleras, då i alla fall landet är den, som underhåller universitetsverksamheten och lämnar universitetslärarne deras löner och sålunda kan fordra ett visst mått af arbete.

Mig har detta konstitutionsutskottsbetänkande förefallit ganska kuriöst. Utskottet betonar och säger på sid. 14: »Ehuru utskottet för sin del icke anser sig böra göra något uttalande rörande den sakliga innebörden af Kungl. Maj:ts förevarande beslut, har utskottet dock funnit detta ärende anmärkningsvärdt ur den synpunkten, att detsamma icke blifvit af föredragande departementschefen med nödig omsorg beredt.» Den föregående ärade talaren är mig mycket öfverlägsen i fråga om tolkandet af grundlagen, och sålunda inlade han i denna formella anmärkning, som egentligen skulle vara kärnan i de föreliggande betänkligheterna, synpunkter, som utan tvifvel voro i hög grad beaktansvärda, men det visade sig i allt fall, att svaret på frågan, om den formella anmärkningen skall någonting betyda, beror på innebörden af den verkan det nya stadgandet kunde hafva på universiteten. Utskottets uttalande, att det icke sysselsatt sig alls med den sakliga frågan, vederlägger det själf, tycker jag, alldeles fullständigt, ty på föregående sidan, i sista stycket, säger utskottet: »Att en dylik utsträckning af föreläsningsskyldigheten på det närmaste berör icke blott professorernas, utan jämväl universitetens intresse, ligger i öp-

pen dag.» Och utskottet utvecklar detta vidare och söker göra gällande, att utsträckningen har en mycket stor betydelse i nämnda afseenden, och det är just på grund af de resultat, som utskottet kommit till vid analyserandet af denna betydelse, som jag förmodar, att utskottet kommit med denna formella anmärkning.

För mig ligger icke hufvudvikten på det formella, utan hufvudvikten ligger på det reella, och med afseende därå finner jag väl, att i de nya statuterna, som departementschefen föredragit inför Kungl. Maj:t och som blifvit godkända i väsentlig mån, en ökning af universitetslärarnes undervisningsskyldighet kommit till stånd, i det att det definitivt fastslagits, att de skola föreläsa åtminstone två timmar i veckan under de första och sista fjorton dagarne af hvarje lästermin. Redan år 1891 gjorde Kungl. Maj:t en förändring i de förutvarande statuterna, hvarigenom undervisningsskyldigheten ökades. Det skulle sålunda bero på en dispens, om man skulle slippa meddela undervisning denna tid. Jag tror, att ett af motiven för departementschefens åtgörande var, att han funnit, som alla erkänna, att 1891 års stadgande icke blifvit efterlefdt, och att sålunda den föreskriften måste få en positiv form i stället för den form, som den förut hade. Frågan om den utsträckta undervisningsskyldighetens inverkan på universitetens verksamhet kan icke så där fristående klargöras eller afgöras. Universiteten hafva i afseende å sin verksamhet och sin undervisning under de sista 40 åren undergått en ganska väsentlig förändring. Jag understryker sålunda med allra bästa öfvertygelse det uttalandet af den föregående talaren, att en sträfvan att göra allting alldeles fullständigt likformigt på alla håll ej går för sig. Undervisningen vid universiteten har ju i första hand uppgiften att skaffa ämbetsmän, att meddela den kunskap, som för deras verksamhet är nödvändig. Därjämte hafva universiteten sin höga vetenskapliga uppgift, sålunda uppgiften att meddela rent vetenskaplig undervisning, som kan egga och sporra den ungdom, som vill fortgå på den vägen. De hafva vidare den tredje uppgiften att genom vetenskaplig produktion höja det vetenskapliga lifvet. Alltså, universitetens prestationer måste vara af olika art. De måste presteras inom vissa områden, nämligen de områden, som äro för studenterna, när de komma till universitetet, alldeles främmande, en i det hela taget ganska elementär undervisning. För de längre avancerade böra de som sagdt lämna en verkligt vetenskaplig undervisning. Och det arbete, som behöfver läggas ned på dessa olika former af undervisningen, är naturligtvis helt olika. Till föreläsningar af förra slaget, som numera hafva ganska stor utsträckning, behöfver läraren mycket liten förberedelse. De kosta honom således mycket liten möda. Däremot kan han behöfva flera dagars förberedelse för en enda föreläsning af det senare slaget. Jag menar således, att den saken bör ordnas på det sättet, att man individualiserar en liten smula i det fallet, så att — om det behöfves, med Kungl. Maj:ts medgifvande — undervisningen anordnas i de olika former, som med afseende å de särskilda undervisningsföremålen och de särskilda lärarna äro nödvändiga.

Anmärkingar mot statsråd.
(Forts.)

Anmärkingar mot statsråd.
(Forts.)

Emellertid, hela denna fråga om den universitetens omorganisation, som försiggått under de sista åren och hvartill Riksdagen lämnat sitt medgifvande, framkallades ju genom yrkanden, att studietiden skulle förkortas, och för att realisera detta syfte är det naturligtvis nödvändigt, att undervisningen begränsas och ordnas för både de lägre och de högre syftsmål, som universiteten ha att förverkliga. Under den omorganisation, som försiggått, har man alldeles glömt bort denna synpunkt, icke fullföljt den åtminstone på det viset, att den kan leda till något verkligt resultat. Jag tror sålunda, att det bör vara beroende på undervisningens art, hvilken kvantitet af undervisning, som bör tillkomma hvarje lärare, och att således icke allt kan skäras öfver en kam. Min erfarenhet som universitetslärare säger mig, att det icke är något orimligt anspråk, att vissa former af undervisningen vid universiteten gärna må icke blott omfatta de sex månaderna fullt ut, utan äfven inbegripa de 14 första och sista dagarne af de nuvarande lästerminerna. Däremot menar jag, att det bör vara de akademiska myndigheterna medgifvet att i mycket stor utsträckning meddela befrielse eller förändring för de universitetslärare, som för sin verksamhet äro i behof af en sådan, särskildt för deras vetenskapliga verksamhets fullgörande.

Hvad nu denna anmärkningsfråga beträffar, ligger det väl tämligen klart för oss, huruledes den uppkommit och hvad som framkallat densamma. Jag tror icke, att den skulle hafva kläckts ut i konstitutionsutskottet, om det varit lämnadt alldeles oberoende af påverkan från yttre håll. En sådan där rent formell anmärkning tror jag då icke skulle varit att vänta från konstitutionsutskottet. Och om herrarne läsa betänkandet i sin helhet, vederlägger sig denna anmärkning i väsentlig mån själf. Allting hänger vid dess bedömande helt enkelt på, huru man skall tolka orden: »med nödig omsorg», eller om man lämnat »tillbörligt tillfälle» för de akademiska myndigheterna att uttala sig om denna sak eller ej. Jag för min del anser, att ett ordnande af det akademiska arbetet, hvarigenom det beredes studenterna tillfälle att från terminens början till dess slut njuta åtminstone vissa former af undervisning, är på sin plats, och jag är öfvertygad om att ett sådant ordnande kan ske utan att på minsta sätt störande inverka på lärarnes vetenskapliga utbildning och verksamhet, och då detta är min uppfattning och min uppfattning tillika är, att frågans reella innebörd är viktigare än den formella sidan, skall jag sluta med att yrka, att anmärkningen lägges till handlingarna.

Herr vice talmannen: Utan tvifvel hade det varit önskvärdt, om de akademiska myndigheterna och kanslern i förväg fått tillfälle att afgifva yttranden särskildt om den nu här debatterade förändringen i universitetsstatuterna. Men att detta icke skett, kan jag omöjligen anse såsom ett bevis på eller såsom ett exempel att lägga till andra därpå, att inom regeringen icke skulle vara ett verkligt intresse för våra universitet och mänhet om det vetenskapliga arbetet där. Det har under de många politiska förhandlingar och

strider, jag varit med om, för mig varit en oafbruten tillfredsställelse att se, huru regering och riksdag hafva, jag vill nästan säga, tafflat i eller åtminstone samarbetat med hvarandra för att understödja arbetet vid universiteten. Lika litet kan jag finna, att den omständigheten, att icke de akademiska myndigheterna horts särskildt angående den nu ifrågavarande statutförändringen, är af den art, att den bör eller kan motivera en anmälan efter 107 § regeringsformen. Ty det få väl alla medgifva, att Kungl. Maj:t här icke gått utanför sin befogenhet, utan varit lagligen berättigad till att, när han granskade förslaget till nya statuter, i denna detalj göra denna förändring.

Jag vill nu tillägga, att jag för min del anser, att den gjorda förändringen icke är att rekommendera, utan att det hade varit önskligt, att den icke hade vidtagits. I samma mån som en professor är en god och skicklig professor, i samma mån han har vetenskapligt intresse och är verklig arbetare i vetenskapen, i samma mån är det efter min uppfattning ett för drygt arbete att lägga på honom den föreläsningsskyldighet, som nu de nya statuterna velat pålägga honom. Det kan nog finnas professorer, för hvilka det arbetet icke är någon börda, därför att de i allmänhet ej göra sig synnerlig möda, men i samma mån professorerna äro framstående, i samma mån är förändringen i statuterna ofördelaktig för det vetenskapliga arbetet, och därför vill jag här begagna tillfället att till regeringen framställa en vördsam anhållan, att sedan nu de yttranden, som infordrats, inkommit, regeringen måtte taga i allvarlig förnyad ompröfning, huruvida icke ändring kunde ske i hvad nyss stadgats. Jag är viss om att vår nuvarande regering är så storsinnad, att den icke fördenskull icke skulle vilja vidtaga någon ändring, att den själf beslutit den nu gällande bestämmelsen.

Så mycket har jag velat säga om själfva saken, och med talmannens tillåtelse skall jag nu be att få tillägga några mycket få ord om hvad som för öfrigt förekommer i detta dechargebetänkande. Anmärkningspunkterna äro anmärkningsvärdt små. Där är icke mer än en, som är af den art, att jag skulle kunnat reflektera på att göra anmärkning mot den däri omnämnda åtgärden. Jag tänker på anställandet af och bestämmelserna om civilkommissionen. Anmärkningen därom är utan tvifvel den allvarligaste, som kommit på tal. Jag skall dock icke uttala något klander öfver åtgärden, men jag tager för afgjort, att vår regering med anledning af hvad som nu förekommitt skall göra föresatsen att framdeles icke alltför mycket hasta in på osäkra vägar för att möta sina fiender.

I fråga om de andra många anmärkningarna får jag säga, att, då jag läste dem, jag icke kunde annat än komma att tänka på åtskilliga reklamer för patentmedicin. Herrarna hafva sett sådana reklamer. De innehålla först med stora feta bokstafver själfva rubrikerna. Sedan innehålla de en beskrifning på all den kraftiga verkan, som dessa medikamenter kunna åstadkomma, och så slutligen innehålla de en försäkran om, att den, som bjuder ut dem, alls icke handlar med hänsikt till något sitt eget syfte, utan endast af intresse för mänsklighetens väl. Ja, och så befinnes det, när medlen pröfvas i det kemiska laboratoriet, att de verkande ingredienserna

Anmärkingar mot statsråd.

(Forts.)

Anmär-
ningar mot
statsråd.
(Forts.)

äro mycket, mycket minimala. Något sådant synes det mig också vara med dessa många här uppräknade anmärkningar. Jag skall icke utföra jämförelsen eller tillämpningen vidare, utan skall nu afstå från ordet.

Herr Cavalli: I den nu föredragna punkten anses föredragande statsrådet hafva gjort sig skyldig till en efterlåtenhet. Jag bestrider ej, att så är, men om det är så, är efterlåtenheten nog icke ovanlig. Jag har icke någonsin suttit i konstitutionsutskottet och har icke haft tillgång till statsrådsprotokollen, men nog kan jag från min riksdagsverksamhet konstatera flera fall, då förslag framlagts, öfver hvilka vederbörande ej varit hörda. Däremot hade konstitutionsutskottet på den tiden icke någon anmärkning. Och jag ifrågasätter särskildt, om den ledamot af denna kammare, hvilken bidragit till denna anmärknings framförande, ägt giltig anledning att göra anmärkningen, ty från den tid han var justitieminister känner jag åtminstone två ärenden, som af den regering; hvilken han tillhörde, framlades för Riksdagen, utan att någon vederbörande varit däröfver hörd. Om det nu är så, att han som ledamot i konstitutionsutskottet har glömt den tid, då han var ledamot af statsrådet, skulle det vara önskligt, om han ännu en gång blefve statsråd, att han då komme i häg den tid han varit ledamot af konstitutionsutskottet.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter nu föredragna punkt af utskottets memorial lades till handlingarna.

Angående
instruktion
för Stock-
holms stads
hamnstyrelse.

Herr von Friesen erhöi på begäran ordet och yttrade: Det är en punkt bland reservationerna, som gjort, att jag här begärt ordet, därvid begagnande en praxis, som i denna kammare utbildat sig. Det rör frågan om ny hamnstyrelse i Stockholm. Jag kommer icke alls att sysselsätta mig med den konstitutionella sidan af saken, utan endast med innebörden af själfva frågan.

Förhållandet är, att hamnväsendet i Stockholm länge ansetts vara otidsenligt förvaltadt, och man har på alla håll önskat att få en tidsenlig förvaltning däraf. För detta ändamål hafva stadsfullmäktige beslutit, att en särskild hamnstyrelse skulle inrättas, och författningsenligt skulle den af stadsfullmäktige uppgjorda instruktionen för denna hamnstyrelse underställas Kungl. Maj:ts fastställelse. I denna instruktion för hamnstyrelsen inrycktes i sista stund en paragraf beträffande hamnkaptensens tillsättning. Bestämelsen om hamnkaptensens tillsättning har förut stått i instruktionen för hamnkaptensens, men den kom nu att öfverflyttas till instruktionen för hamnstyrelsen.

Hamnkaptensens har, ända sedan denna befattning inrättades år 1814, varit beroende af öfverståthållaren. Först var hamnkaptensens ett slags adjutant hos öfverståthållaren, sedermera tillsattes han af Kungl. Maj:t på öfverståthållarens förslag, och på sista tiden har han tillsatts af öfverståthållaren efter vissa stadsmyndigheters hörande. Man har därvid utgått från uppfattningen, att hamn-

kaptenen var en polisman, såsom sådan subordinerande under den vanliga polismyndigheten.

Nu var det stadsfullmäktiges mening, att han skulle blifva afven något mera, nämligen så att säga en verkställande direktör för hamnstyrelsen. På den grund ansåg man det gamla sättet för hans tillsättning vara mindre lämpligt, och man ville lämpa sättet för tillsättningen efter hans dubbla uppgift af dels polisman, dels tekniker. Han skulle, enligt stadsfullmäktiges mening, hädanefter tillsättas af en valnämnd, bestående af öfverståhållaren såsom ordförande, polismästaren såsom själfskrifven ledamot, hamnstyrelsens fem ledamöter samt fem af stadsfullmäktige för tillfället valde. Stadsfullmäktige togo härvid till exempel sättet för förste stadsläkarens tillsättning; denne är också på visst sätt en polisman, ty han är chef för hälsovårdspolisen och har att tillse, att författningarna rörande hälsovården iakttagas.

Emellertid har Kungl. Maj:t andrat detta stadsfullmäktiges beslut och bestämt, att hamnkaptenen skall tillsättas af öfverståhållaren. Om Kungl. Maj:ts åsikt i sak är nu ingenting att säga. Kungl. Maj:t har ansett, att polisuppdraget är det väsentliga och det tekniska uppdraget det mindre väsentliga, och att det senare därför bör träda tillbaka vid bedömandet af frågan om sättet för platsens tillsättande. Om Kungl. Maj:t emellertid hade den uppfattningen, synes det mig hafva varit riktigast af Kungl. Maj:t att helt och hållet afslå instruktionen och låta stadsfullmäktige arbeta ut en ny instruktion, där det skilts på polismannen och verkställande direktören. Kungl. Maj:t hade också kunnat återremittera ärendet till stadsfullmäktige för att tagas i förnyadt öfvervägande. Eller också hade Kungl. Maj:t helt enkelt kunnat utesluta denna paragraf om hamnkaptенens tillsättande ur instruktionen för hamnstyrelsen; då hade allt kommit på den gamla foten med hamnkaptенens tillsättande. Då hade saken åter blifvit en fråga mellan öfverståhållaren och stadsfullmäktige. På det sättet, som Kungl. Maj:t nu beslutit, har frågan kommit i baklås, och stadsfullmäktige måste nu tillse, om det ej kan vidtagas andra åtgärder för att få ändring, ty klart är, att, när det nu allt mer och mer tenderar därhän, att hamnkaptenen skall vara i främsta rummet verkställande direktör för hamnstyrelsen, hans tillsättande ej kan ligga såsom förut i öfverståhållarens hand.

Jag har endast velat anföra detta för belysning af frågans innebörd.

Öfverläggningen förklarades härpå slutad.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nedannämnda nädiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående optionsrätt vid förestående utarrendering af kronoängen Stora Oxhagen n:o 2 i Göteborgs och Bohus län;

Angående
instruktion
för Stock-
holms stads
hamnstyrelse.
(Forts.)

2:o) angående beredande vid afvittring af hemmanet Däjkanvik n:o 1 i Västerbottens län af skogsanslag åt nämnda hemman;

3:o) angående försäljning af vissa områden från Visborgs kungsladugård i Gottlands län;

4:o) angående öfverlåtelse till Västmanlands läns landsting af besittningsrätten till kronolägenheten Slottsvreten och en del af kronolägenheten Stallhagen inom Västerås stads område; samt

5:o) angående sättet för bestridande och redovisande af fångvårdens utgifter för landtbruksrörelsen vid Svartsjö kungsladugård.

Upplästes följande till kammaren ankomna skrifvelse:

Till Riksdagens Första Kammare.

På nädigste befallning får riksmarskalksämberet härigenom äran inbjuda herrar ledamöter af Riksdagens Första Kammare att närvara vid aftäckningen af Konung Carl XV:s ryttarsty å Kungl. Djurgården måndagen den 3 nästinstundande maj klockan 2,30 e. m.

Tryckta bjudningskort, angifvande tiden, ingång m. m. äfvensom exemplar af den för högtidligheten fastställda ordning öfverlämnas härmed. Stockholms slott den 28 april 1909.

F. v. Essen.

Riksmarskalk.

Reinhold Rudbeck.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

n:o 123, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående lönerreglering för öfverstyrelsens för rikets allmänna läroverk chef och ledamöter samt vaktmästare,

n:o 124, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående omorganisation af högre lärarinneseminarier i Stockholm,

n:o 125, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anordnande af sanatorievård åt vissa statstjänare,

n:o 126, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen samt två i ämnet väckta motioner,

n:o 127, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af nybyggeslägenheter å vissa delar af Alträsk och Svanå kronoparker samt f. d. Selets stockfångstskog samt en i ämnet väckt motion,

n:o 128, i anledning af Kungl. Maj:t proposition angående rätt för Kungl. Maj:t att för inköp af skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark äfvensom till inlösen af ströängar å kronoparkerna i Norrland och Dalarne disponera köpeskillingarna för vissa krono-

egendomar samt en väckt motion om anslag till inköp af skogsbärande eller till skogsbröd duglig mark,

n:o 129, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af kronan tillhörande jordägareandelar i grufvor,

n:o 130, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af rätt till bearbetande af icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord,

n:o 131, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upphörande af ett staden Karlstad beviljad privilegium i fråga om skyldigheten att bygga och underhålla bro öfver Klarälfvens östra älfgren vid nämnda stad,

n:o 132, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande till vetenskapsakademien af ett till lägenheten Lilla Freskati å Kungl. Djurgården hörande område, och

n:o 133, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till Landskrona stad af två kronan tillhöriga områden;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 49, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utvidgning af expropriationsförfarandet,

n:o 50, i anledning af väckta motioner om dels rätt till expropriation af vattenfall, dels ock stadgande om koncession för förvärf och utnyttjande af vattenfall, m. m.,

n:o 51, i anledning af väckta motioner om dels stadgande af koncession för förvärf och utnyttjande af skogar af större omfattning m. m., dels ock lagstiftning angående skyldighet för ägare till skogar af större omfattning att å dem införa uthålligt skogsbruk m. m.,

n:o 52, i anledning af väckta motioner om utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906 m. m., samt

n:o 53, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående skydd för innehafvare af rätt till husbehovsvirke från skog, som äges eller disponeras af annan; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 11, i anledning af Andra Kammarens beslut om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillägg till gällande bestämmelser rörande villkoren för idkande af pantlånerörelse.

Justerades tolf protokollsutdrag för denna dag.

Onsdagen den 28 April.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst bland utskottsbetänkandena på föredragningslistan till nästa sammanträde;

hvarjämte, likaledes på hemställan af herr talmannen, kammaren medgaf, att de anslag, som utfärdats till det nu pågående sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammaren åtskildes kl. 5.41 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.